

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΛΖ'

ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308

1/15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1988

ΑΡΙΘ. 13

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

Πάτμος, τὸ ἱερὸ νησί τῆς Ἀποκαλύψεως. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Αἱ ποιμαντικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Δεκάπενταγούστου. — Μητροπ. Σισανίου Ἀντωνίου, Αἱ περὶ δύο ὁδῶν διδασκαλία τοῦ Κυρίου. — Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Ἡ Πληροφορικὴ στὴ ζωὴ μας. — Ἀρχιμ. Παντ. Καθρεπτίδη, «Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν». — Ἀρχιμ. Χρυσ. Π. Ἀθαγιανοῦ, Ἀπόστολοι καὶ φιλόσοφοι κατὰ τὸν Ἰ. Χρυσόστομο. — Πρωτοπρ. Σερ. Φράσογλου, Ἀπὸ τὴν τάξη καὶ ψαλμωδία στὸν πατριαρχικὸ ναὸ ΚΠόλεως. — Δημ. Φερούση, Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας. — π. Ἄντων. Ἀλεβιζοπούλου, Ὑπεραγορὰ «θρησκεία». — Ἐπίκαιρα. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου, Εἰδήσεις ποῦ ἐνδιαφέρουν τοὺς Ἐφημερίους. — Νέοι συνταξιούχοι τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.

● ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης
Μιχαήλ, Ἀριστοτέλους 179,
112 51 Ἀθήναι.

ΠΑΤΜΟΣ

ΤΟ ΙΕΡΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

Κόσμημα τοῦ Αἰγαίου, ἱερὸ κεφάλαιο τῆς Ἱστορίας καὶ πηγὴ ὀρθόδοξης πνευματικότητας ἀποτελεῖ στὶς μέρες μας τὸ νησί τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη, ποῦ φέτος ἐορτάζει τὰ 900 χρόνια ἀπὸ τὴν ἵδρυση τῆς ὁμώνυμης Μονῆς Πάτμου.

Πρόκειται γιὰ ἐκδήλωση πολὺ μεγάλης σημασίας γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴ Ρωμιοσύνη, ἐπειδὴ ἀπηχεῖ ὄλο τὸν πλοῦτο τῆς παράδοσης καὶ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ χώρου αὐτοῦ καὶ φέρνει στὴν μνήμη τοὺς θησαυροὺς μᾶς ζωῆς ποῦ ἀκτινοβολεῖ 900 χρόνια τώρα σ' ὄλο τὸν κόσμο, μὲ πρωταγωνιστικὰ πρόσωπα, πάντα, τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸ Θεολόγοι καὶ τὸν Ὅσιο Χριστόδουλο ποῦ τὴν ἀπεικόνισή τους ἔχει ἀποτυπώσει χαρακτηριστικὰ καὶ μὲ δυζαντινὴ σπουδὴ ὁ Πάτριος ἱερομόναχος Ρωμανὸς Φωκάκης.

ΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι οἱ ποιμένες καὶ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐνισχύονται ἢ πρέπει νὰ ἐνισχύωνται πνευματικῶς καὶ διὰ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαφίλου μελέτης τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἢ ὅποια πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται καὶ κατανοῆται συμφώνως πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον πατερικὴν ἐρμηνευτικὴν παράδοσιν. Ἐν τῷ χώρῳ τῆς μελέτης ταύτης ἰδιαιτέραν καὶ κεντρικὴν θέσιν πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ κατέχη ἡ μελέτη τῶν — ἀμεσώτερον συναρτωμένων πρὸς τὴν δεοντολογίαν τοῦ ἔργου ἐνὸς κληρικοῦ — Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἧτοι τῆς Α' καὶ τῆς Β' πρὸς Τιμόθεον καὶ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, — αἱ ὅποια ἀποτελοῦν ἀναπαλλοτρίωτον τμῆμα τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας περιχαρᾶ καὶ ἀναγνωρισθέντος καὶ παραδοθέντος Κανόνος τῶν ἀθηντικῶν καὶ θεοπνεύστων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης —, ἀπὸ τοῦ 13' αἰῶνος καὶ ἐξῆς χαρακτηρίζονται δεδικαιολογημένως ὡς «ποιμαντικά», διότι περιέχουν προτροπὰς καὶ ὁδηγίας περὶ τῆς ὀρθῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ποιμαντικοῦ λειτουργήματος, δοθείσας πρὸς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ καὶ Κρήτῃ συνεχιστὰς τοῦ ἔργου τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἧτοι ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς μαθητὰς Τιμόθεον καὶ Τίτον. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐγράφησαν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐν Ρώμῃ θανατώσεως τοῦ Ἀπ. Παύλου. Ἡ Α' πρὸς Τιμόθεον καὶ ἡ πρὸς Τίτον ἐγράφησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τετάρτης ἀποστολικῆς περιόδου, ἢ ὅποια ἐγένετο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῶν δύο ἐν Ρώμῃ φυλακίσεων τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν. Ἡ Β' πρὸς Τιμόθεον, ἧτις ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα αὐτοῦ, ἐγράφη ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρας ἐν Ρώμῃ φυλακίσεώς του.

Αἱ Ποιμαντικαὶ ἐπιστολαὶ κέκτληται μεγάλην σημασίαν οὐ μόνον διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν προβολὴν τοῦ ιδεώδους καὶ τῆς δεοντολογίας τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μεταδιδόμενας ὑπ' αὐτῶν ἱστορικὰς πληροφορίας. Αὗται προσανατολίζουσι εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν κυριωτέρων σταθμῶν τῆς τετάρτης ἀποστολικῆς περιόδου τοῦ Ἀπ. Παύλου (εἰς Μ. Ἀσίαν, Κρήτην, Μακεδονίαν, περιοχὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ).

Περὶ ἐπικειμένης ἐπισκέψεως αὐτοῦ εἰς Νικόπολιν τῆς Ἠπείρου, ἧτις ἦτο κατάλληλον ὁρμητήριον διὰ τὴν ἀνά τὸ Ἰλλυρικὸν ἱεραποστολὴν καὶ διὰ τὴν εἰς Ρώμην μετάβασιν, ἔχομεν τὴν σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ χωρίου Τίτ. γ', 12. Περὶ μεταβάσεως ἐξ ἄλλου τοῦ Ἀπ. Παύλου εἰς τὴν Ἰσπανίαν παρέχουν πληροφορίας ὁ Κλήμης Ρώμης (τέλος α' αἰῶνος) (Α' Κορ. 5: «ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἔλθων») καὶ ὁ κανὼν τοῦ Muratori (τέλος β' αἰῶνος) («ad Spaniam»).

Αἱ — ἰδίως ὑπὸ Προτεσταντῶν τινῶν — διατυπωθεῖσαι ἀμφιβολίαι καὶ ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου συγγραφὴν τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν οὐδὲν εἶναι πειστικαὶ καὶ δεδικαιολογημένως δὲν γίνονται δεκταὶ ὑπὸ τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας ἀφ' ἐνὸς διότι ἀντιτίθενται εἰς τὴν μακροαἰὼνα Ὁρθόδοξον θεολογικὴν παράδοσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἐλέγχονται ὡς στηριζόμεναι εἰς τὸ λογικὸν σφάλμα τῆς λήψεως τοῦ ζητουμένου καὶ εἰς χρῆσιν λογικῆς κλίτης Προκρούστου.

Ἐν πρώτοις ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἐν ταῖς Ποιμαντικαῖς ἐπιστολαῖς χρησιμοποιοῦνται «ἄπαξ λεγόμενα», ἧτοι λέξεις καὶ ἐκφράσεις, αἱ ὅποια δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὰς ἀναμφισβητήτως γνησίας λοιπὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου, οὐδὲν ἀποδεικνύει ἐναντίον τῆς γνησιότητος τῆς Α' καὶ τῆς Β' πρὸς Τιμόθεον καὶ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς. Ἡ διαφορὰ τοῦ λεξιλογίου καὶ τοῦ τρόπου διατυπώσεως τῶν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος κατὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἀντιμετώπιζε ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἰδιαίτερα προβλήματα. Ἄλλως τε ἐν τῇ παγκοσμίῳ φιλολογίᾳ συχνάκις ἔργα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως διαφέρουσι ἀπ' ἀλλήλων ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον, τὰς ἐκφράσεις καὶ τὸ ὕφος ἀναλόγως πρὸς τὸ συγκεκριμένον περιεχόμενον, τὰ περιστατικά καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συγγραφῆς τῶν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς τοπικάς, χρονικάς καὶ ψυχολογικάς συναρτήσεις αὐτῆς. Διαφοραὶ εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ ὑπάρχουν ὅταν τὰ ἔργα γράφονται καὶ τῇ βοήθειᾳ γραμματέων.

Ἐπειτα οἱ ἐκ τῶν λεκτικῶν διαφορῶν ὁρμώμενοι πρὸς ἀμφισβήτησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου συγγραφῆς τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν παραθεωροῦν

ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἀνάλογοι εἰς ποσότητα διαφοραὶ ὑπάρχουν καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς τοῦ Ἁπ. Παύλου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἀναρίθμητοι συμφωνίαι καὶ ὁμοιότητες ἰδεῶν καὶ λεξιλογίου μεταξὺ τῶν Ποιμαντικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, αἱ ὁποῖαι μάλιστα παρουσιάζονται «ἐν πολλοῖς εἰς πλήρη ταυτότητα συμπίπτουσαι» (Περὶσσότερα σχετικῶς ἰδὲ ἐν: Παν. Τρ ε μ π έ λ α, Ὑπόμνημα εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, Ἀθήναι 1937, σ. 621-623).

Ἐπειτα ἀμφισβήτησις τῆς ὑπὸ τοῦ Ἁπ. Παύλου συγγραφῆς τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν ἐγένετο καὶ ἕνεκα τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν αὐταῖς καταπολεμοῦνται γνωστικιστικαὶ κακεδοξίαι, αἱ ὁποῖαι δῆθεν ἐνεφανίσθησαν βραδύτερον. Ἀλλὰ τὸ ὅτι σαφεῖς ἐκδηλώσεις πραιμίου, προδρομικοῦ καὶ οὐχὶ πλήρως διαμεμορφωμένου γνωστικισμοῦ, ἐναντίον τῶν ὁποίων στρέφονται ἀκριβῶς αἱ Ποιμαντικαὶ ἐπιστολαί, ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁπ. Παύλου, ἀποδεικνύεται τόσον ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ διαδεδομένων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν δυαδιστικῶν ἰδεῶν. Φορεῖς τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἦσαν ἀκριβῶς οἱ ἐν ταῖς Ποιμαντικαῖς ἐπιστολαῖς μνημονεύμενοι αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι καταδικάζουν τὸν γάμον καὶ συνιστοῦν ἀποχὴν ἐκ κρεάτων καὶ βρωμάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως «ὁ Θεὸς ἐκτίσεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον» (Α' Τιμ. δ', 1-3).

Ἐξ ἴσου ἀστήρικτος εἶναι καὶ ἡ ἀμφισβήτησις τῆς γνησιότητος τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι αὐταὶ προϋποθέτουν ἀνεπτυγμένην ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία δῆθεν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁπ. Παύλου. Οἱ προβάλλοντες τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον παραθεωροῦν, ὅτι ἡ ἐν ταῖς Ποιμαντικαῖς ἐπιστολαῖς μνημονευομένη ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωσις, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Ἁπ. Παύλου θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ διαμορφωθῆ πληρέστερον, ὑπῆρχεν οὐσιαστικῶς ἐξ ἀρχῆς. Οὕτως οἱ ἐν ταῖς Ποιμαντικαῖς ἐπιστολαῖς ἀναφερόμενοι πρεσβύτεροι (Α' Τιμ. ε', 17, 19· Τίτ. α', 5) ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δράσεως τοῦ Ἁπ. Παύλου (Πράξ. ια', 30· ιδ', 23· ιε', 2, 4, 6, 22, 23· ιστ' 4· κ', 17· κα', 18). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει τόσον διὰ τοὺς διακόνους (Α' Τιμ. γ', 8, 12), ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων (Πράξ. ιστ', 1 ἐξ.), ὅσον καὶ διὰ τὰς διακονίσσας (Α' Τιμ. γ', 11), ὡς καθίσταται φανερόν ἐκ τοῦ χωρίου Ρωμ.

ιστ', 1-2, ὅπερ μνημονεῦει τὴν διάκονον τῆς ἐν Κεγχραεῖς (παρὰ τὴν Κόρινθον) Ἐκκλησίας Φοίβην, ἥτις «προστάτις πολλῶν ἐγενήθη» καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὡσαύτως ἡ παραλλήλως πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἁπ. Παύλου σαφῶς μαρτυρουμένη ὀργάνωσις τῆς «λογίας» πρὸς ἐνίσχυσιν πτωχῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων (Α' Κορ. ιστ', 1· Πράξ. ια', 29· Ρωμ. ιε', 26· Β' Κορ. η', 4 καὶ θ', 1· Γαλ. β', 10 κ.λπ.) ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν οφείλεται εἰς μεταγενεστέρην πρωτοβουλίαν ἢ προτροπὴ λ.χ. τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς: «Μανθανέτωσαν οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας», διότι ταῦτα εἶναι «καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις» (Τίτ. γ', 14, 8).

Τέλος οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν γνησιότητα τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐταί, ὡς καὶ αἱ ἐν αὐταῖς πληροφορίαι περὶ τῆς τετάρτης ἀποστολικῆς περιόδου τοῦ Ἁπ. Παύλου, δὲν εἶναι δῆθεν δυνατόν νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ πλαίσιον τῶν — ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων γνωστῶν — βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Ἁπ. Παύλου. Ἀλλ' οἱ χρησιμοποιοῦντες τὸ ἐκ τῆς σιγῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου βιβλίου τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐπιχείρημα (argumentum e silentio) οὐδὲν εἶναι πειστικοί. Οὗτοι καταφεύγουν εἰς προφανῆ λῆψιν τοῦ ζητουμένου παρουσιάζοντες τὸ συμφώνως πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν ἀποδεικτέων ὡς ἀποδεικτικὸν λόγον. Τὸ ζητούμενον ἀκριβῶς εἶναι ἐὰν τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων ἐξαντλῇ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἁπ. Παύλου λεπτομερειῶν τῆς ζωῆς του ἢ ἐὰν περιορίζῃ τὴν ἐξιστόρησιν ταύτης μέχρι τῆς πρώτης φυλακίσεώς του ἐν Ρώμῃ, διακόπτον τὴν διήγησιν τῶν μετ' αὐτὴν βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν. Ὅπως τὸ ὅτι αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δὲν ἐξιστοροῦν τὴν θανάτωσιν τοῦ Ἁπ. Παύλου οὐδὲν σημαίνει ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐθανατώθη. κατὰ παρόμοιον τρόπον τὸ ὅτι αὐταὶ δὲν ὁμιλοῦν περὶ ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς πρώτης φυλακίσεώς του ἢ περὶ τῆς τετάρτης ἀποστολικῆς περιόδου του ἢ περὶ τῆς δευτέρας φυλακίσεώς του ἐν Ρώμῃ οὐδὲν σημαίνει ὅτι πάντα ταῦτα δὲν ἐγένοντο καὶ ὅτι ἐπομένως δὲν ἦτο δῆθεν δυνατόν ἢ ὑπὸ τοῦ Ἁπ. Παύλου συγγραφῆ τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες προϋποθέτουν τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ συνδέονται μετ' αὐτῶν. Περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γεγονότων τούτων καὶ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν μαρτυρεῖ σύμπασα ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις. Ἐκτὸς τῶν μνημονευθεισῶν μαρτυριῶν τοῦ Κλήμεντος Ρώμης καὶ τοῦ κανόνος τοῦ Muratori, ἔχομεν λ.χ. τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ περὶ τῆς τετάρτης ἀπο-

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

ΤΩΝ «ΜΕΓΑΛΥΝΑΡΙΩΝ» ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΩΝ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

5. ΑΣΘΕΝΕΙ Η ΨΥΧΗ

Ὅταν γίνεται λόγος περὶ ἀσθενείας, συνήθως ἡ σκέψις μας ἐντοπίζει αὐτὴν εἰς τὸ σῶμα — εἴτε εἰς ἓνα πάσχον ὄργανον ἢ μέλος τοῦ σώματος, εἴτε εἰς ὅλον τὸν ὄργανισμόν. Μᾶς διαφεύγει πολλάκις τὸ γεγονός ὅτι ἀσθενεῖ καὶ ἡ ψυχὴ, ὅπως ψάλλομεν εἰς τὰς παρακλήσεις: «ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀ σ θ ε ν ε ῖ μ ο υ κ α ῖ ἡ ψ υ χ ῆ». Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέξωμεν τὴν πραγματικότητά αὐτήν.

Ὡρισμέναι ἀναλογίαι πρὸς τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰς

σωματικὰς ἀσθενείας βοηθοῦν νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἀσθενεῖ ἡ ψυχὴ.

Ὅταν τὸ σῶμα ἀσθενῇ, ἡ ἀσθένεια ἐκδηλώνεται εἴτε μὲ πόνον, εἴτε μὲ πυρετόν, εἴτε μὲ ἐξάντλησιν τοῦ ὄργανισμοῦ. Ἴδου τώρα τὰ ἀντίστοιχα εἰς τὴν ψυχὴν.

1. Ὁ πόνος, ὅστις —σημειωτέον— εἶναι ἐνδειξὶς καὶ σύμπτωμα τῆς ἀσθενείας, καὶ ὄχι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀσθένεια, ἔχει ἀντίστοιχον τὸν ψυχικὸν πόνον. Πονεῖ λοιπὸν καὶ ψυχικῶς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ αἰσθάνεται τὸν ψυχικὸν πόνον ὡς στενοχωρίαν, μικρὰν ἢ μεγάλην. Δὲν λέγομεν διὰ τὴν στενοχωρίαν τοῦ μᾶς προ-

στολικῆς ὁδοιπορίας, περὶ τῆς δευτέρας ἐν Ρώμῃ φυλακίσεως καὶ περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου: «Ὁ Παῦλος (διὰ πρώτην φοράν) δέσμιος ἐπὶ Ρώμης ἄγεται... Καὶ Λουκᾶς, ὁ καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων γραφῆ παραδοῦς, ἐν τούτοις κατέλυσε τὴν ἱστορίαν, διετίαν ὄλην ἐπὶ τῆς Ρώμης τὸν Παῦλον ἄνετον διατρέψαι καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἀκωλύτως κηρύξαι ἐπισημηγνάμενος. Τότε μὲν οὖν ἀπολογησάμενος, αὐθις ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν λόγος ἔχει στείλασθαι τὸν ἀπόστολον, δεύτερον δ' ἐπιβάντα τῆ αὐτῆ πάλει τῷ κατ' αὐτὸν τελειωθῆναι μαρτυρίῳ» (Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Β', 22,2: Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 19, Ἀθῆναι 1959, σελ. 243).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Εἰρηναῖος, ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ κανὼν τοῦ Muratori, αἱ ἀρχαῖαι λατινικαὶ καὶ συριακαὶ μεταφράσεις κ.ἄ. μαρτυροῦν τὴν γνησιότητα τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν. Ὡσαύτως οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες (Ἰγνάτιος, Πολύκαρπος, Κλήμης Ρώμης), ὁ Ἰουστίνος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποιοῦνται χρῆσιν τῶν ἐπιστολῶν τούτων (Περισσότερα σχετικῶς βλ. ἐν Παν. Τρεμπέλα, μν. ἔ., σ. 621). Ἐν τῇ καθ' ὅλου ὀρθοδόξῳ θεολογικῇ παραδόσει δὲν ὑπάρχει ζήτημα ἀμφισβητήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου συγγραφῆς τῶν Ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν. Ὡσαύτως ἐν τῇ ἑτεροδόξῳ θεολογίᾳ ἡ γνησιότης αὐτῶν ἀναγνωρίζεται

οὐ μόνον ὑπὸ πάντων τῶν σοβαρῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ διαπρεπῶν προτεσταντῶν καὶ ἀγγλικανῶν (Th. Zahn, G. Wohlenberg, W. Michaelis, J. Behm, F. Torm, J. Jeremias, F. J. A. Hort, J. B. Lightfoot, W. Sanday, A. Plummer, W. M. Ramsay κ.ἄ.).

Ταῦτα ἐξηγοῦν διατὶ ὁ γράφων ἐλυπήθη, διότι ἔνεκα ἀβλεψίας ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Ἐφημερίῳ» ἄρθρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὁ ἀστήρικτος ἰσχυρισμὸς περὶ τοῦ ὅτι ἡ νηφαλία ἔρευνα ἔχει δῆθεν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ Ποιμαντικαὶ ἐπιστολαὶ δὲν εἶναι γνήσιαι (ἀρ. τεύχους 10, 15 Ἰουνίου 1988, σελ. 188).

Ἡ Ἐκκλησία κατέταξε τὰς Ποιμαντικὰς ἐπιστολάς εἰς τὸν Κανόνα τῶν θεοπνεύστων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, συγκαταριθμήσασα ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἐξ Ἰσου θεόπνευστον πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει ἐπικρατεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου παραδοθεῖσα ἰδέα τοῦ Ὁριγένους, καθ' ἣν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ αὐτὰ μὲν νοήματα τοῦ Ἀποστόλου ἐστίν, ἡ δὲ φράσις καὶ ἡ σύνθεσις ἀπομνημονεύσαντός τινος τὰ ἀποστολικά καὶ ὡσπερ σχολιογραφήσαντός τινος τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου... Οὐ γὰρ εἰκὴ οἱ ἀρχαῖοι ἄνδρες ὡς Παῦλος αὐτὴν παραδεδώκασιν...» (Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία ΣΤ', 25,13-14, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 368. Παν. Τρεμπέλα, Ἰπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους καὶ τὰς ἑπτὰ Καθολικάς, Ἀθῆναι 1941, σ. 15). (Συνεχίζεται)

καλοῦν αἱ θλίψεις καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ θίου. Διότι καὶ οἱ ἄγιοι καὶ ἡ Παναγία ἐπόνεσαν. Ἄλλὰ διὰ τὴν κατὰστασιν ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰς πράξεις μας· κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας. Ἰδίως εἰς τὸν εὐαίσθητον καὶ εὐσυνειδήτον ἄνθρωπον, ὕστερα ἀπὸ μίαν κακὴν πράξιν ἢ ἐνέργειαν, ἀκολουθεῖ στενοχωρία καὶ τύψις· ψυχικὸς πόνος.

Εἶναι ὁμῶς ἀναγκαῖα μία διάκρισις καὶ διασάφησις ἐν προκειμένῳ. Δύο παραδείγματα ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἶναι πλήρως διαφωτιστικά. Εἰς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου παρεμβάλλονται δύο μαθηταὶ Του. Ὁ Ἰούδας μὲ τὴν προδοσίαν, καὶ ὁ Πέτρος, μὲ τὴν ἄρνησιν τοῦ Διδασκάλου. Ἰδῶμεν ὁμῶς καὶ τοὺς δύο τούτους μαθητάς μετὰ τὴν πράξιν των. Ὁ Ἰούδας «μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια... λέγων· ἤμαρτον παραδούς αἷμα ἁθῶν... καὶ ἀπελθὼν ἀπήγατο» (Ματθ. κζ' 3-5). Ὁ δὲ Πέτρος, ὅταν ὁ «ἀλέκτωρ ἐφώνησε —καὶ ἐμνήσθη τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με— ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς» (αὐτόθι κζ' 74-75). Συγκρίνατε τὴν συναίσθησιν καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῶν δύο. Τοῦ ἐνός αἱ ψυχικαὶ ἀντιδράσεις εἶναι ἀπλή μετάνοια. Τοῦ ἄλλου ὁ ψυχικὸς πόνος εἶναι ἀληθὴς μετάνοια. Ἄλλο μεταμέλεια καὶ ἄλλο μετάνοια. Ἡ πρώτη εἶναι ἀπλῶς στενοχωρία καὶ λύπη διὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν πραγμάτων, ὅχι διὰ τὴν πράξιν καθ' ἑαυτήν. Ἡ δευτέρα εἶναι στενοχωρία καὶ ὀδύνη διὰ τὸ βαρῦνον τὴν συνειδήσιν γεγονός, ἀσχέτως πρὸς τὰ ἐπακόλουθα. Ὁ κοσμικὸς ἄνθρωπος μεταμέλεται καὶ στενοχωρεῖται, ὅταν αἱ συνέπειαι τῶν πράξεών του δὲν τοῦ εἶναι εὐχάριστοι. Ὁ χριστιανὸς λυπεῖται καὶ συναίσθάνεται τὴν ἐνοχλήν διὰ τὸ σφάλμα του. Καὶ μετανοεῖ.

Ἐκ τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Κυρίου ὁ ἕνας ἀπωλέσθη καὶ ὁ δεύτερος ἐσώθη καὶ ἐξυψώθη καὶ ἡγιασθη. Δὲν θὰ ἀπέκλειε δὲ τὸν Ἰούδαν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τοῦτο τὸ θάρος τῆς τρομερᾶς του πράξεως (τῆς προδοσίας τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ ἡ ἀντιμετώπισις αὐτῆς. Ἐάν, ὅταν συνησθάνθη τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμεν, ἐσπευδε πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ Κύριον καὶ ἐζήτει τὸ ἔλεός Του, ἀσφαλῶς θὰ συνεχώρει καὶ αὐτόν, ὅπως συνεχώρησε τοὺς σταυρωτάς Του, περὶ τῶν ὁποίων καὶ ηὐχθήθη πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα «ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». Ἄλλὰ δὲν εἶχε μετανόησις ὁ Ἰούδας. Ἀπλῶς μετεμελήθη· καὶ εὔρεν ὡς διέξοδον τὴν ἀγχόνην. Ἐνῶ ἡ ἀληθὴς μετάνοια τοῦ Πέτρου ἐξεδηλώθη μὲ τὰ πικρά του δάκρυα. Ὁ πόνος, ἢ ψυχικὴ στενοχωρία, ἐπήλθεν εἰς ἀμφοτέρους ὡς ἐπακόλουθον τῆς πράξεώς των. Ἄλλ' ὁ ἕνας μόνον ἠσθάνθη

θη νοσοῦσαν τὴν ψυχὴν του καὶ εὔρε τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας. Ὁ ἄλλος ἠνωχλήθη ἀπὸ τὸν πόνον —τύψιν τῆς συνειδήσεως— καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπονεοημένον διάδημα. Διὰ τοῦτο, εἰς τὰς ψυχικὰς στενοχωρίας, ἄς ἀναζητῶμεν τὴν προκαλέσασαν αὐτὰς αἰτίαν. Ἐάν δὲ ἡ αἰτία εἶναι κάποια ἁμαρτία καὶ ἀθέτησις ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ἢ μετάνοια καὶ ἢ πρὸς τὸν Χριστὸν καταφυγὴ εἶναι ἢ ὀρθὴ καὶ ἐνδεδειγμένη λύσις καὶ λύτρωσις.

2. Ὁ πυρετός, ἄλλο σύμπτωμα ἀσθενείας τοῦ σώματος, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν φλόγα καὶ τὴν ἔξαψιν τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς. Οἷονδήποτε πάθος —θυμὸς, μῖσος, φθόνος, σαρκικότης κλπ.— δημιουργεῖ πολλάκις τοιαύτας ἐξάψεις καὶ ἐκρήξεις, ὡς ἀληθινὴ φλόγα πυρετοῦ ἢ καὶ ὡς ἠφαιστειὸν ἐν δράσει, καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του εἶναι ὄντως ἀσθενῆς ἢ ψυχῆ. Ἀποσύρεται ὁ Ἄπ. Παῦλος ἐξ ὀνόματος παντός ἀνθρώπου εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὐρισκομένου. Καὶ λέγει· «Βλέπω ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου... αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου» (Ρωμ. ε' 23). Κάθε ἄνθρωπος γνωρίζει ἐκ πείρας τὸν πυρετὸν αὐτὸν τῆς ἁμαρτίας ποῦ ἐκδηλώνεται διὰ τοῦτο ἢ ἐκείνου τοῦ πάθους. «Ταλαίπωρος (ἐγὼ) ἄνθρωπος! τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» (αὐτ. 24). Μία λύτρωσις ὑπάρχει, ἀπαντᾷ ὁ θεὸς Παῦλος· «διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν» (αὐτ. 25). Ἡ ἐν Κυρίῳ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως ταύτης σώζει. Προσφυγὴ λοιπὸν εἰς τὰ μέσα τῆς θείας χάριτος. Θρησκευτικὴ ἀγωγή καὶ καλλιέργεια. Χριστιανικὴ πνοὴ εἰς τὴν ψυχὴν, ὡς αὔρα χάριτος Θεοῦ, ἀπαλύνει τὴν δύναμιν τοῦ πάθους καὶ τονώνει τὸν χριστιανὸν ἀγωνιστὴν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ νίκην καὶ λύτρωσιν.

3. Καὶ ἡ ἐξάντλησις, συνήθως καὶ αὐτὴ ἐκδήλωσις νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, ἔχει τὰς ψυχικὰς ἀναλογίας τῆς εἰς τὰς παρουσιαζομένας διαφορὰς ἀδυναμίας μας. Πράγματι. Πολλάκις εἴμεθα τελείως δυσκίνητοι καὶ ἀνόρεκτοι διὰ τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀρετὴν. Νοσηρὸν σημεῖον ἢ τοιαύτη ἀγορευξία καὶ δυσκίνησία. «Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναί καὶ γόνατα παραλελυμένα» φωνάζει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαίου. «Ἐγειραὶ ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν» τονίζει καὶ ὁ θεὸς Ἄπ. Παῦλος. Πάλιν ἢ πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν στροφή (προσευχὴ —μελέτη τοῦ λόγου Του— ἀγιαστικά μυστήρια) ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἀληθῆ τόνωσιν καὶ ἐνδυναμῶσιν τοῦ χριστιανοῦ, διὰ τὴν ὑπερνικηθῆναι πᾶσα ἀδυναμία καὶ νοσηρότητος τῆς ψυχῆς.

Διαγνωστικὰ συνήθως σημεῖα ὁ πόνος, ὁ πυρετός,

ή εξάντλησις. Ἄλλὰ γίνονται καὶ ἀρχὴ ἡ θέραισις. Καὶ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν ἀναλόγων περιπτώσεων ὁ Ἰατρός καὶ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἄς εἶναι ἡ λυτρωτικὴ καταφυγὴ μας ὁσάκις «ἀσθενεῖ καὶ ἡ ψυχή».

6. ΕΛΠΙΣ ΑΠΗΛΠΙΣΜΕΝΩΝ

Ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀπελπισία, δύο τελείως ἀντίθετοι ψυχικαὶ καταστάσεις, εἶναι δυνατόν νὰ συσχετισθοῦν καὶ νὰ ἐκφραστοῦν ὡς θεαία καὶ θετικὴ πάντοτε ἐλπίς, ὅπως ψάλλει ἡ ἱερὰ Παράκλησις — διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ σεπτοῦ Προσώπου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ Ὅποια σὺν τοῖς ἄλλοις ἀποκαλεῖται καὶ πιστεύεται ὡς «ἐλπὶς ἀπηλπισμένων». Ἡ Ἐκκλησία, ὡς γνωστόν, ψάλλει πρὸς Αὐτήν

«Θεοτόκε ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν χριστιανῶν, σκέπε, φρούρει, φύλαττε τοὺς ἐλπίζοντες εἰς Σέ».

καὶ τὴν καθικετεύει ὡσαύτως

«Τὴν πασαν ἐλπίδα μου εἰς Σέ ἀντίθημι...».

Ὅχι δὲ μόνον τῶν ἐλπίζόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν «ἀπηλπισμένων ἡ ἐλπίς...» εἶναι ἡ Παναγία, κατὰ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τὴν πεποιθήσιν τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν.

1. Ὅλοι γνωρίζομεν τί εἶναι ἡ ἐλπίς. Εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ θείου μίᾳ παρήγορος προσδοκία καὶ μίᾳ αισιόδοξος προοπτικὴ. Ὅταν τὰ πράγματα φαίνονται δυσάρεστα — μαῦρος καὶ σκοτεινὸς ὁ ὀρίζων καὶ δυσοίωνα τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς — ἡ ἐλπίς ἔρχεται ὡς μῆνυμα κάποιας εὐχαρίστου ἀνατολῆς, νὰ μᾶς δώσῃ στήριγμα καὶ θάρρος καὶ νὰ δημιουργήσῃ μέσα μας τὸ φρόνημα — πολλάκις μέχρι θεβαιότητος — ὅτι ὁ Θεὸς «θὰ θάλλῃ τὸ χέρι Του», ὅπως λέγομεν, καὶ θὰ οἰκονομήσῃ τὰ πράγματα δίδων κάποια εὐκαταὰ λύσιν.

Προϋποτίθεται θεβαίως πίστις εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν ὁ πιστὸς χριστιανὸς βλέπει καὶ θεβαιώνεται ἐκ πείρας ὅτι ὄντως «ἡ ἐλπίς οὐ κατασχύνει» (Ρωμ. ε' 5). Ἡ ἐλπίς τοῦ χριστιανοῦ δὲν εἶναι ἀδάσιμος καὶ φανταστικὴ. Θεμελιώνεται ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς πίστεως. Καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως διασθάνεται καὶ διαδλέπει ὁ χριστιανός, καὶ δὴ καὶ ἀναμένει μετὰ θεβαιότητος καὶ ἐμπιστοσύνης, τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Παναγάρχου καὶ Παντοδύναμου Θεοῦ εἰς τὰς δυσχερεῖς «περιστάσεις καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκας» ποῦ τὸν εὐρίσκουν (Μεγ. Παράκλ., ὠδὴ η', τροπ. 6'). Ἐν τῷ

πλαίσῳ δὲ τῆς πίστεως αὐτῆς αἰσθάνεται καὶ τὴν Παναγίαν ὡς ἐλπίδα τοῦ ὁπιστοῦ καὶ ἐπικαλεῖται ἐκ θάθους ψυχῆς τὴν βοήθειάν Τῆς καὶ τὰς ἀποτελεσματικὰς πρεσβείας Τῆς ὡς Θεομήτορος.

2. Ἄλλ' ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ ἐκδηλώνεται ὄχι σπανίως ὡς ἀπελπισία καὶ ἀποθάρυνσις εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς. Οἱ ἀπηλπισμένοι, «οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ θείου Ἀποστόλου Παύλου (Α' Θεσσ. δ' 13), εἶναι κυρίως ἄνθρωποι ἐλλειποῦς πίστεως. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικῶς τοὺς διακρίνει ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὁ Ἀπ. Παῦλος καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ «οἱ λοίποιοι» (αὐτόθι), οἱ μὴ διαθέτοντες δηλ. τὴν πίστιν ὡς θεμέλιον τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν θίον. Παρομιμῶδης καὶ ἐπιγραμματικὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος τοῦ Ἀποστόλου, ὅστις, ὁμιλῶν «περὶ τῶν κεκοιμημένων», τ.ἐ. περὶ τῆς θαυτερέως συνήθως θλίψεως τῆς ἐκ τοῦ πένθους δημιουργουμένης, καὶ κηρύσσων τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν λέγει· «οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπησθε, καθὼς καὶ οἱ λοίποιοι οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Καταπολεμεῖ οὕτω τὴν ἀπελπισίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θλιθερωτέραν περίπτωσιν, τοῦ θανάτου προσφιλῶν ὑπάρξεων, εἰσάγων ὡς ἀντίδοτον μίαν θεμελιώδη ἀληθειαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως· τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Διδάσκει ἐπομένως καὶ τονίζει ὅτι μόνον ἡ ἀτροφικὴ καὶ ἀναμικτὴ πίστις, ἡ ὀλιγοπιστία — ἵνα μὴ εἴπωμεν ἡ ἔλλειψις πίστεως εἰς τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου — ὀδηγεῖ εἰς ἀπελπισίαν. Ἄλλως δὲν νοοῦνται χριστιανοὶ ἀπηλπισμένοι, ὁσονδήποτε σοβαρὰς στενοχωρίας καὶ ἀνδοκιμάζουν, διότι ἐδῶ ἔγκειται ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χριστιανοῦ· ἔταν «οἱ λοίποιοι οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα» καταποντίζονται ὑπὸ τῆς θλίψεως καὶ ἀγωνοῦνται πρὸς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὰ ἀπονενοημένα πολλάκις διαθήματα, ὁ χριστιανὸς διατηρεῖ τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν του καὶ ἐλπίζει εἰς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, ἐγκαρτερῶν καὶ ὑπομένων ἀγογγύστως. Τότε δὲ καὶ δοκιμάζεται καὶ ἀποδεικνύεται ὁ βαθμὸς τῆς πίστεώς του. Τότε εἰς τὸν πιστὸν «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν (= δεδοκιμασμένην, εὐδόκιμον πίστιν), ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει» (Ρωμ. ε' 3-5). Τότε δὲ καὶ πρυτανεύει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ ἡ πεποίθησις ὅτι, μετὰ Θεόν, δύναται νὰ ὑπολογίσῃ μετὰ θεβαιότητος καὶ εἰς τὴν κραταιὰν προστασίαν τῆς Παναγίας, ἥτις προβάλλει εἰς τὴν σκέψιν του ὡς «ἐλπὶς ἀπηλπισμένων».

3. Πράγματι. Καὶ τῶν ἀπηλπισμένων δὲν ἐκλεί-

πει ἡ ἐλπίς διὰ τῆς Θεοτόκου. Διότι ἡ Παναγία, ἐν πρώτοις, εἶναι τὸ ἀρμοδιώτερον Πρόσωπον διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ἀπηλπισμένον ἄνθρωπον τοῦτο τὸ ἐνθαρρυντικώτατον φρόνημα: «Ὁ ς γ ε τ ο ὕ ἰ δ ἰ ο ὕ Ἰ ἰ ο ὕ ο ὕ κ ἐ φ ε ἰ σ α τ ο, π ὧ ς ο ὕ χ ἰ σ ὦ ν α ὕ τ ῶ τ ᾶ π ᾶ ν τ α ἡ μ ἴ ν χ α ρ ἰ σ ε τ α ι;». Δηλ. ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγίστην χειρονομίαν καὶ θυσίαν πὸν ἔκαμε δι' ἡμᾶς ὁ Θεός, μὴ φεισθεῖς τοῦ μονογενοῦς Τοῦ Υἱοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, δι' Αὐτὸν ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μικρὰ καὶ δευτερευούσης ἀξίας. Θὰ φεισθῆ καὶ θὰ δυσκολευθῆ λοιπὸν νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο ἔχομεν ἀνάγκην, πάντως πολὺ μικρότερον καὶ ἀσυγκρίτως κατώτερον τῆς θυσίας τοῦ Υἱοῦ Τοῦ; Ὅχι θεβαίως. Δὲν χωρεῖ λοιπὸν ἀπελπισία. Ἄλλ' ἡ ἐλπίς ἔχει τὴν θέσιν τῆς πάντοτε. Τοῦτο ἐμπνέεται ὁ πιστός, ὅταν σκεφθῆ καὶ τὴν Παναγίαν. Ὅτι δηλ. τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Θεός διὰ νὰ μᾶς δώσῃ δι' Αὐτῆς τὴν μ ε ἰ ζ ο ν α προσφορὰν —τὸν Υἱὸν Τοῦ— καὶ ἄρα καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀναγκαίαν δι' ἡμᾶς (ὁπωσδήποτε δὲ ἐ λ ἄ σ σ ο ν α) δωρεάν Τοῦ μὲ πολλὴν ἀγαθότητα θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Πανάγαθος, μάλιστα δι' Αὐτῆς καὶ διὰ τῶν πρεσβειῶν Τῆς.

Ἐξ ἄλλου, ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου, παρὰ τὴν ἀναξιότητά μας, «ο ὕ κ ἐ π α ἰ σ χ ὕ ν ε τ α ι ἂ δ ε λ φ ο ὕ ς κ α λ ε ἴ ν» ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς, καὶ Ἐκείνη μᾶς βλέπει ὡς τέκνα Τῆς καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Υἱοῦ Τῆς, τοῦ Ὅποιου μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον Αἷμα φέρομεν ἐντὸς ἡμῶν, ὡς χριστιανοί, διὰ τῆς Θείας Κοινωνίας. Ἡ μητρικὴ Τῆς λοιπὸν στοργὴ εἶναι δι' ἡμᾶς ἐκ τῶν προτέρων δεδομένη. Πῶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἀπελπισθῶμεν καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐλπίδα, εἰς ὅ,τι καὶ ἂν μᾶς συμβῆ;

Ἄλλ' ἡ συγγένεια αὐτὴ καὶ μητρικὴ πρὸς ἡμᾶς σχέσις καὶ στοργὴ τῆς Παναγίας, τότε εἶναι θεβασιότερα καὶ οὐσιαστικώτερα, ὅταν μᾶς διακρίνη θ ε ρ μ ἡ π ἰ σ τ ἰ ς πρὸς τὸν Υἱὸν Τῆς καὶ Σωτῆρα ἡμῶν καὶ ἀ π ὄ λ υ τ ο ς ὕ π α κ ο ἡ πρὸς τὸν νόμον καὶ τὸ θέλημά Τοῦ. Τότε ἡ Παναγία ἐπιθλέπει ἐφ' ἡμᾶς ὡς ἔχοντας πραγματικὸν δεσμὸν πίστεως καὶ ὑπακοῆς πρὸς τὸν Χριστόν, καὶ γίνεται συμπαραστάτις ἡμῶν καθ' ὅλα. Καὶ στοργικὴ μήτηρ καὶ ἐλπίς πάντων τῶν χριστιανῶν. Καὶ δὴ καὶ ἐ λ π ἰ ς ἀ π η λ π ἰ σ μ ἔ ν ω ν.

7. «ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑΞΙΩΝ»

Μὲ κατάνυξιν καὶ εὐλάβειαν ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου ἀπευθύνει τὰς Παρακλήσεις πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων ὑπάρχει ὁ πόθος νὰ εἰσακουσθοῦν καὶ νὰ γίνουν εὐμενῶς δεκτὰ τὰ αἰτήματά μας. Ἡ ἐλπίς δὲ αὐτὴ μᾶς ἐνθαρρύνει, διὰ νὰ

συνεχίζωνται αἱ παρακλήσεις καὶ αἱ δεήσεις, καὶ νὰ θεωρῆται προσιτὴ εἰς ἡμᾶς ἡ ἄνωθεν βοήθεια.

Ἄλλ' ὄχι σπανίως ἔρχεται ἡ σκέψις ὅτι δὲν εἴμεθα ἀξιοὶ τῆς ἐκ Θεοῦ βοηθείας καὶ τῆς προστασίας τῆς Παναγίας. Δὲν ἀποθαρρυνόμεθα ἐν τούτοις. Καὶ αὐτὴν τὴν συναίσθησιν τῆς ἀναξιότητος τὴν παρεμβάλλομεν εἰς τὰς παρακλήσεις μας, λέγοντες: «Δέσποινα καὶ Μήτηρ τοῦ Λυτρωτοῦ, δέ ξ α ι π α ρ α κ λ ἦ σ ε ι ς ἂ ν α ξ ἰ ὠ ν σ ὶ ν ἰ κ ε τ ῶ ν». Ποία ὅμως εἶναι ἡ σχέσις τῆς ἀναξιότητος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας ἐκζητουμένην βοήθειαν;

1. Βεβαίως ὅλοι εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ. Καὶ «ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν» (Α' Ἰωάν. α' 9). Ἐν ὄψει ὅμως τῆς γενικῆς ἁμαρτωλότητος τῶν ἀνθρώπων μᾶς ἔχει δοθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ προνόμιον τῆς προσευχῆς καὶ δὴ καὶ καθιδρύθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ ἅγια Μυστήρια. Θὰ ἦτο λοιπὸν δῶρον ἄδωρον καὶ ἡ προσευχὴ καὶ τὰ ἱερά μυστήρια, ἐὰν ἀπεκλείετο ἐν γένει κάθε ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος νὰ ἐπωφεληθῆ αὐτῶν. Ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ, τότε διὰ ποίους εἶναι ἡ προσευχὴ, αἱ παρακλήσεις, τὰ ἱερά μυστήρια;

2. Εἶναι πρόδηλον ὅτι κατ' ἄλλον τρόπον τοποθετεῖται ἡ ἀναξιότης ἢ ἀποκλείουσα ἐκ τῶν μυστηρίων καὶ ἀποστεροῦσα τὰς προσευχὰς καὶ τὰς παρακλήσεις τῆς δυνατότητος νὰ εἰσακουσθοῦν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅχι ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενικὴν ἁμαρτωλότητα, τὴν σύμφυτον πλεον πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' εἰς τὴν προσωπικὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ ἕκαστος ἔναντι τῆς «ε ὕ π ε ρ ἰ σ τ ᾶ τ ο υ ἁ μ α ρ τ ῖ α ς» (Ἐβρ. ιβ' 1). Τὸ ἁμαρτάνειν εἶναι ἀνθρώπινον. Καὶ ὁ Χριστός «ο ὕ κ ἤ λ θ ε κ α λ ε ἴ σ α ι δ ἰ κ α ἰ ο υ ς, ἀ λ λ ' ἁ μ α ρ τ ω λ ο ὕ ς ε ἰ ς μ ε τ ᾶ ν ο ἰ α ν» (Λουκ. ε' 32). Ἐξεταστέον λοιπὸν εἶναι ποίαν στάσιν λαμβάνομεν ἔναντι τῆς ἁμαρτίας. Ἀγωνιστικὴν ἢ ἀδιάφορον;

Τὸ καθῆκον τῶν χριστιανῶν ἐπιβάλλει νὰ εἴμεθα «π ρ ὸ ς τ ἧ ν ἁ μ α ρ τ ῖ α ν ἂ ν τ α γ ω ν ἰ ζ ὴ μ ε ν ο ἰ» (Ἐβρ. ιβ' 4). Νὰ παλαίωμεν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ τὴν πολεμιῶμεν συνεχῶς. Ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ δὲν θαρύνουσιν ἀπλῶς αἱ ἁμαρτίαι μας. Ἄλλὰ μετ' αὐτῶν συνεξετάζονται δύο στοιχεῖα, ἀφορῶντα εἰς τὴν στάσιν μας καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἁμαρτίας ἐκ μέρους μας. Ἀλλὰ μετ' αὐτῶν συνεξετάζονται δύο στοιχεῖα, ἀφορῶντα εἰς τὴν στάσιν μας καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἁμαρτίας ἐκ μέρους μας. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι ἡ δ ἰ ἄ θ ε σ ἰ ς ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ π ρ ο σ π ᾶ θ ε ἰ α ἀφ' ἐτέρου. Ἐὰν ἔχωμεν διάθεσιν ἀγωνιστικὴν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐὰν

ὄντως ἀγωνιζώμεθα καὶ προσπαθῶμεν —σὺν Θεῷ—
νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἐξ αὐτῆς, τὰ δύο ταῦτα εἶναι ἀληθῆς
ἐνδειξις μετανοίας. Καὶ ὁ διατελὼν ἐν μετανοίᾳ δὲν
λογίζεται ἀνάξιος τῆς θείας χάριτος, ἀλλ' ἀντιθέτως
θεωρεῖται ἀ γ ι α ζ ὀ μ ε ν ο ς, δηλ. εὐρισκόμενος
εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγιασμοῦ, τῆς ἀποτινάξεως τῆς ἀμαρ-
τίας καὶ τῆς προόδου καὶ ἐποικοδομῆς κατὰ Χριστόν.

Ἐξέταξε λοιπὸν, χριστιανέ, ὡς πρὸς τὰ δύο ταῦτα,
τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ γινώριζε ὅτι εἶσαι δεκτὸς εἰς τὴν
χάριν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὰ ἅγια Μυστήρια, ὡς ἀ γ ω ν ι-
ζ ὀ μ ε ν ο ς ἀμαρτωλός, ζητῶν τὴν λύτρωσίν σου ἐκ
τῆς δυνάμεως τῆς ἀμαρτίας. Νὰ προσέρχῃσαι, ἐπομέ-
νως, τακτικά, ὅσον τὸ δυνατόν τακτικώτερα, εἰς τὰ
μυστήρια τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως καὶ τῆς
θείας Κοινωνίας, καὶ νὰ ἐντείνῃς τὰς προσευχὰς καὶ
τὰς παρακλήσεις σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πανα-
γίαν, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι γίνονται δεκταὶ ὑπὸ τῆς
χάριτος τοῦ Κυρίου. Μὴ σὲ φοβίξῃ ἡ σκέψις τῆς ἀνα-
ξιότητος. Ὑπερνικᾶται αὕτη διὰ τῆς μετανοίας καὶ
τῆς προσπαθείας πρὸς διόρθωσιν καὶ κατὰ Θεὸν πο-
ρείαν ἐφεξῆς.

3. Ἡ ἀναξιότης παραμένει μόνον εἰς τὸν ἀμετανόη-
τον. Ὅποιος δὲν συναισθάνεται τὸ βάρος τῆς ἀμαρτίας
καὶ συνεχίζει ἀφόδως νὰ ἀμαρτάνῃ, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς
ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς βεβαίως δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὰ
θεῖα Μυστήρια· καὶ ἡ ἀναξιότης του τὸν ἀποκλείει τῆς
θείας χάριτος ἐφ' ὅσον δὲν ἔλθῃ εἰς συναισθησιν καὶ
μετάνοιαν.

Προσοχὴ λοιπὸν νὰ μὴ μᾶς ξεγελᾷ καὶ μᾶς ὑπο-
κλέπτῃ κάποια συνεχιζομένη ἀμαρτία καὶ παράβασις
ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Προσοχὴ εἰς τὰς ἀδυναμίας μας.
Προσοχὴ καὶ ἀποφυγὴ ὀρισμένων κακῶν ἐξέων καὶ
πράξεων ἀπηγορευμένων παρὰ Θεοῦ. Μὴ διακινδυνεύω-
μεν νὰ μείνωμεν ἔξω τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀνά-
ξιοι τοῦ ἐλέους Του, ἐμμένοντες εἰς ὅ,τι αἱ ἐντολαὶ τοῦ
Θεοῦ ἀπαγορεύουν.

Ἀδελφοί, «εὖ ρ ω μ ε ν τ ῆ ν ὁ δ ὸ ν δ ι ἄ
τ ῆ ς μ ε τ α ν ο ί α ς» καὶ μὲ ἥρεμον τὴν συνείδη-
σιν ἄς ψάλλωμεν πρὸς τὴν Θεοτόκον· «Δέσποινα καὶ
Μήτηρ τοῦ Λυτρωτοῦ, δέξαι παρακλήσεις
ἀ ν α ξ ί ω ν ὄ ντων ἱκετῶν».

8. ΜΕΣΙΤΡΙΑ

Πολλὰ καὶ συνεχεῖς αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου,
ὄλκιμα καὶ πνευματικά, ἀτομικά, οἰκογενειακά καὶ
γενικώτερα, διὰ τὰς ὁποίας ὁ χριστιανὸς αἰσθάνεται
τὴν ἀνάγκην νὰ ζητῇ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατα-
φυγὴ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι διὰ τὸν ἀνθρώπον συνεχῆς
ἀναγκαιότης. Ὁ δὲ ὀρθόδοξος χριστιανός, εἰς τὴν ἐκ-

ζήτησιν τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ, παρεμβάλλει καὶ ἐπι-
καλεῖται συνηθέστατα τὴν μεσιτείαν τῆς Παναγίας
Μητρὸς τοῦ Κυρίου. Κατ' ἐπανάληψιν δέ, εἰς τὰς ἱεράς
Παρακλήσεις, ζητοῦμεν ἀπὸ τὴν Παναγίαν «Ἔ ν α
μ ε σ ι τ ε ὑ σ η πρὸς τὸν ἐξ Αὐτῆς Τεχθέντα» (πρβλ.
«Ὁ Δέσποινα τοῦ κόσμου, γενοῦ μ ε σ ί τ ρ ι α», «Καὶ
Σὲ μ ε σ ί τ ρ ι α ν ἔχω πρὸς τὸν φιλόανθρωπον
Θεόν»). Αὕτη ἡ ἐπίκλησις τῆς Παναγίας ὡς μεσιτρίας
ἡμῶν διαφωτίζει καὶ διδάσκει τὰς ἐξῆς σπουδαίας ἀλη-
θείας.

1. Ὁ θεόπλαστος ἄνθρωπος εὐρίσκετο ἀρχικῶς εἰς
συνεχῆ ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐχρειάζετο οὐ-
δεμίαν μεσιτείαν, διὰ νὰ ἐπικοινωνῇ μετ' Αὐτοῦ. Καθη-
μερινῶς εἶχον οἱ πρωτόπλαστοι ἐνώπιόν των τὴν πα-
ρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸν ἠσθάνοντο ὡς πατέρα. Καὶ εἶ-
χον ὅλην τὴν παρρησίαν νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς Αὐτὸν
ἐλευθέρως, ὅπως τὰ παιδιὰ ὁμιλοῦν πρὸς τὸν πατέρα
των, μὲ πᾶσαν ἀπλότητα. Ἡ παρρησία δὲ αὕτη ὠφέ-
λετο εἰς τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν ἀναμαρτησίαν των.
Μόλις ὅμως ἐμεσολάβησεν ἡ ἀμαρτία ἔπαυσαν νὰ ἔχουν
αὐτὴν τὴν παρρησίαν. Ἀντιθέτως μάλιστα, ἐπὶ τῇ πα-
ρουσίᾳ Του ἐκρύπτοντο.

Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγ-
ελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ἡ παρρησία εἶναι συν-
δεδεμένη μὲ τὸ ἀκατάγνωστον τῆς συνειδήσεως. «Ἄ-
γαπητοί, ἐὰν ἡ καρδιά μ ἡ κ α τ α γ ι ν ὴ σ κ η
ἡ μ ἱ ν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἐὰν
αἰτῶμεν λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐ-
τοῦ τηροῦμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν»
(Α' Ἰω. γ' 21-22). Κατὰ ταῦτα, ἡ πλήρης συμμόρ-
φωσις πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ διατηρεῖ καθαρὰν
τὴν συνείδησιν ἡμῶν καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀπευθυνώ-
μεθα πρὸς τὸν Θεὸν ὡς πατέρα μας, μὲ πολλὴν καὶ
θερμὴν μετ' Αὐτοῦ προσωπικὴν υἱικὴν σχέσιν (πρβλ.
Γαλ. δ' 6 «τὸ Πνεῦμα... εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κράζον·
ἀδὲθ ὁ πατήρ»). Ἀνάγκη, ἐπομένως, νὰ ἀποφεύγωμεν
ἐπιμελῶς πᾶσαν ἀμαρτίαν, διὰ νὰ ἔχωμεν παρρησίαν
πρὸς τὸν Θεόν — «μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως, τολ-
μᾶν ἐπικαλεῖσθαι τὸν ἐπουράνιον Θεὸν πατέρα καὶ
λέγειν· Πάτερ ἡμῶν...», κατὰ τὴν γνωστὴν εὐχὴν τῆς
θείας Λειτουργίας.

2. Ἄλλ' ἡ ἐπίκλησις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ὡς
μεσιτρίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξηγεῖ, ἐξ ἄλλου, ὅτι
«πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἀνωθέν
ἐστι καταβαίνον ἀ π ὸ τ ο ὕ π α τ ρ ὸ ς τ ὼ ν φ ῶ-
τ ὼ ν» (Ἰακ. α' 17). Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ χορηγὸς παντὸς
ἀγαθοῦ. Ἡ Παναγία δὲ (καὶ οἱ Ἅγιοι) γίνονται με-
σίται πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ἐκ τοῦ Θεοῦ δοθῇ εἰς ἡμᾶς
ἡ ζητούμενη θεία βοήθεια. Κατ' ἀκριβείαν δηλ. ἡ θεία

δοθήθεια παρέχεται εις ἡμᾶς «δ ι ἀ» τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅχι κυρίως ὑπ' Αὐτῆς τῆς Θεοτόκου (ἢ τῶν Ἁγίων), ἀλλὰ δι' Αὐτῆς, μέσῳ Αὐτῆς, διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ τῆς μεσιτείας Αὐτῆς. Εἰς τελικὴν ἀνάλυσιν δηλ. τὰ αἰτήματα καὶ αἱ παρακλήσεις μας πρὸς τὴν Θεοτόκον (καὶ τοὺς Ἁγίους) ἀναφέρονται πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἡμῶν. Αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δυνάμεως καὶ ὁ χορηγὸς παντὸς ἀγαθοῦ. Ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ἄμεσος πηγὴ τῆς θείας χάριτος καὶ τῶν θείων δωρημάτων. Ἡ Παναγία εἶναι μεσίτρια —καὶ οἱ Ἅγιοι ὁμοίως— διὰ τὴν ἐλκύση ἐφ' ἡμᾶς παρὰ Κυρίου τὸ θεῖον ἔλεος, τὴν θείαν δοθήθειαν, καὶ τὴν σωτηρίαν ἐν τέλει.

Ὁραιοτάτα ἐκφράζει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἡ ἀγιογράφησις τῶν ἱερῶν Ναῶν τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ κεντρικὸν ὕψος τοῦ ναοῦ εἰκονίζεται ὁ Παντοκράτωρ Κύριος. Εἰς δὲ τὴν κόγχην τοῦ Ἁγίου Βήματος εἰκονίζεται ἡ Παναγία («Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν») ὑψώνουσα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ τρούλου Παντοκράτορα Χριστὸν καὶ ἀναφέρουσα εἰς Αὐτὸν τὰς δεήσεις μας μετὰ τῆς ἰδικῆς Τῆς πρεσβείας καὶ μητρικῆς πρὸς Αὐτὸν παρακλήσεως. (Πρὸλ. «π ρ ο σ ἄ γ α γ ε τὴν ἡμετέραν προσευχὴν τῷ Υἱῷ Σου καὶ Θεῷ ἡμῶν καὶ αἰ τ η σ α ι, ἵνα σώσῃ δ ι ἂ Σ ο ὕ τὰς ψυχὰς ἡμῶν»).

3. Ρητῶς τονίζει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Ἁπ. Παύλου «εἰς Θεός, εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων... Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων» (Α' Τιμ. 6' 5-6). Κυρίως εἰπεῖν δηλ. ἕνας εἶναι ὁ μεσίτης μετὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ θυσιασθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡ ἰδικὴ Του μεσιτεία, δυνάμει τῆς θυσίας Του ὑπὲρ ἡμῶν, ἐξασφαλίζει εἰς ἡμᾶς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ ἡ Παναγία, ὡς μεσίτρια, καὶ οἱ Ἅγιοι, ὡς πρεσβεῦται ἡμῶν, εἰς τὸν Χριστὸν ὡς τὸν μοναδικὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀποτείγονται πρεσβεύοντες. Διότι «διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς Του Υἱοῦ» ἐκδυσωπεῖται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Θεός, κατὰ τὴν ρῆσιν ταύτην τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἐνῶ ὅμως ἄνευ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ τῆς μεσιτείας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ οὐδὲν θὰ ἠδύναντο ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος ὡς μεσίτρια καὶ οἱ Ἅγιοι ὡς πρεσβεῦται ἡμῶν, ἤδη ἐν ὄψει τῆς ὑπὲρ ἡμῶν θυσίας τοῦ Κυρίου ἡ μεσιτεία τῆς Παναγίας Αὐτοῦ Μητρὸς ἔχει δαρύτητα μεγάλην διὰ τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὴν. Ὁ πιστός, συναισθανόμενος τὴν ἰδικὴν του ἀμαρτωλότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψίστην ἀγιότητα, ἐξ ἄλλου, τῆς Πανααχράντου καὶ Παναμώμου καὶ ὑπερευλογημένης Ἀειπαρθένου

Μαρίας, καὶ τὴν ὑψίστην ὡσαύτως δόξαν καὶ περισπῆν Αὐτῆς ὡς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, τοποθετεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὅπως ἐκφράζει τὸ ἐπόμενον Θεοτοκίον τροπάριον

«Ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν ἁμαρτήματα,
»Σὺ τὸν ἐκ Σοῦ γεννηθέντα δυσώπησον, Θεοτόκε Παρθένε·
»πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις Μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότου...».

Εἶναι ἀνθρώπινον νὰ ζητοῦμεν οἰκειότερον Πρόσωπον —ἐξ ἀνθρώπων προερχόμενον— διὰ τὴν μεσιτεύση πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ εἶναι θεοπρεπὴς ἡ ἐκχώρησις ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν Παναγίαν Μητέρα Του θέσεως «Ὡ ψ η λ ο τ έ ρ α ς τ ῶ ν ο ὕ ρ α ν ῶ ν», διὰ τὴν ἵσταται παρὰ τὸν Θρόνον τῆς δόξης Αὐτοῦ ὡς μεσίτρια ὑπὲρ ἡμῶν, τοὺς ὁποίους Ἐκεῖνος «οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελοφούς καλεῖν» καὶ δυναμένους ἐπομένως νὰ ὀνομάζουν τὴν Παναγίαν καὶ ἰδικὴν των Μητέρα.

Ἄλλ' εἴθε νὰ ἔχωμεν ὄντως χριστιανικὴν ἐν γένει ζωὴν, διὰ τὴν μπορούμεν νὰ «προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν».

9. ΑΛΛΑ ΤΑ ΧΕΙΛΗ ΤΩΝ ΑΣΕΒΩΝ

Ὅλα τὰ ἱερά τροπάρια τῆς Παρακλήσεως πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον εἶναι ὕμνοι καὶ δεήσεις πρὸς τὸ σεπτὸν Αὐτῆς Πρόσωπον ἐκ μέρους τῶν ἐπικαλουμένων Αὐτὴν πιστῶν. Ἰδοὺ ὁμως καὶ ἕνα τροπάριον, τὸ ὁποῖον ἐπικαλεῖται τὴν ὀργὴν Τῆς πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀσεβῶν, ὥστε νὰ γίνουν «ἐλαλάτα χεῖλη τῶν ἀσεβῶν τῶν μὴ προσκυνοῦντων τὴν εἰκόνα τῆν σεπτῆν» Αὐτῆς.

Ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς πολὺ σοβαρὰν περίπτωσιν τὸ τροπάριον τοῦτο, ἐφ' ὅσον δι' αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐπικαλεῖται ὀργὴν Θεοῦ ἀντὶ εὐλογίας, κατ' ἐξαιρέσιν τῆς θείας ἐντολῆς «εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε». Ἄς ἴδωμεν τὴν θλιβεράν αὐτὴν περίπτωσιν.

1. Γίνεται λόγος περὶ «τῶν ἀσεβῶν», τῶν ἀσεβούντων πρὸς τὸ Πρόσωπον τῆς Θεομήτορος. Ποῖαι εἶναι αἱ σοβαρότεροι πρὸς Αὐτὴν ἀσέβειαι; Ἄναμφιβόλως οἱ ὑβρίζοντες καὶ βλασφημοῦντες τὸ ἅγιον ὄνομα τῆς Παναγίας —ὅπως καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἐν γένει— περιπίπτουν εἰς φοβεράν ἀσέβειαν. Ἀντὶ ὕμνων καὶ ἐγκωμίων, ἀντὶ εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας, τολμοῦν τὰ ἀσεβῆ χεῖλη καὶ ἡ δέδηλος γλῶσσα

πολλῶν νὰ λέγουν βλασφημίας κατὰ τῆς Παναγίας καὶ παντός ὁσίου καὶ ἱεροῦ. Ἄγγελοι καὶ Ἀρχάγγελοι, Χερουβείμ καὶ Σεραφεῖμ ὕμνουں «τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ ὁ ἀσεβὴς ἄνθρωπος ἀνοίγει τὸ ἀπύλωτον στόμα του διὰ νὰ Τὴν βλασφημήσῃ. Κάθε εὐσεβὴς χριστιανός, ἀκούων τοιαύτας τρομερὰς βλασφημίας, καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης καὶ αἰσθάνεται ἱερὰν ἀγανάκτησιν. Τὴν ἱερὰν δὲ αὐτὴν ἀγανάκτησιν ἐκφράζουν αἱ λέξεις «ἄ λ α λ α τ ἄ χ ε ἰ λ η τ ῶ ν ἄ σ ε β ῶ ν». Εἶναι μία αὐθόρμητος ἀντίδρασις κατὰ τῶν θεθῆλων χειλέων τῶν ἀσεβῶν, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ κλείσουν καὶ νὰ γίνουν ἄλλα, διὰ νὰ μὴ συνεχίζουσι τὸν ἀνόσιον ρόλον των. Εὐκαταῖον θεοβίως θὰ εἶναι νὰ μὴ χρειασθῇ νὰ παταχθοῦν ὑπὸ τῆς θείας ὀργῆς τὰ θέθηλα χεῖλη, ἀλλὰ νὰ πειθαρχήσῃ καὶ καθαρῶς αὐτὰ ἢ μετάνοια καὶ ἢ διόρθωσις.

Δὲν εἶναι ὅμως μικρὰ ἀσέβεια πρὸς τὴν Παναγίαν — καὶ πρὸς τὸν Θεόν — καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἁγίου Ὀνόματος εἰς ὄρκους, τοὺς ὁποίους τόσον εὐκόλα συνηθίζουσι πολλοὶ («μὰ τὴν Παναγίαν! μὰ τὸν Θεόν!...») καὶ, ἀκόμη χειρότερον, εἰς ψευδορκίας! Εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ καταπολεμηθοῦν αἱ ἀνευλαθεῖς αὐταὶ συνήθειαι καὶ νὰ ἐκλείψουσι, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωνται τοιαῦτα «χεῖλη ἀσεβῶν» καταφρονούντων τὰ σεπτὰ καὶ ἅγια Πρόσωπα καὶ τὰ ἐν γένει ἱερὰ καὶ ὅσια τῆς πίστεως ἡμῶν.

2. Ἄλλ' εἰδικώτερον ὁ λόγος εἶναι περὶ «τῶν ἀσεβῶν τῶν μὴ προσκυνοῦντων τὴν Εἰκόνα τὴν σεπτὴν» τῆς Θεοτόκου. Εἰς παλαιότερους χρόνους (τὸν 8ον κυρίως αἰῶνα) ἡ Ἐκκλησία ἐταλαιπωρήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ συνεκλονίσθη ἀπὸ τὴν λεγομένην «εἰκονομαχίαν». Οἱ εἰκονομάχοι ἀφαιροῦσαν βιαίως ἀπὸ τοὺς ναοὺς τὰς ἁγίας εἰκόνας ἢ τὰς ἐτοποθετοῦσαν πολὺ ὑψηλά, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀσπάζωνται οἱ χριστιανοί. Κατεδιώκοντο δὲ σκληρῶς οἱ ἔχοντες εὐλαθεῖ ἀφοσίωσιν πρὸς τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ ἠναγκάζοντο νὰ τὰς κρύβουσι ὑπὸ τὰ ἐνδύματα ἢ εἰς ἀσφαλεῖς κρύπτας τῶν οἰκιῶν των, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς διώξεις. Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων, ἡ δημιουργηθεῖσα δεξιότης ἦτο ἐπόμενον νὰ φέρῃ εἰς τὰ χεῖλη τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐπικλήσεις, ὅπως αὕτη: «ἄ λ α λ α τ ἄ χ ε ἰ λ η τ ῶ ν ἄ σ ε β ῶ ν τ ῶ ν μ ἢ π ρ ο σ κ υ ν ο ῦ ν τ ῶ ν τ ἧ ν Ε ἰ κ ὄ ν α σ ο υ τ ἧ ν σ ε π τ ῆ ν...». Κυρίως αἱ τοιαῦται ἐπικλήσεις πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ «ξέσπασμα» τοῦ πόνου καὶ τῆς ἱερᾶς ἀγανακτήσεως τῶν διωκομένων καὶ εὐλαβομένων τὰς ἁγίας εἰκόνας, κατὰ τῶν διω-

κτῶν των, τῶν ὁποίων ἠύχοντο τὴν παρὰ Θεοῦ τιμωρίαν καὶ ἐξουδετέρωσιν («ἄλλα τὰ χεῖλη», ἦτοι φραγμοὺς εἰς τὰ ἀπύλωτα χεῖλη, διὰ νὰ μὴ λαλοῦν πλέον ἀσεβῶς κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων).

Δὲν λείπουν ὅμως καὶ σήμερον, δυστυχῶς, οἱ λαλοῦντες διεστραμμένα κατὰ τῶν ἁγίων Εἰκόνων. Εἶναι οἱ διάφοροι αἰρετικοί. Οἱ λεγόμενοι «χιλιασταί» ἢ «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωῦᾶ» καὶ ὅποιοι ἄλλοι μὲ μανίαν καταπολεμοῦν τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ τὰς ὀνομάζουσι εἰδωλα (ἐνθ' τὰ εἰδωλα ἦσαν ψευδῶν καὶ ἀνυπάρχων θεῶν δῆθεν ὁμοιώματα· αἱ δὲ εἰκόνας ἀπεικονίζουσι πραγματικά ἱερὰ Πρόσωπα καὶ γεγονότα). Εἶναι καὶ οἱ ὀνομαζόμενοι «εὐαγγελικοί» (προτεστάνται - διαμαρτυρούμενοι), οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον τὰς εἰκόνας ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπικλήσιν τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων ἀρνοῦνται, λέγοντες ὅτι μόνον τὸν Θεόν, καὶ ὄχι πρόσωπα ἐξ ἀνθρώπων προσερχόμενα, εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐπικληθῆται ὁ χριστιανός. Λησιμονοῦν ὅτι ἄλλο λατρεῖα, ἦτις ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Θεόν, καὶ ἄλλο εὐλάβεια καὶ ἐπικλήσις, ἢ ὁποῖα οὐδαμῶς ἀποκλείεται προκειμένου περὶ ἁγίων καὶ σεπτῶν Προσώπων, πού διαθέτουσι προφανῶς καὶ εὐλόγως «παρρησίαν πρὸς τὸν Σωτῆρα») κ.ἄ.

Ἡ εὐχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς διάφορους αἰρετικούς — ἂν δὲν μετανοήσουσι καὶ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ παράδοσιν — εἶναι, νὰ κατασχυνοῦν καὶ νὰ φιμωθοῦν τὰ ἀνευλαθεῖ καὶ ἀσεβῆ χεῖλη των καὶ νὰ ἐκλείψῃ ἡ αἴρεσις καὶ ἡ πλάνη· νὰ θριαμβεῖ δὲ κατὰ πάσης αἰρέσεως καὶ ἀσεβείας ἡ Ὀρθοδοξία.

3. Τὴν εἰκόνα τὴν σεπτὴν τῆς Θεομήτορος χαρακτηρίζει τὸ ἱερὸν τροπάριον ὡς «ἰστορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ (τοῦ ἱερωτάτου», εἴτε σύμφωνα πρὸς φερομένην παράδοσιν ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὡς ζωγράφος «ἰστόρησε», τ.ἔ. ζωγράφησεν, ἐφιλοτέχνησεν εἰκόνας τινὰς τῆς Παναγίας (σωζομένης μέχρι σήμερον, ὡς εἰς Μέγα Σπήλαιον κ.ἄ.), εἴτε κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν, ὅτι ὁ ἱερός Λουκᾶς «ἰστόρησε», δηλ. ἐξιστόρησε, περιέγραψεν ὡς ἱερός ἱστορικός τὰ ἀφορώντα εἰς τὸ σεπτὸν Πρόσωπον τῆς Θεοτόκου μετὰ πάσης λεπτομερείας εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιόν του, καὶ παρέστησε ἔτσι ἀνάγλυφον, ὅπως θὰ ἐλέγαμε, τὴν εἰκόνα Τῆς. Γεγονὸς ἐν τούτοις εἶναι ὅτι ἔχομεν πάντως ἀποστολικὴν παράδοσιν, (καθιερωμένην πλέον εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν), νὰ «ἰστορῶνται» (ζωγραφοῦνται) ἅγια εἰκόνας τῆς Παναγίας κ.λπ.

Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς «ἰστορήσεως» τῶν εἰκόνων εἶναι ἐποικοδομητικός. Εἶναι ἄφωνον ἀλλὰ ζωντανὸν κήρυγμα. Ὅμιλοῦν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν μας αἱ

σεπταί μορφαί τοῦ Κυρίου, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἁγίων. Ὅταν μάλιστα ἔχουν ζωγραφηθῆ κατὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ποῦ ἐξαυλῶνει καὶ ἀποπνευματίζει τὰ πρόσωπα καὶ διὰ τῆς ὑπερκοσμίου ἐκφράσεως αὐτῶν διδάσκει καὶ ἐμπνέει ὑπερκοσμίου ἀληθείας καὶ ἰδεώδη.

Πολλάκις συγκινοῦν μέχρι δακρῶν αἱ εἰκονιζόμεναι σεπταί καὶ ἅγιοι μορφαί. Πολλοὶ δὲ ἦλθον εἰς συναίσθησιν καὶ μετάνοιαν ἀτενίσαντες μετ' εὐλαθείας ἱεράς εἰκόνας. Καὶ ἄλλοι ἀνωμολόγησαν μετὰ συντριβῆς τὸ δυσχερές τῆς θέσεώς των νὰ ἀσπασθοῦν τὰς ἁγίας Μορφὰς «χειλέσιν ἀναξίους». Ἐλάλησε δηλ. ἡ εἰκὼν εἰς τὴν καρδίαν των καὶ ἐδημιούργησε κατάνυξιν καὶ συντριβήν.

Εἶναι ἀνθρώπινον ἐξ ἄλλου νὰ ἔχωμεν ἀνάγκη νὰ καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀναγόμεθα πρὸς τὸ θεῖον. Ἡ ὄρασις διὰ τῶν εἰκόνων (ὅπως καὶ ἡ ἀκοή διὰ τῆς ἱεράς ὑμνωδίας ἢ τοῦ κηρύγματος) βοηθεῖ τὴν ψυχὴν εἰς μεταρσίωσιν. Ἐνας γυμνὸς ἰ. ναὸς καὶ μία ἄτονος λατρεία δὲν ἐξυψῶνουν εὐκόλως πρὸς τὸν οὐρανόν. Διὰ τοῦτο «στῆκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις». Καὶ μὴ δέχεσθε ἐπιπολαιῶς καὶ ἀσυνέτως τὴν κατάργησιν καὶ ἀνατροπὴν αὐτῶν. Διότι ἄλλως τίποτε θὰ μείνῃ ὀρθιον ἐκ τῆς πλουσίας καὶ πνευματικωτάτης ὀρθοδόξου ἡμῶν λειτουργικῆς παραδόσεως.

Τέλος, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν Ζ' Οἰκουμ. Σύνοδον, «ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνοσ ἐπὶ τὸ πρῶτότυπον διαβαίνει». Δὲν προσκυνοῦμεν τὴν ὀλικὴν σύστασιν τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἀναγόμεθα καὶ ἀναγομεν τὴν εὐλάβειαν ἡμῶν πρὸς τὰ εἰκονιζόμενα ἅγια Πρόσωπα. Αὐτὰ τιμῶμεν καὶ σέβομεν. Αὐτὰ νοερώς ἀσπαζόμεθα. Καὶ ἐξ αὐτῶν προσδοκῶμεν ἄνωθεν βοήθειαν. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα μερικοὶ εὐχονται ἀντιστοιχῶς «Εὐλαλατὰ χείλη τῶν εὐσεβῶν τῶν ἀσπαζομένων τὴν εἰκόνα τὴν σεπτὴν». Ἄμην.

10. ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Ὁ οὐρανός, τὸν ὁποῖον βλέπομεν, ἔχει τὰ μεγαλειώδη φῶτά του, «τὸν ἥλιον εἰς ἕξουσίαν τῆς ἡμέρας, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρους εἰς ἕξουσίαν τῆς νυκτός» (Ψαλμ. ρλε' 8-9). Καὶ τὸ πνευματικὸν στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας ἔχει ὡς νοητὸν ἥλιον τὸν Χριστὸν —τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης— τὴν Παναγίαν ὡς σελήνην πλησιφαῆ καὶ λαμπράν, καὶ τοὺς

ἁγίους ὡς ἄστρα φωτεινά, καταυγάζοντα τοὺς πιστοὺς.

Εἰς τὰ τελευταῖα μεγαλυάρια τῆς Παρακλήσεως πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἐνατενίζομεν δλόκληρον τὸν πνευματικὸν τοῦτον οὐρανόν καὶ φάλλομεν:

Πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ στρατιαί,

Πρόδρομε Κυρίου,

Ἀποστόλων ἢ δωδεκάς,

οἱ Ἅγιοι πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου

ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ἡ ἐπίκλησις αὐτῆ τῆς Θεοτόκου «μετὰ τῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων» θέτει ἐνώπιόν μας τὸ ὄλον ζήτημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διαφωτισωμεν ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως, τοσούτῳ μᾶλλον καθὼς ἀκούονται καὶ διάφοροι ἀντίθετοι, αἰρετικοὶ καὶ πεπλανημένοι καὶ ἀπαράδεκτοι, θεωρίαι.

1. Περὶ τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων λέγει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱεροῦ ψαλμφοῦ «ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεὸς» (Ψαλμ. ρλη' 17). Φίλους τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους. Ἐβεβαίωσε δὲ πράγματι ὁ Κύριος «ὅμοις φίλοι μου ἔστε, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν» (Ἰω. ιε' 14). Οἱ ἅγιοι, ἐπομένως, ἐφ' ὅσον ἐτήρησαν ἀπαρεγκλίτως τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, «ἐμείναν ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ» (αὐτ. 10) καὶ εὐλόγως ἀποκαλοῦνται φίλοι Του, πρόσωπα ὄντως ἀγαπητὰ εἰς Αὐτόν. Ἐὰν δὲ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἱ φίλοι ἔχουν ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φίλου των, οὕτω καὶ πλησίον τοῦ Χριστοῦ ἡ θέσις τῶν ἁγίων, ὡς φίλων καὶ ἠγαπημένων Του, εἶναι διακεκριμένη. Καὶ ὅπως ἡμεῖς δεχόμεθα εὐμενῶς τὰς παρακλήσεις τῶν φίλων μας καὶ φροντίζομεν νὰ τὰς ἱκανοποιῶμεν, οὕτω καὶ ὁ Κύριος δίδει εἰς τοὺς ἁγίους τὴν τιμὴν καὶ τὴν παρρησίαν νὰ προσέρχωνται ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς δόξης καὶ τῆς χάριτός Του (Ἐβρ. δ' 16) πρεσβεύοντες καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν μας αἰτημάτων καὶ παρακλήσεων.

Ὡς ἐκλεκτοὺς λοιπὸν καὶ τετιμημένους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τιμῶμεν καὶ σέβομεν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἁγίους, ἀπονέμοντες πρὸς αὐτοὺς πᾶσαν εὐλαθεῖα καὶ τιμητικὴν ἐκδήλωσιν, ἀσπαζόμενοι τὰς εἰκόνας των, ἀνεγείροντες ναοὺς πρὸς τιμὴν των, προσφέροντες ἀφιερῶματα καὶ ἀναθήματα (ταξίματα), ἔλαιον καὶ λαμπάδας καὶ θυμίαμα, ἀλλὰ καὶ ὕμνους πρὸς αὐτοὺς φάλλοντες καὶ ἐπιτελοῦντες ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτῶν. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ συναφῆ πρὸς αὐτὰ ἀποτελοῦν

τὰ δείγματα τῆς παρ' ἡμῶν καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τιμῆς τῶν ἁγίων.

2. Συνακολουθεῖ εἰς ταῦτα καὶ ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων, διὰ τὴν ζήτησιν τῆς πρεσβείας των, τ.ε. τὰς ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὰς καὶ παρακλήσεις των πρὸς τὸν Κύριον.

Τὸ καθήκον «εὐχέσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων» (Ἰακ. ε' 16) δὲν τελειώνει ποτέ. Καὶ ἡ θεβαιότης τοῦ χριστιανοῦ ὅτι «πολύ ἰσχύει ἐδείξει δικαίου ἐνεργουμένη» (ἀδότητι) ἐκτείνεται καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἐπιγείου ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι αἰωνία. Καὶ ἔχει δύο ὄψεις: τὴν στρατευομένην (ἐπὶ τῆς γῆς) καὶ τὴν θριαμβεύουσαν (ἐν οὐρανοῖς). Ὁ ἀληθὴς χριστιανός, πολιτογραφούμενος εἰς τὰς δέλτους τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίσματός του, παραμένει αἰώνιον μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἐκπέσῃ τῆς θέσεως ταύτης δι' ἀναξιοσύνην καὶ ἁμαρτωλὴν καὶ ἀμετανόητον ζωὴν. Ὁ μεσολαβῶν θάνατος, διὰ τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ χριστιανός «μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (Ἰω. ε' 24), δὲν καταργεῖ τὴν θέσιν μας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀπλῶς μᾶς μεταφέρει ἐκ τῆς «στρατευομένης» εἰς τὴν «θριαμβεύουσαν». Στρατευθέντες κατὰ τὴν ἐπιγείον ζωὴν μας «τὴν καλὴν στρατείαν» (Α' Τιμ. α' 18) κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας, «ὡς καλοὶ στρατιῶται Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β' Τιμ. β' 3), μεταφερόμεθα ἐν καιρῷ εἰς τὸν οὐρανὸν θριαμβευταί μετὰ τοῦ Χριστοῦ, «ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ» καὶ συμβασιλεύσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τοιοῦτοτρόπως τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἱ χριστιανοί, μένουσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἡνωμένοι εἰς ἓνα σῶμα μετὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Φαντασθῶμεν ἓνα τεράστιον σῶμα, τοῦ ὁποῦ τὰ πόδια πατοῦν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ δὲ κεφαλὴ εἰσέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν. Αὐτὴν τὴν διάστασιν ἔχει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. «Ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι» (Α' Θεσ. δ' 27) εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς γῆς. Κεφαλὴ μας δὲ εἶναι ὁ Χριστὸς (Ἐφεσ. δ' 15, ε' 23) καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ὅλοι οἱ κατὰ καιροὺς χριστιανοὶ εἶναι διὰ παντὸς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Ὅπως δὲ εἰς τὸ ἐνιαῖον καὶ ζῶν σῶμα «ἔτι ἐπάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, ἔτι δὲ οὐξ ἀζεταί ἐν

μέλος, συγκαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. ιβ' 26), εὐρίσκονται δηλ. εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ συμμετέχουσι ἀμοιβαίως εἰς τὸν πόνον ἢ τὴν εὐεξίαν, τοιοῦτοτρόπως εἶναι θεβαία ἢ ἐπικοινωνία τῶν ἁγίων μετὰ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐπικαλούμεθα αὐτοὺς καὶ ἐκζητούμεν τὰς πρεσβείας των. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν, τὴν θεμελιωμένην ἐπὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας τοῦ Κυρίου, ὅλοι οἱ ἅγιοι:

«Ἀπόστολοι, Μάρτυρες καὶ Προφῆται,
Ἱεράρχαι, Ὅσοι καὶ Δίκαιοι,

οἱ καλῶς τὸν ἀγῶνα τελέσαντες καὶ τὴν πίστιν
τηρήσαντες,
παρρησίαν ἔχοντες πρὸς τὸν Σωτῆρα,
ὑπὲρ ἡμῶν Αὐτὸν ὡς ἀγαθὸν ἰκετεύουσιν...».

Ὁ δὲ Θεός, πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, φέρει διὰ τοῦ Πνεύματός Του τοὺς ἁγίους — τὴν Παναγίαν πρωτίστως — καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰς ἐπικοινωνίαν μεθ' ἡμῶν, διὰ τὴν γίνονται διαγγελεῖς καὶ πρεσβευταὶ ὑπὲρ ἡμῶν, συνεχίζοντες καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ εὐχόμενα ὑπὲρ τῶν «περιλειπομένων» καὶ ἀγωνιζομένων καὶ ἐν πολλοῖς στενοχωρουμένων ἐπὶ γῆς ἀδελφῶν των.

Αὐτὴν τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν καὶ πίστιν τονίζει τὸ μεγαλυνάριον τῆς Παναγίας:

«... οἱ ἅγιοι πάντες μετὰ τῆς
Θεοτόκου
ποιήσατε πρεσβείαν εἰς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.»

Ἐπισκόπου

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΨΑΡΙΑΝΟΥ

Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης

Ἡ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(Πενηνταδύο ὁμιλίαι γιὰ τὴν θεία Λειτουργία.
Ὅχι μόνον γιὰ τὸ λαό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἱερεῖς).

Ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας, σελίδες ιθ' + 438, ἄρχ. 650.

Βιβλιοπωλεῖο Δραγατσάνου 2 — Πλατεία Κλαυθμώνος.

Γράψατε: Ἰασιῶν 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 722.8008.

Η ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΟΔΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σιασίου
καὶ Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἀλλὰ καθὼς ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἀγωνίζεται, ὅπως ἀποσπάσῃ τινὰς ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι βαδίζουν τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας, οὕτω καὶ «ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου»⁵⁹ ἀγωνίζεται διὰ καταχθονίων καὶ ὑπούλων μέσων, ὅπως ἀποσπάσῃ καὶ ἐξαπατήσῃ καὶ παραπλανήσῃ τινὰς ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον διὰ τῆς στενῆς πύλης καὶ ἤδη βαδίζουν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Εὐστοχώτατα ὑπὸ τῶν θείων Ἀποστόλων ὁ σατανᾶς καλεῖται «ὁ κοσμοκράτωρ», «ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου»⁶⁰ καὶ «ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου»⁶¹, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν μακρὰν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ πλανημένων ἀνθρώπων καὶ λόγῳ τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν ἐν ἐπιγνώσει ἢ καὶ ἀνεπιγνώστως ἀποδίδουν εἰς αὐτόν οἱ διὰ τῆς δουλείας τῶν παθῶν ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτόν. Ὁ μισόκαλος καὶ «ἀνθρωποκτόνος»⁶² Διάβολος μετερχόμενος σατανικώτατα τεχνάσματα, ἐν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ὕλική καὶ εὐτελής ἡδονή, προσπαθεῖ νὰ δελεάσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους τὸν ὑψηλὸν καὶ εὐγενῆ ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἐγκαταλείψουν τοῦτον καὶ ἀκολουθήσουν «τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν»⁶³. Δυνατὸν τινες νὰ δελεασθοῦν ἐκ τῶν παραπλανητικῶν τεχνασμάτων «τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος»⁶⁴ καὶ νὰ παραιτηθοῦν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως. Πολλοὶ ὅμως περιφρονοῦν τὸ δέλεαρ «τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου»⁶⁵ καὶ δὲν συλλαμβάνονται εἰς τὸ δίκτυον τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἔχοντες ὡς ἐμβλήματα τῶν τὰς θεοπνεύστους ρήσεις «μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ»⁶⁶ καὶ «γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε»⁶⁷, συνεχίζουσι μετὰ μεγαλυτέρας θέριμης τὸν ἀνάντη δρόμον, ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ τοὺς εἰς τὴν πολυπόθητον καὶ ἐρατεινὴν «Ἁγίαν Ἱερουσαλήμ». Ὅσοι τυχόν ἀπεπλανήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν «τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν» δύνανται καὶ αἴθεις νὰ ἐπανέλθουν, ἂν καὶ ἡ ἐπάνοδος εἶναι δυσχερεστάτη οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδύνα-

τος. Ὁ ἀποπλανηθεὶς ὁδοιπóρος τῆς παρουσίας ζωῆς δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν μακαρίαν κατάστασιν μόνον διὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ μετὰ πίστεως θερμῆς ἐπικλήσεως τοῦ Οὐρανοῦ Βασιλέως, μετὰ ὁμολογίας καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ σφάλματος καὶ ὀλοφύχου ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως εἰς Αὐτόν, ὁ Ὅποιος διὰ τῆς πανσθενουργοῦ Χάριτος ἀναβιδάξει αὐτὸν εἰς τὸ σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποῖο ἀπεπλανήθη, συγχρόνως δὲ ἐνωτίζεται καὶ τοὺς βαρυσημάντους ἐκείνους λόγους τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τοὺς κατακεχωρισμένους εἰς τὸ «διβλίον... τὸ κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ»⁶⁸, τὴν Ἱεράν Ἀποκάλυψιν: «ἔρχομαι ταχύ» κράτει ὁ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου»⁶⁹. Ἐρχομαι, λέγει ὁ Κύριος, «τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἐκκλησίας»⁷⁰, γρήγορα. Κράτει καλὰ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔχεις, διὰ νὰ μὴ πάρῃ κανεὶς τὸν στέφανόν σου καὶ τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ἀγῶνων σου. Ὡς παραδείγματα ἀνθρώπων οἰκτρῶς ἀποπλανηθέντων, ἀλλὰ πάλιν διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας ἐπιστρεφάντων εἰς «τὴν τεθλιμμένην ὁδόν», ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεμακρύνθησαν, ἄς ἔχωμεν τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, Προφητὰν Ἀνακτα Δαυὶδ καὶ Ἀπόστολον Πέτρον, ἵνα μὴ ἐξαπατηθῶμεν ἀπὸ τὰ σαγήνεύματα τοῦ σατανᾶ καὶ περιέλθωμεν εἰς θέσιν ἀξιοθρήνητον καὶ δυστυχῆ.

Τῆς «στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ» τὸ τέλος εἶναι ὁ οὐρανὸς ἐκεῖνος ὁ αἴθλος καὶ πνευματικὸς, τοῦ ὁποῖο εἰκὼν καὶ τύπος διὰ τὸ μεγαλεῖον, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν λαμπρότητα, εἶναι ὁ ὕλικός οὐρανός.

Τῆς «στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ» τὸ τέλος εἶναι ὁ πνευματικὸς οὐρανός, ἔνθα οἱ δίκαιοι, οἱ τὴν ὁδὸν τῶν θλίψεων καὶ στερησέων ἀγογγύστως καὶ ἀδιαμαρτυρητῶς ὁδεύσαντες, θὰ ἔχωσιν ἀκώλυτον τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν καὶ τὴν αἰώνιον μετ' Αὐτοῦ συμβίωσιν καὶ τὴν ἀπεριόριστον μελέτην τῆς σοφίας καὶ ἀγαθότητος καὶ δυνάμεως Αὐτοῦ.

Τῆς δὲ «πλατείας ὁδοῦ» τὸ τέλος εἶναι δάραθρα καὶ νύξ φρικαλέα καὶ ἐρεβώδης, ἥτοι κατάστασις θλίψεως καὶ ἀγωνίας καὶ ὀδύνης, ἡ ὁποία καλεῖται κόλασις, δηλαδὴ τιμωρία ἄνευ ἐλπίδος θελιώσεως ἢ ἀπαλλαγῆς. Αἰώνιος τιμωρία καὶ καταδίκη θὰ ἐπιβληθῇ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 236 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

59. Ἐφεσούς, 6,12.

60. Β' Κορινθίους, 4,4.

61. Ἰωάννου, 14,30.

62. Ἰωάννου, 8,44.

63. Ματθαίου, 7,13.

64. Ματθαίου, 12,43.

65. Ἰωάννου, 14,30.

66. Α' Ἰωάννου, 2,15.

67. Ματθαίου, 26,41.

68. Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, 5,1.

69. Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, 3,11.

70. Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, 3,7.

ὕπὸ τοῦ Ἁδεκάστου Κριτοῦ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι «σκληροτράχηλοι καὶ ἀπεριτέμητοι τῆ καρδία καὶ τοῖς ὠσίν...»⁷¹ καὶ θαυράτα ἐσκοτισμένοι ὑπὸ τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας, ὁσημέραι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιγείου προσκαίρου ζωῆς των προέκοπτον ἀσυστόλως εἰς τὸ ποικιλώνυμον κακὸν καὶ τὴν θεομίσητον ἁμαρτίαν. Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ τῆς Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας κλεινὸς Ποιμενάρχης, εἰς περίφημον ὁμιλίαν του εἰς τὸν ΛΓ΄ Ψαλμὸν περὶ τῆς συγχύσεως καὶ ταραχῆς, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν τὰ ποικίλα πάθη εἰς τὴν διορατικότητα τῆς ψυχῆς, ἐπιγραμματικώτατα παρατηρεῖ: «Ὁδὸ μόνον δὲ θυμὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμία καὶ δειλία καὶ φθόνος ὀφθαλμῶν ψυχῆς ἐκταράσσει» καὶ ἀπαξιαπλῶς, πάντα τὰ πάθη συγχυτικά καὶ ἐκταρακτικά τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυχῆς ἐστι.»⁷² Ὁ Ἱερὸς Συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς συνιστῶν σταθερότητα εἰς τὴν νέαν ζωὴν προβαίνει καὶ εἰς σύγκρισιν τῆς τιμωρίας τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ Παλαιοῦ καὶ τοῦ Νέου Νόμου διὰ τοὺς ἀθετοῦντας καὶ παραβαίνοντας ἐκουσίως⁷³ τὰς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Ἰδοὺ τί τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διδάσκει: «Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσίῃ ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῃ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Ἰδὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγήσάμενος, ἐν ᾧ ἡγιασθή καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυθρίσας;... φοβερὸν τὸ ἐμπέσειν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.»⁷⁴ Μακρὰν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει πᾶσα δυστυχία καὶ κακοδαμονία καὶ ἀθλιότης, ἐνῶ πλησίον Αὐτοῦ πᾶσα εὐτυχία καὶ εὐδαιμονία καὶ χαρὰ.

Τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ δι' ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων εἶναι πολὺ πλησίον. Πεῖρα αἰώνων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ χρόνος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι βραχύτατος. Τί

71. Πράξεις, 7,51. «Σκληροτράχηλους καὶ ἀπεριτέμητους τῆ καρδία καὶ τοῖς ὠσίν...» ὠνόμασεν, ἀπολογούμενος ὁ Ἁρχιδιάκονος Στέφανος, τὰ μέλη τοῦ Ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου.

72. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς τοὺς ψαλμούς, Ὁμιλία εἰς τὸν ΛΓ΄ ψαλμὸν, 3, Β.Ε.Π., σελ. 78, τόμος 52, Ἀθήναι, 1975.

73. Ἑβραίους, 10, 26-31.

74. Ἑβραίους, 10, 28, 29, 31.

Μιχαὴλ Γαλανοῦ «ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ»

Κυκλοφοροῦν ἤδη οἱ 9 πρῶτοι τόμοι ἀπὸ τοῦ μνημειώδους ἔργου τοῦ μεγάλου συγγραφέως. Ἀληθινὸν θησαύρισμα γιὰ κάθε βιβλιοθήκη. Ἐκδόση τρίτη, Ἀποστολικῆς Διακονίας.

εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου; «ἀτιμὲς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ καὶ ἀφανιζομένη»⁷⁵, διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰακώβος ὁ Ἀδελφόθεος. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς παρατηρεῖ ὁ Προφητὰναξ Σολομών, «ὡς σικὰ παρέρχεται καὶ ὡς χοῦς φερόμενος ὑπὸ ἀνέμου»⁷⁶. Ὁ μέγιστος τῶν Λυρικῶν ποιητῶν τῆς ἀνθρωπότητος Πίνδαρος (518-438 π.Χ.) περὶ τῆς βραχύτητος τῆς ἐπιγείου ζωῆς, εὐστοχώτατα σημειώνει: «Σικίᾳς ὄναρ, ἀνθρωποι.»⁷⁷ Ἀλλ' ὁ χρόνος εἶναι καὶ ταχύτατος. Περὶ τῆς ταχύτητος τοῦ χρόνου ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὸν περίφημον ἠθικὸν λόγον Του «ἐν λιμῶ καὶ αὐχμῶ», γράφει: «Ρεῖ γὰρ ὁ χρόνος καὶ οὐκ ἐκδέχεται τὸν βραδύνοντα· ἐπείγονται αἱ ἡμέραι, τὸν ὄκνηρὸν παρατρέχουσι.»⁷⁸ Τὸ ζήτημα εἶναι ποῖαν τῶν δύο ὁδῶν πορευόμεθα. Διὰ τοῦτο ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐρεθῶμεν ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ «τῆς τεθλιμμένης ὁδοῦ», τοσοῦτω μάλλον, ὅσῳ οὐδεὶς ἀνθρώπος γνωρίζει τὴν ὥραν τῆς μεταλλαγῆς τοῦ βίου του, διότι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὁ θάνατος «ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ ἔρχεται»⁷⁹. Ὁ Ἐπίσκοπος Τρίκκης Οἰκουμένιος (Γ' μ.Χ. αἰών) σχολιάζων τοὺς λόγους τούτους τοῦ Παύλου, λέγει: «Διὰ τούτων τὸ λαθραῖον καὶ αἰφνίδιον δηλοῖ»⁸⁰.

Δυστυχῶς ἡ μεγάλη ἀφροσύνη τοῦ Ἡσαῦ, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Πατριάρχου Ἰσαὰκ ἐκ τῆς Ρεβέκκας⁸¹, ὁ ὁποῖος κατεφρόνησε τὰ πρωτοτόκιά του καὶ ἀπεμπόλησεν αὐτὰ ἀντὶ πινακίου φακῆς ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον, τὸ δὲ φοβερώτατον παρουσιάζεται αὕτη κοινοτάτη. Πολλοὶ πολλὰκις χριστιανοὶ χάριν μικρᾶς ἢ καὶ μεγάλης εὐκολίας, χάριν ἱκανοποιήσεως οἰουδήποτε πάθους, χάριν εὐαρεστήσεως εἰς οἰονδήποτε πρόσωπον, ὁδοιποροῦν ἐπὶ «τῆς εὐρυχώρου ὁδοῦ» καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ θερίσουν τὰς συνεπειάς, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, διότι κατὰ «τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς»⁸² τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ὁ θερισμὸς θὰ εἶναι ἀνάλογος τῆς σπορᾶς· «ὃ ἐὰν σπείρῃ ἀνθρώπος, τοῦτο καὶ θερίσει»⁸³. Ὁ ἄπιστος καὶ ὁ

75. Ἰακώβου, 4,14.

76. Σοφία Σολομώντος, 5,14.

77. Πίνδαρου, Πύθια, Ὁδὴ Η', Ἀριστομένει Αἰγινίτῃ Παλαιστῆ, στίχος 136.

78. Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν λιμῶ καὶ αὐχμῶ, 7, Β.Ε.Π., σελ. 85, τόμος 54, Ἀθήναι, 1976.

79. Α' Θεσσαλονικεῖς, 5,2.

80. Οἰκουμένιου, Παύλου Ἀποστόλου ἢ πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτη Ἐπιστολή, Κεφ. Στ', ΜΡΓ., 119, 96B.

81. Γενέσεως, 27,1 κ.ἐξ.

82. Πράξεις, 9,15.

83. Γαλάτας, 6,7.

φαῦλος, ὁ σαρκολάτρης καὶ ὁ φιλόκοσμος, ὁ ὁποῖος «ἔσπειρεν εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν»⁸⁴. Ὁ πιστὸς καὶ ὁ εὐσεβής, ὁ ἐνάρετος καὶ ὁ ἅγιος, ὁ ὁποῖος «ἔσπειρεν εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον»⁸⁵. Δηλαδή ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ζῆ ἀγίαν καὶ πνευματικὴν ζωὴν, ζωὴν ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐξυπηρετήσεως τοῦ πλησίον, θὰ θερίσῃ ζωὴν αἰώνιον. Ὁ Εὐθύμιος Ζυγαδηνὸς σχολιάζων τὸ ἐδάφιον τοῦτο τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς, λίαν εὐστόχως παρατηρεῖ: «Εἰ μὲν καλὸν σπείρει, καλὸν καὶ θερίσει. Εἰ δὲ πονηρὸν σπείρει, πονηρὸν καὶ θερίσει· τουτέστι τοῖς ἔργοις ἀναλόγους εὐρήσει καὶ τὰς ἀντιδόσεις»⁸⁶.

Κατὰ τὴν σαφεστάτην διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου μόνον δύο ὁδοὶ ὑπάρχουν. Ἡ πορεία ἐπὶ «τῆς εὐρυχώρου ὁδοῦ» εἶναι εὐκόλος, διότι εἶναι κατωφερής, ἀλλὰ τὸ τέλος ὀλέθριον — «ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγγμὸς τῶν ὁδόντων»⁸⁷. Εὐκόλος ἢ κατὰβασις ἀπὸ «τῆς στενῆς πύλης» εἰς τὴν πλατεῖαν τοιαύτην, ἀλλὰ δύσκολος, δυσχερεστάτη, ἐνίοτε σχεδὸν ἀδύνατος ἢ ἀνάβασις. Ὁ Κύριος πάντοτε εἶναι ἔτοιμος νὰ μεταβιβάσῃ τὸν ἐπὶ «τῆς εὐρυχώρου ὁδοῦ» εἰς «τὴν στενὴν πύλην» καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ τὸν ἐκ «τῆς τεθλιμμένης ὁδοῦ» ἀποπλανηθέντα, ἐὰν εὐληκρινῶς καὶ γνησίως ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειάν Του.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας Πλάτων (427 ἢ 428 - 347 ἢ 348 π.Χ.) ἐν τῇ περιφήμῳ διαλόγῳ Γοργία θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους τοὺς ἀκολούθους ὠραίους λόγους: «... πέπεισμαι, καὶ σκοπῶ ὅπως ἀποφανοῦμαι τῷ κριτῇ ὡς ὑγιεστάτην τὴν ψυχὴν χαιρεῖν οὖν ἐάσας τὰς τιμὰς τὰς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν σκοπῶν πειράσασμαι τῷ ὄντι ὡς ἂν δύνωμαι βέλτιστος ὢν καὶ ζῆν καὶ ἐπειδὴν ἀποθνήσκω ἀποθνήσκειν. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἀνθρώπους, καθ' ὅσον δύνωμαι»⁸⁸. (= ... ἔχω πεισθῆ, λέγει ὁ Σωκράτης, καὶ προσέχω κατὰ ποῖον τρόπον θὰ παρουσιάσω εἰς τὸν κριτὴν ὅσον τὸ δυνατόν ὑγιεστάτην τὴν ψυχὴν μου· ἀφήσας λοιπὸν κατὰ μέρος τὰς τιμὰς τὰς ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν ἐξετάζων θὰ προσπαθῆσω πραγματικῶς καὶ νὰ ζῶ ὡς ὅσον δύνωμαι ἐναρετώτερος, καὶ νὰ ἀποθάνω τοιοῦτος, ὅταν θὰ ἀποθνήσκω· παρακινῶ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὅσον

δύνωμαι). Ἐὰν ὁ Σωκράτης (469 - 399 π.Χ.), ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν ἀπολογητὴν φιλόσοφον καὶ μάρτυρα Ἰουστίνον († περὶ τὸ 165 μ.Χ.), ὡς «μετὰ Λόγου βιώσας χριστιανὸς ἔστι»⁸⁹, τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του εἶχε κάμει τοιαύτην ἀγίαν ἀπόφασιν, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ζῶμεν καὶ κινουόμεθα καὶ ὑπάρχουμεν⁹⁰ ἐν τῇ πλήρει φωτὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

Μετὰ «τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου»⁹¹ εὐχερέστερον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀδεύσῃ τὴν ἀνωφερῆ ὁδὸν τῆς «θείας καὶ ὑπερκοσμίου ἀρετῆς»⁹² κατὰ τὸν «ἱερατικῆς καὶ ἀσκητικῆς πολιτείας κανόνα»⁹³ Ἁγίου Ἰσιδώρου τὸν Πηλουσιώτην (360 - 440 μ.Χ.), ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἀγὼν καὶ μάλιστα ἰσχυρὸς, ἵνα κατορθώσῃ μέχρι τῆς τελευτῆς του ὁ χριστιανὸς νὰ παραμείνῃ σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος ἐπὶ «τῆς τεθλιμμένης ὁδοῦ», διότι πανταχοῦ ὑπάρχουν οἱ κίνδυνοι καὶ αἱ παγίδες τῆς ἁμαρτίας· πανταχοῦ σκορπίζει «ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος»⁹⁴ τὰ σαγηνεύματά του. Ἄλλ' «ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς Ἰησοῦς»⁹⁵, ὁ Θεάνθρωπος Κύριος παρέχει ἀφθόνως ἄφθονον τὴν θείαν Χάριν καὶ δύνωμιν εἰς τοὺς πιστοὺς λατρευτάς Του, διὰ νὰ νικήσουν τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς: «ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ἦτε.»⁹⁶.

(Τέλος)

89. Ἰουστίνου Μάρτυρος Ἀπολογία Α', 46, 3-4. Β.Ε.Π., σελ. 186, τόμος Γ', Ἀθήναι, 1955: «οἱ μετὰ Λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, καὶ ἄθεοι ἐνομιόθησαν, οἷον ἐν Ἑλλήσι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς, ἐν βαρβάροις δὲ Ἀδραμὴ καὶ Ἀναγίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ καὶ ἄλλοι πολλοί... οἱ μετὰ Λόγου βιώσαντες καὶ βιοῦντες Χριστιανοί».

90. Πράξεις, 17,28: «ζῶμεν καὶ κινουόμεθα καὶ ἐσμέν». Πρβλ. Ἰωαννίδου (Ζ' καὶ Στ' π.Χ. αἰὼν) ἐκ τοῦ ἀπωλεσθέντος ποιήματός του «Μίνως», τὸν τελευταῖον στίχον: «Ἐν σοὶ γὰρ ζῶμεν καὶ κινεόμεθα καὶ εἴμεν».

91. Β' Τιμοθέου, 1,10.

92. Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Ἰωάννη Σχολαστικῷ, Βιβλίον Ε', 565, MPG., 78, 1641.

93. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ 2,44, MPG., 102, 861. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος (820 - 891) δικαίως εἶπε περὶ τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ὅτι «ἱερατικῆς καὶ ἀσκητικῆς πολιτείας κανὼν ἔστι χρηματίζειν ἀξιόχρεως».

94. Ἰωάννου, 8,44.

95. Ἑβραίου, 12,2.

96. Ἰωάννου, 14,3.

84. Γαλάτας, 6,8.

85. Αὐτόθι.

86. Βλ. Παναγιώτου Τρεμπέλα, Ἰπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης, Τόμος Β', Β' Ἔκδοσις, σελ. 74, Ἀθήναι 1956.

87. Ματθαίου, 8,12.

88. Πλάτωνος, Γοργίας 526DE.

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾶ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει νὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὁδὸς Ἰωάννου Γεργαδίου 14, 115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

‘Η πληροφορική στή ζωή μας

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
‘Επ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου ‘Αθηνών

Τὸ δένδρο τῆς γνώσεως...

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἔχει συνδεθεῖ μετὰ τὴν γνώση γενικά, σὰν ἡ ἀπόκτηση γνώσεως ἢ γνώσεων ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἦταν ἢ νὰ εἶναι ἀνταγωνιστικὴ πρὸς τὴν παντογνωσίαν τοῦ Θεοῦ⁷.

Μόνο ὅταν ἡ γνώση προσανατολίζει τὸν ἄνθρωπο στὴν ψευδαίσθηση τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς αὐτονομίας γίνεται ἐπικίνδυνη γι’ αὐτόν, ἐγκυμονεῖ καταστροφές καὶ τιμωρίες. Αὐτὸ ἔγινε σαφές τόσο στὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων ὅσο καὶ στὴν διήγηση γιὰ τὸν πύργο τῆς Βαβέλ⁸.

Γνώση, ὅμως, ὀρθὰ ἱεραρχημένη βρίσκεται πάντοτε μέσα στὴν γραμμὴ πού ἡ δουλὴ τοῦ Θεοῦ χάραξε γιὰ τὴν ἀσκηση τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου.

‘Η ἀπέραντη γνώση πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει συσσωρεύσει μέχρι τώρα ἀπαιτεῖ νέους τρόπους καταγραφῆς, ἐπεξεργασίας καὶ ἀναλύσεως, τοὺς ὁποίους ἡ νέα ἐπιστήμη τῆς Πληροφορικῆς τοὺς τῆς προσφέρει.

‘Η γνώση καὶ οἱ (κατα)γραφές της

‘Αν γιὰ ἓνα μεγάλο διάστημα στὴν ἱστορία τῆς γνώσεως, ἦταν ἐπαρκὴς ἡ καταγραφή της μετὰ τὴν βοήθεια τῆς εἰκονικῆς, ἰδεογραφικῆς, ἱερογλυφικῆς, σφηνοειδοῦς, γραμματικῆς (μετὰ γράμματα, σύμφωνα μόνον ἢ καὶ φωνήεντα) γραφῆς⁹, σήμερα, γιὰ νὰ μπορέσει αὐτὴ ἡ γνώση νὰ τύχει πληρέστερης ἐπεξεργασίας καὶ ἀναλύσεως, ἦταν ἀναγκαῖο νὰ βρεθεῖ ἓνας νέος τρόπος καταγραφῆς της. ‘Η διαδικασία αὐτὴ γίνεται ἐφικτὴ μετὰ τὴν ἡλεκτρονικὴ γραφή, καὶ στὴ συνέχεια ἡλεκτρονικὴ ἐπεξεργασία καὶ ἀνάλυση τῶν κειμένων καὶ ἄλλων προϊόντων τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν βοήθεια ὀπλολογιστῶν.

‘Η Πληροφορικὴ συνιστᾶ, θὰ λέγαμε, ἓνα εἶδος ἀλφαριθμητικοῦ Μόρς, πού θέτει ὅμως τελεία καὶ παύλα (!) στοὺς μέχρι τώρα παραδοσιακοὺς τρόπους γραπτῆς ἐπικοινωνίας. ‘Ο ἄνθρωπος, τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς νέας αὐτῆς γραφῆς καὶ ἐπικοινωνίας (0-1), τὰ παριστᾶ «αὐθαίρετα», χωρὶς, δηλαδή, δεσμοὺς πρὸς φωνήματα ἢ εἰκόνες (εἰκόνες, σύμβολα, φθόγγους, γραμμικὰ σύμβολα πού ἀπέδιδαν συλλαβὲς ἢ φθόγγους), ἀλλὰ μέσῳ διακοπῶν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ ἡλεκτρικὸ ρεύμα περνᾷ στὸ κύκλωμα (1) ἢ δὲν περνᾷ (0). Αὐτός, ὅμως, ὁ τρόπος παραστάσεως ἀποτελεῖ πέρασμα πρὸς ἀκόμα μεγαλύτερη ἀφαίρεση, τῆς ὁποίας τίς συνέπειες θ’ ἀντιληφθοῦμε σὲ ἑκατὸ ἢ ἑκατοντηνῆτα ἔσως χρόνια.

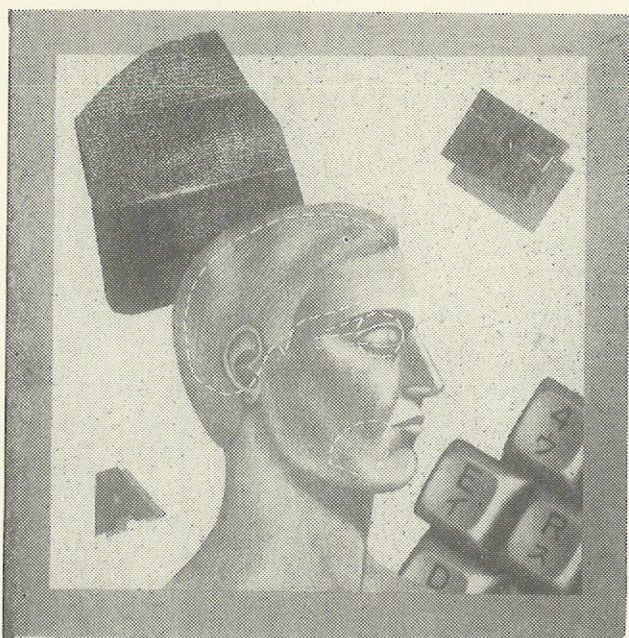
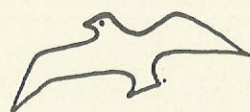
‘Ο κώδικας ἐξᾴλλου πού ἀποδίδει τὴν ἡλεκτρονικὴ γραφὴ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀνακτήσουμε πράγματα πού χάθηκαν κατὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς γραφῆς. Σήμερα μποροῦμε νὰ κωδικοποιοῦμε τὸν ἦχο, τὴν φωνή, αὐριο θὰ κωδικοποιοῦμε ἀποχρώσεις χρωμάτων καὶ ὁσμῶν. ‘Ενα ἰαπωνικὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα σχεδιάζει ἓνα τηλέφωνο πού θὰ μεταφράζει τὴν συνδιάλεξη. Αὐτὸ τὸ «τηλέφωνο - μεταφραστῆς» θὰ κυκλοφορήσει μέσα στὰ ἐπόμενα δέκα χρόνια. ‘Ορισμένες τεχνικὲς ἐπιτρέπουν ἀκόμα νὰ κωδικοποιοῦμε καὶ εἰκόνα.

ΚΩΔΙΚΑΣ
ΕΞΕΛΙΞΗ
ΣΩΤΗΡ

⁷ Ἀπὸ τὴν πρόσκληση γιὰ τὴν ‘Εκθεση :
‘Η γέννηση τῆς γραφῆς :

⁸ Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 243 τοῦ ὑπ’ ἀριθμ. 12 τεύχους.

Έξώφυλλο από το ανάτυπο του «Scientific American», Language, Writing and the Computer, New York 1985.

Διαφανής ανάγνωση της κτίσεως

Αν, αυτό που αποκαλούμε ιστορία, συμπίπτει με την χρήση της αλφαθητικής γραφής, μήπως την στιγμή που εγκαταλείπουμε αυτόν τον τρόπο γραφής εξερχόμαστε της ιστορίας; Και τί σημαίνει για τον άνθρωπο αυτή η έξοδος εκειθεν της ιστορίας; Μήπως θά ήταν προτιμότερη μία παλινδρόμηση έντευθεν της ιστορίας;

Ο Β. Θερμός υπαινισσόμενος προφανώς την προέλευση του χαρτιού πάνω στο οποίο τυπώνονται τα βιβλία εκφράζεται ως εξής σ' ένα του στίχο:

«Τὰ βιβλία μου
ήταν πιό ευτυχισμένα
όταν ήταν δέντρα»¹⁰.

Ασφαλώς, δεν διαφεύγει της προσοχής του, ότι σήμερα έχουμε τον τρόπο να επαναφέρουμε στην τάξη των δένδρων... τις γνώσεις μας, που μέχρι τώρα ήταν αποτυπωμένες σε βιβλία.

Ας μην ξεχνάμε, ότι γνωστές εταιρείες ηλεκτρονικών υπολογιστών (H/Y) έχουν ως σήμα κατατεθέν τους δένδρα ή καρπούς δένδρων (Bull, Apple). Δεν αποκλείεται η επιλογή των σημάτων να έγινε τυχαία

ή συμπτωματικά από τους ιδρυτές των συγκεκριμένων εταιρειών. Σ' έμας, όμως, προσφέρει συνειρμική δυνατότητα να προσεγγίσουμε τὰ πρώτα με τὰ ύστερα.

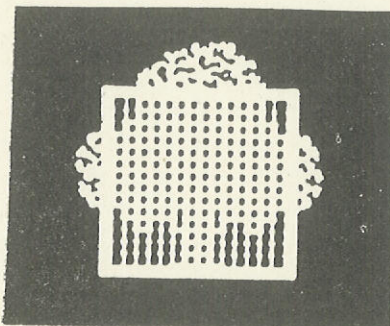
Η νέα τάξη και οργάνωση που φέρνει η Πληροφορική δεν είναι αναγκαστικά καταστροφική για την τάξη του κόσμου. Η «διαφανής» κάλυψη της κτίσεως εκ μέρους της Πληροφορικής επιτρέπει την θέαση της βαθύτερης ουσίας του κόσμου, γινόμενη έτσι «γνωστική ανάγνωσή» του (πρδλ. Πράξεις η' 30) και ως εκ τούτου είναι δυνατό να οδηγήσει σε μία νέα αντίληψη περί «φυσικής θεωρίας»¹¹. Το τελευταίο διατυπώνεται ως καθαρή υπόθεση εργασίας προς διερεύνηση και περαιτέρω θεμελίωση.

Πληροφορία και πληροφορίες

Η Έκκλησία πάντως δεν θά σταματήσει ποτέ να διερευνά δια της Θεολογίας τις λεπτές σχέσεις μεταξύ της τεχνολογικής προόδου και της πίστews, της πληροφορίας ή των πληροφοριών της Πληροφορικής και της πληροφορίας της πίστews και της ελπίδος.

Το Ευαγγέλιο ως χαρούμενο άγγελμα και καλή άγγελία είναι βέβαια πληροφορία, είδηση, δηλαδή, που αναγγέλλει την σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου (βλ. Ρωμαίους α' 16, Γαλάτας δ' 4-5). Το περιεχόμενο, όμως, αυτής της πληροφορίας δεν είναι άπλως είδησιακό και γνωστικό· εκπληρώνει την ελπίδα και διαβεβαιώνει την πίστη (Έβραίους ς' 11, ι' 22).

Δεν είναι μία πληροφορία που θά τύχει μιας εξαφανιστικής νοητικής επεξεργασίας μόνο, αλλά απευθύνεται στο πλήρωμα του ανθρώπου, στο σύνολο των ψυχασωματικών και πνευματικών του λειτουργιών για να τον εξωθήσει στην πράξη αφού έχει «λειτουργηθεί» στην καρδιά («νοῦς ἐν καρδίᾳ»).

Η Πληροφορική Bull.

«Νοῦς ἐν καρδίᾳ»

Αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ «πληροφορία» θρῖσκει τὴν πιὸ ἐκφραστικὴ τῆς διατύπωση στὴ χρῆση τῆς στήν Συμβουλευτικῆ Ποιμαντικῆ, ἐκεῖ ὅπου μεγάλοι δασκάλιοι αὐτῆς τῆς «τέχνης τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης ἐπιστημῶν» ἐπιχειροῦν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις σ' ὅσα τοὺς ἐρωτοῦν.

Ἡ πληροφόρηση σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις δὲν εἶναι μία αὐθόρμητη ροὴ πληροφοριῶν ἀπὸ τὸν ἐρωτώμενο (σύμβουλο) στὸν ἐρωτῶντα (συμβουλευόμενο). Δὲν ἐπιτελεῖται μίᾳ ἀμφίδρομῃ ἐπικοινωνίᾳ μεταξὺ Γέροντος καὶ ὑποτακτικοῦ ἢ ἐπισκέπτη. Ἡ πληροφόρηση αὐτὴ συντελεῖται ἀπὸ τὸν «πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα πληροῦντα» Θεόν, ὁ Ὅποῖος καὶ χρησιμοποιοῖ τὸν Γέροντα (ἅγιο) ὡς μεσάζοντα, ὡς «διάυλον» γιὰ νὰ περάσει τὴν «πληροφορία» τὴν ὁποία ἔχει ἀνάγκη ὁ ἐρωτῶν.

Πληροφορία καὶ συμβουλευτικὴ

Ἀξίζει κανεὶς νὰ μελετήσῃ ἐνδεικτικὰ τὶς ἀποκρίσεις ὑπ' ἀριθ. τζα' - τζξ' (361 - 367) τοῦ Γέροντος Ἰωάννου πρὸς κάποιον ἀδελφόν (μοναχὸ) γιὰ ν' ἀντιληφθεῖ τὴν διαδικασία λειτουργίας τῆς πληροφορήσεως¹².

Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πληροφοροῦν (ἐμπνέει) τὸν Γέροντα γιὰ τὸ τί θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ. Πρέπει νὰ ἐρωτᾶται πάντοτε ὁ ἴδιος Γέροντας, ὥστε ἐὰν γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἐρωτηθεῖ πάλι καὶ ἀποκριθεῖ διαφορετικὰ νὰ μὴν ὑπάρξει σκάνδαλο ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι δῆθεν ὁ Θεὸς ἐμπνέει διαφορετικὰ πρᾶγματα σὲ διαφορετικούς συμβούλους.

Τυχὸν ἀλλαγὴ στὸ περιεχόμενο μπορεῖ νὰ ὀφείλεται σὲ διαφορὸς λόγους. Εἴτε γιὰ τὸν Θεὸς θέλει νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἐρωτῶντα, εἴτε γιὰ τὸν ὑπῆρξε ἀλλαγὴ στὴν καρδιά του καὶ ἀξίζει ν' ἀκούσῃ κάτι ἄλλο, εἴτε γιὰ τὸν ἄλλοι ποὺ εἶναι ἀνεμεμειγμένοι στὴν ὑπόθεση ἀλλὰξαν διάθεση καὶ πρὸς χάρη τους ὁ Θεὸς ὀμιλεῖ διαφορετικὰ μέσῳ τοῦ Γέροντος.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐντυπωσιάζει εἶναι ὅτι οἱ ἀπαντήσεις δὲν εἶναι τοῦ τύπου «ἅπαξ διὰ παντός». Ἡ «ἐμπνευση» (πληροφορία) λαμβάνει ὑπόψη τῆς ὅλα τὰ νέα δεδομένα, δηλαδὴ τὰ πλήρη στοιχεῖα, ποὺ ἔχουν ἐν τῷ μεταξὺ προκύψει καὶ καταχωρισθεῖ σὰν σὲ κεντρικὴ τράπεζα πληροφοριῶν (Μ ν ἢ μ η μὲ κεφαλαῖο Μί) καὶ μεταφέρονται στὴν τερματικὴ μονάδα (μ ν ἢ μ η μὲ μικρὸ μί), ἡ ὁποία καὶ μεταδιβάλλει — ὄχι ἀσφαλῶς ὡς «μεταδίβαση σκέψεως» — τὴν ἀνάλογη πληροφορία στὴν «καρδιά» τοῦ τελικοῦ ἀποδέκτη, τοῦ συμβουλευόμενου.

Ἡ «ποιότητα» τῆς καρδιάς εἶναι ὄρος ἐκ τῶν ὧν

οὐκ ἄνευ γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τῆς πληροφορήσεως. Ὁ Γέρον Ἰωάννης εἶναι κατηγορηματικὸς:

«Πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ ἐρωτῶντος ὁ Θεὸς ἐμβάλλει εἰς τὸ σίωμα τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ» (Ἀποκρίσεις τζγ').

Πόσο, δηλαδὴ, σηκώνει καὶ ἂν τὸ λέει ἡ καρδιά του.

Ἡ εὐθύνη τοῦ συμβουλευόμενου εἶναι ὑψηλὴ πλην ὅμως ἔχει ὡς συμπαράστατη καὶ βοηθὸ στὴν ἐτοιμασία του τὸν Γέροντα ἀκόμα καὶ κατὰ τὴν ἀπουσία τοῦ ὁποῖου ζητάει τὴν μεσολάβησή του γιὰ νὰ λάβει τὴν κατάλληλη γιὰ τὴν περίστασις πληροφορία, βεβαιότητα, ἐγγύηση ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἀνάλογα περιστατικὰ θρῖσκουμε καὶ στὸ «Γεροντικό». Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρουμε τὸν λόγο δ' τοῦ Ἀδελφῶ Παμίδω.

Ἀδελφοὶ ποὺ ἤλθαν γιὰ νὰ τὸν ρωτήσουν καὶ νὰ βεβαιωθοῦν ἂν πράγματι ἡ πρακτικὴ ποὺ ἀκολουθοῦν ὀδηγεῖ στὴν σωτηρία ἢ τὴν ἀπώλεια, δὲν ἔλαβαν ἀπάντησι. Οἱ μοναχοὶ ἐτοιμάζονταν ν' ἀναχωρήσουν στενοχωρημένοι. Οἱ προσκείμενοι στὸν Ἀδελφὸν τοὺς παρηγοροῦσαν λέγοντάς τους νὰ μὴ στενοχωροῦνται ποὺ δὲν τοὺς μίλησε γιὰ τὸ:

«οὕτως ἐστὶν ἡ συνήθεια τοῦ γέροντος οὐ ταχέως λαλεῖ, ἐὰν μὴ πληροφορήσῃ αὐτὸν ὁ Θεός».

Τελικὰ, ὅταν φεύγοντας πῆγαν νὰ πάρουν τὴν εὐχή του ὁ Γέροντας τοὺς εἶπε αὐτὸ ποὺ εἶχε νὰ τοὺς πεῖ:

«καὶ πληροφορηθέντες ἀπῆλθον μετὰ χαρᾶς»¹³.

7. Θεολογικὴ ἐρμηνεία γιὰ τὰ δύο δένδρα (ξύλα) στὸν Παράδεισο, βασισμένη στὴν διδασκαλία τῶν ἱερῶν Πατέρων, κάνει ὁ Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος στὴν ὄρατι μελέτη του, Τὰ φυτόκα καὶ τὰ δένδρα εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, Κοζάνη 1959 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Α' Τόμου τῆς «Οἰκοδομῆς»), σ. 10-12 καὶ σ. 24-25 (ὁποσημείωση ἀρ. 19). Βλ. καὶ λήμμα «Δένδρον» (Θρησκευολογία, Ἁγία Γραφή), στὴν Θ.Η.Ε. τ. 4, 1964, σ. 1009 - 1010 καὶ στὸ Λεξικὸν Βιβλικῆς Θεολογίας, Ἀθήνα 1980, σ. 241 - 242. Τὸ δένδρον ὡς σύμβολο τῆς γνώσεως βάσει μυθολογικῶν στοιχείων τῶν Σημιτῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐξετάζει ὁ Α. Κ. Νάσιουτζικ στὴν μυθο - βιολογικὴ μελέτη του, Τὸ τροπικὸν τὸ Ἰσραήλ, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Κέδρος», 1982, σ. 159 - 174, ἰδιαίτερα ἀπὸ σ. 164 κ.ε. καὶ σ. 205 - 209.

8. Ἀξιόλογες ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις καὶ θεολογικὴ προσέγγισις τῆς ἱστορίας τοῦ πύργου τῆς Βαβέλ κάνει ὁ λέκτωρ Μιλτιάδης Δ. Κωνσταντίνου στὸ ἄρθρον του, Τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ ἀνθρώπινες σχέσεις, σχολιάζοντας τὸ Γενέσεως ια' 1-9, στὸ περ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς» 71, Μάρτιος - Ἀπρίλιος 1988, σ. 317 - 323.

9. Πανοραμικὴ ἀποψη γιὰ τὴν ἱστορία τῆς γραφῆς παρουσίασε ἡ ἐκθεση ποὺ ὀργάνωσε τὸ Ἰνστιτούτο Πολιτισμοῦ στὸ κτίριο τῆς ὁδοῦ Πρυτανεῖου 9 (Πλάκα) τὸ φθινόπωρον τοῦ 1985 μὲ τίτλο «Ἡ Γέννησις τῆς Γραφῆς». Τὸ κλιεὸ ποὺ δημοσιεύου-

“ΚΑΙ ΜΗ ΕΙΣΕΝΕΓΚΗΣ ΗΜΑΣ ΕΙΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΝ,”*

Τοῦ Πανος. Ἄρχιμ. κ. ΠΑΝΤ. ΚΑΘΡΕΠΤΙΔΗ
Ἱεροκήρυκος Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

Βέβαια τὰ πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι τόσο συγκεχυμένα καὶ σάπια, ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ σκεφθεῖ καμμιά φορὰ ὅτι δὲν γίνεται ἀλλοιῶς παρὰ νὰ χρησιμοποιοεῖς κάθε μέσο γιὰ τοὺς σκοποὺς σου, ἀδιαφορῶντας ἂν γίνεσαι ἀφορμὴ πειρασμοῦ γιὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅταν συναντήσουμε ἓνα ἄνθρωπο —σπάνιο— ποὺ θέλει νὰ ζήσει τίμια καὶ σωστά, τὸν θεωροῦμε σὰν ἓνα ἀπόκοσμο ἰδεαλιστὴ, γιὰτὶ δὲν ξέρει νὰ στήνει παγίδες γιὰ τοὺς ἄλλους. Μπροστὰ σ’ αὐτὲς τὶς καλοστημένες παγίδες —τοὺς ποικίλους καὶ ποικιλόμορφους πειρασμοὺς— ποὺ στημένες ἀπὸ ἀνθρώπους γιὰ ἀνθρώπους, μᾶς ἀπειλοῦν, ἢ Ἐκκλησία μᾶς φωνάζει: «Στῶμεν καλῶς»!

Δ’

Τὸ αἶτημα «καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, μᾶς ἐπισημαίνει πόσο συχνὰ καὶ πόσο εὐκόλα ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι γινόμαστε ἀφορμὴ πειρασμοῦ γιὰ τοὺς ἄλλους. Εἶναι ἓνα θέμα πολὺ σοβαρὸ, γι’ αὐτὸ ἄς πλησιάσουμε μερικὲς ἀκόμα πτυχές του.

Ἡ καθημερινή μας ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ περιπτώσεις, ποὺ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ γινόμαστε ἀφορ-

μὴ γιὰ τὸ κακὸ. Τὸ καλὸ κατὰ κάποιο τρόπο μᾶς προκαλεῖ νὰ τὸ πολεμήσουμε, νὰ τὸ καταστρέψουμε. Κι ἐμεῖς δὲν ἀντιστεκόμαστε, ὅσο πρέπει, σ’ αὐτὸν τὸν πειρασμό. Ἀλήθεια δὲν συμβαίνει π.χ. ἓνας ἄνθρωπος ἐντελῶς εἰλικρινῆς νὰ μᾶς «κτυπάει στὰ νεῦρα»; Καὶ ὄχι γιὰτὶ προκαλεῖ ἀτυχεῖς καταστάσεις μὲ τὴν χωρὶς διπλωματία —ὅπως χαρακτηρίζουμε συνήθως τὴν σκοπιμότητα— εἰλικρινεία του καὶ μᾶς φέρνει σὲ ἀμηχανία, ἀλλὰ γιὰτὶ ἢ εἰλικρινεία αὐτὴ καθ’ ἑαυτὴν μᾶς προξενεῖ σύγχυση. Ἡ πόσες φορὲς ἢ ἀθωότητα ἓνός ἀνθρώπου εἶναι γιὰ κάποιον ἄλλο προκλητικὴ. Σὰν αὐτὴ ἢ καθαρὸτητα νὰ μᾶς προκαλεῖ, ὅπως μιὰ ἐπιφάνεια μὲ χιόνι, νὰ τὴν πατήσουμε. Ἡ πόσες φορὲς, ὅταν βλέπουμε ἓνα ἀνώτερο καὶ εὐγενεῖκό ἀνθρώπο, ποὺ εἶναι ἀξιοπρεπῆς, ἐλεύθερος στὸ φρόνημα, δίκαιος, ἱκανὸς στὴν ἐργασία του, αὐτὸν τὸν ἀνθρώπο θέλομε νὰ τὸν μειώσουμε, νὰ τὸν ὑποτιμήσουμε, νὰ τὸν ἐκμηδενίσουμε, εἰ δυνατόν, γιὰτὶ ἢ παρουσία του νομίζουμε ὅτι μᾶς μειώνει ἢ μᾶς ἐλέγχει. Κι ἔτσι ἀπὸ ἰδιωτέλεια ἢ φθόνου ἢ ἀντίδραση στὸ καλὸ σπείρομε παγίδες, προκαλοῦμε πειρασμοὺς καὶ γινόμαστε ὄργανα τοῦ πειράζοντος χωρὶς ἴσως νὰ τὸ καταλαβαίνομε.

Ἄς πάρουμε ἓνα ἄλλο παράδειγμα. Στὸν ἀνθρώπο ἔχει δοθεῖ τὸ θαυμάσιο δῶρο τῆς γλώσσας. Μπορεῖ νὰ ἐκφράζει μ’ αὐτὴν καὶ νὰ φανερώνει, ὅτι σκέπτεται. Καὶ ἔτσι νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς ἄλλους. Νὰ ἐπικοινωνεῖ «ἐν ἀληθείᾳ». Ὅταν ὅμως ὁ λόγος ψεύδεται; Τότε ἐνεργεῖ ἄσχημα. Καὶ ὄχι μόνο γιὰτὶ ἐξαπατᾶται αὐτός, ποὺ ἀκούει, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἢ ἀτμόσφαιρα τοῦ ψεύδους εἶναι κάτι καταστρεπτικὸ. Καὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ ψέμα. Μὲ πόση εὐκολία καὶ ἐλαφρότητα μιλάμε πολλὲς φορὲς! Μὲ τὴν διάθεση καὶ τὴν πρόθεση νὰ ἀμφισβητήσουμε κάτι σεβαστὸ ἢ νὰ κλονίσουμε κάτι σταθερὸ. Ἀκόμη πόσο εὐκόλα καὶ γρήγορα κρινόμε. Πόσο ἀπερίσκεπτα σπείρομε ἀμφιβολίες στοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ σκεπτόμαστε τί συνέπειες μπορεῖ νὰ ἔχουν. Πόσο ἀδίστακτα μεταδίδομε συκοφαντίες, ποὺ μπορεῖ νὰ τραυματίσουν κάποιον ἀνεπανόρθωτα! Πόσο σκληρὰ καταδιώζομε! Κι ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ σκεπτόμαστε ὅτι μπορεῖ κάποιον ἢ κάποιους νὰ δηγήσουμε σὲ πειρασμό. Νὰ σκανδαλίσουμε. Ὁ Κύριος, βέβαια, εἶπε: «Ἀνάγκη ἔλθειν τὰ σκάνδαλα». Εἶναι ἀναπόφευκτο, ὅπως εἶναι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου νὰ δίδεται ἀφορμὴ γιὰ τὸ κακὸ. «Πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 252 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 12 τεύχους.

με προέρχεται ἀπὸ τὴν πρόσκληση τῆς Ἐκθέσεως.

10. Τὸ ποίημά του «Τὰ βιβλία μου» δημοσιεύθηκε στὸ περ. «Ἄνησυχίες» τοῦ Χριστιανικοῦ Ὁμίλου Φοιτητῶν καὶ Ἐπιστημόνων (Χ.Ο.Φ.Ε.) 9, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1988, σ. 17.

11. Περὶ «φυσικῆς θεωρίας» βλ. Olivier Chément, Ἡ Θεολογία μετὰ τὸν «θάνατο τοῦ Θεοῦ», Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀθηνᾶ», 1973, σ. 185 κ.ε., 228 - 229· Thomas Spidliks.j., La spiritualité de l'orient chrétien (Manuel systématique), Ρώμη 1978, σ. 72 - 73, 324. Πρβλ. Β. Μουστάκη, λήμμα «Φύσις» (Ἡ κτισιακὴ ἔννοια τῆς φύσεως), Θ.Η.Ε. τ. 12, 1968, στ. 8-9.

12. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βίβλος Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ρηγούπουλου, 1984, σ. 192 - 194.

13. Τὸ Γερωντικόν, Ἀθήναι, Ἐκδ. «Ἀστὴρ», 1970, σ. 101β - 102α. Βλ. ἐπίσης τὸν λόγο δ’ περὶ Ἀββᾶ Ἀπολλῶ πρὸς τὸν σὲ Σκήτη. Στὴν περίπτωσή του λαμβάνει πληροφορία ὅτι ὁ Θεὸς συνεχώρησε τὴν ἁμαρτίαν του. Γιὰ μιὰ μόνο δὲν εἶχε πληροφορηθεῖ. Κάποιος ἀπὸ τοὺς γέροντες τότε τοῦ εἶπε ὅτι κι ἐκείνην τοῦ τὴν εἶχε συγχωρήσει, ἀλλ’ ὁ Θεὸς τὸν ἄφηγε στὸν πόνο τῆς ἀμφιβολίας γιὰτὶ αὐτὸ συνέφερε στὴν ψυχὴ του (σ. 206). Εἶναι φανερό, ὅτι καὶ γιὰ τὴν μὴ - πληροφορία χρειάζεται πληροφορία!

ἐκεῖνω δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται» (Ματθ. ιη' 7). Γι' αὐτὸ πρέπει συνεχῶς νὰ ἐξετάζουμε τὸν ἑαυτὸ μας, ἂν ἔχουμε συνειδητοποιήσει, τί ἐπίδραση μπορεῖ νὰ ἔχουν στοὺς ἄλλους αὐτά, πὸν λέμε. Σὲ τί μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει τοὺς ἄλλους ὁ τρόπος, πὸν ζοῦμε καὶ συμπεριφερόμεθα. Γιατὶ μέχρις ἐνὸς ὁρίου —λογικοῦ θεβαίως— εἴμαστε ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς ἐνέργειες τῶν ἄλλων, πὸν ὑποκινήσαμε ἑμεῖς ἔστω καὶ ἀθέλητα. Εἶναι μιὰ σκέψη, πὸν πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ ὅτι κάποτε θὰ δώσουμε λόγο γιὰ τὴν ἐπίδραση, πὸν εἶχαν στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα μας.

Βέβαια, ὁ καθένας εἶναι ἐλεύθερος καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς πράξεις του. «Ἐκαστος περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ» (Ρωμ. ιδ' 12). Ἡ σκέψη ὅτι ἑμεῖς μπορεῖ νὰ γίνουμε ἀφορμὴ, ὥστε νὰ σφάλλουν οἱ ἄλλοι δὲν πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ μιὰ κατάσταση φοβίας. Βάση τῶν σχέσεών μας μὲ τοὺς ἄλλους πρέπει νὰ εἶναι πάντα ἡ σκέψη ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἓνα πρόσωπο μὲ λογικὴ καὶ ἐλευθερίαν. Καὶ ὁ καθένας εἶναι μόνος του ὑπεύθυνος. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ καταργήσει τὴν προσωπικὴ μας εὐθύνη. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ τονίζουμε, γιὰ νὰ μὴ ἐξασθενεῖ ἡ δύναμη ἀντιστάσεώς μας. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ μας εἶναι μιὰ ζωὴ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μας ἔχουν κάποια σχέση μὲ τοὺς ἄλλους. Βρισκόμαστε συνέχεια σὲ μιὰ «δοσοληψία» μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια. Καὶ ἔτσι προκύπτουν καὶ οἱ κίνδυνοι. Κάτι καλὸ γιὰ μένα μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ κακοῦ γιὰ σένα. Μιὰ σκέψη, πὸν τονώνει τὸν ἕνα, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ συγκρούσεις τὸν ἄλλο. Τὸ ἐρώτημα εἶναι πότε ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν ἄλλο εἶναι τόσο μεγάλος, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ ἐνέργειά μας.

Στὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς μας ἀνήκει καὶ ἡ αὐξηση τῆς δημοσιότητος. Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχε μιὰ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴ δημόσια καὶ στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἰσορροπία ἔχει χαθεῖ. Ἡ ζωὴ μας συνεχῶς καὶ περισσότερο ἀνοίγεται στὴ δημοσιότητα. Ἡ περιέργεια εἰσχωρεῖ σὲ κάθε ἰδιωτικὴ - προσωπικὴ περιοχὴ. Βασικὰ θέματα τῆς ὑπάρξεώς μας συζητοῦνται χωρὶς καμμιὰ ἐπιφύλαξη ἀπὸ ὅλα τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως. Αὐτὸ, ὑποστηρίζουν ὀρισμένοι ὅτι ἔχει καλὲς ἐπιδράσεις καὶ κάνει τὴν συνειδήσὴ μας πιὸ ἐλεύθερη. Ὅταν ὅμως αὐτὸ γίνεται ἀναρμόδια καὶ χωρὶς συναίσθηση εὐθύνης, τότε γίνεται ἀφορμὴ κλονισμοῦ καὶ συγχύσεως μέσα στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων, πὸν τελικὰ δὲν καθοδηγοῦνται σωστά, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε ὅτι καὶ ἐνθαρρύνονται πρὸς τὸ κακό. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ πολλὴ συναίσθηση εὐθύνης νὰ χειριζόμεθα, ὅτι ἔχει σχέση μὲ τὴν δη-

μοσιότητα. Ὅχι ἄκριτα καὶ ἐπιπόλαια καὶ γιὰ λόγους ἐντυπώσεων νὰ γινόμαστε ἀφορμὴ σκανδάλου γιὰ τοὺς ἄλλους. Βέβαια κανεὶς δὲν ὑποστηρίζει τὸν περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ὅταν ὅμως ἡ ἐλευθερία πηγάζει ἀπὸ μιὰ ἐλαστικὴ συνείδηση μὲ ἰδιοτελεῖ ἐλατήρια καὶ σκοπιμότητες, αὐτοκαταστρέφεται καὶ καταστρέφει. Γιατὶ ὀδηγεῖ στὴν κατάργησὴ τῆς καὶ στὴν ὑποδούλωσιν μὲ διάφορες μορφές.

Ἡ Γένεση μᾶς διηγεῖται ἓνα πικρὸ συμβάν. Οἱ πρῶτοι γονεῖς εἶχαν δυὸ γιουὺς μὲ πολὺν διαφορετικὴ ἰδιοσυγκρασία, τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἀβελ. Ὁ μεγαλύτερος ὅμως, ὁ Κάιν, σκοτώνει τὸν ἀδελφὸ του γιὰτὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὴν ἀθωότητά του —παράδοξο, πὸν ὅμως πολὺ συχνὰ ἐπαναλαμβάνεται—. Ὅταν ὁ Θεὸς τὸν ρωτᾷ «ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου;», ὁ Κάιν ἀπαντᾷ: «Μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμὶ ἐγώ»; —Τί μὲ νοιάζει;— Αὐτὸ τὸ περιστατικὸ θρῖσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. Εἶναι μιὰ φοβερὴ ὑπόμνηση, πὸν πρέπει νὰ τὴν προσέξουμε. Γιατὶ στὸν καθένα μας ζεῖ ὁ Κάιν. Ἐξαρτᾷται ἀπὸ τὶς περιστάσεις κατὰ πόσο καὶ μὲ ποῖο τρόπο θὰ ἐκδηλωθεῖ. Στὸν καθένα μας θὰ ἀπευθυνθεῖ κάποτε τὸ ἐρώτημα: Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός σου; Τί συνέβη μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πὸν θρῖσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροή σου; Τί τοὺς προξένησαν τὰ λόγια σου; Ποῦ τοὺς ὀδήγησες; Τί τοὺς κατέστρεψες;

Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἀπευθύνονται σὲ ὅλους μας. Καὶ πολὺ ἐντονότερα σὲ ὅσους χρησιμοποιοῦν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ἢ ἔχουν ἓνα δημόσιο λειτουργημα. Αὐτὰ εἶναι σκληρὰ ἐρωτήματα, ἀλλὰ παραβλέπομε τὴ σοβαρότητα τῆς ὑπάρξεώς μας, ἂν δὲν τὰ θέτομε στὸν ἑαυτὸ μας. Γιατὶ θὰ τεθοῦν κάποτε στὸν καθένα μας στὸ δικαστήριον Ἐκεῖνου, πὸν δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ ἀποφύγουμε τὴν ἀπάντησιν.

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν». Ναί, Κύριε, προφύλαξέ μας ἀπὸ κάθε πειρασμό. Δώσε μας τὴ δύναμιν νὰ πολεμᾶμε. Καὶ τόνωσέ μας τὴν εὐθύνη γιὰ τοὺς ἄλλους, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ γινόμαστε γιὰ τοὺς ἀδελφούς μας ἀφορμὴ πειρασμοῦ, σκανδάλου καὶ πτώσεως, ἀλλὰ ἐστῆς ἀγάπης καὶ συμπαραστάσεως. Ἀμήν.

(Τέλος)

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος», νὰ σημειώνουν καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ (ἢ περὶ «ἐλληνοχριστιανικῶν» ἰδεωδῶν) ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ (*)

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Π. ΑΒΑΓΙΑΝΟΥ
Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μ. Μυτιλήνης

Ἐξάλλου, κατὰ τὸν Ι. Χρυσόστομο, οἱ ἰδέες τους δὲν ἦσαν ποτὲ σταθερές. Πραγματικὸς διανοητικὸς («εὐριπος») ἦταν τὸ κάθε φιλοσοφικὸ σύστημα. «Οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστήκεσαν». Ἄλλαζαν διαρκῶς τὶς θέσεις τους. Ἄλλα φρονοῦσαν τώρα γιὰ ἓνα φιλοσοφικὸ θέμα, καὶ ἄλλα ἀργότερα. Καὶ αὐτὸ εἶναι αὐτονόητο, ἀφοῦ πηγὴ τῆς φιλοσοφίας των ἦσαν οἱ «ἀδηλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς λογισμοί» των, τὸ μυαλό τους ποὺ εὐκόλα γλυστρᾶ σὲ λανθασμένες κρίσεις καὶ συμπεράσματα³⁰.

Βεβαίως ὁ Ι. πατὴρ παραδέχεται τὸ λογοτεχνικὸ κάλλος τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου. Τὴν ἴδια ὅμως στιγμή ἐπιμένει στὴν ἀποψή του γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ περιεχομένου του, τῶν ἰδεῶν ποὺ στολιζέει³¹. Συγκεκριμένα τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία τὴν χαρακτηρίζει («τάφο κεκονιαμένο» γιὰ τὸ κάλλος τῆς φράσεως καὶ τὴν ἀποκρουστικότητα τῶν ἰδεῶν της, ἰδίως στὸ περὶ ψυχῆς κεφάλαιο³².

Κυρίως ἀπὸ τὶς δοξασίες τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων μνημονεύει μὲ ἀποστροφή ὁ Ι. πατὴρ τὴ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ «ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰσέρχεται μετὰ θάνατον εἰς διάφορα σώματα, ἀνθρώπων ἢ ζώων καὶ διανύει καὶ ἄλλην ζωὴν προκειμένου νὰ καθαρθῇ ἠθικῶς ἢ νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας της»³³.

Ἀναφέρει, λοιπόν, κάπου ὅτι οἱ κορυφαῖοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες φιλοσόφους δίδαξαν ὅτι ἡ ψυχὴ μας πηγαίνει (μετὰ θάνατον) στὶς μύγες, στὰ σκυλιὰ καὶ γενικὰ στὰ ζῶα. Τὴν ἀνοησία καὶ «ματαιολογία» αὐτὴ ἐπανάλαβε — προσθέτει — καὶ ὁ Πλάτων λέγοντας ὅτι «μυῖα ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου γίνεται»! Πράγματι, ἀναφωνεῖ ὀργισμένος ὁ Ι. πατὴρ, μύγα καθόταν πάνω στὴ ψυχὴ τοῦ Πλάτωνος!³⁴.

Ἄλλη φιλοσοφικὴ δοξασία ποὺ κατακρίνει ὁ Ι. πατὴρ εἶναι ἡ κατὰ κάποιον τρόπον ζωολατρεία τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Μὲ τὴ λέξη ζωολατρεία ἐννοοῦμε στὴν ἀπόδοση στὰ ζῶα λογικῶν ιδιοτήτων. Πιο σαφέστερα ὁ Ι. Χρυσόστομος μᾶς ἐξηγεῖ, ὅτι ὁ διάβολος προσπάθησε διὰ μέσου αὐτῶν νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι τὸ γένος τῶν ζώων εἶναι καλύτερο, πῶς ἐντιμοῦ ἀπὸ τὸ

ἀνθρώπινο γένος. Τὰ ζῶα ποὺ ἔγιναν γιὰ μᾶς εἶναι καλύτερα ἀπὸ μᾶς! Ἔτσι τὰ παρέστησαν σὰν λογικὰ ὄντα, μὲ χάρισμα προορατικὸ, μὲ προγνωστικὴς ἰκανότητες καὶ μὲ εὐσέβεια ἀκόμη! Ὁ κόρακας, εἶπαν, γνωρίζει τὸ Θεό, ὅπως καὶ ἡ κουρούνα. Ἐχουν — ἰσχυρίσθηκαν — χάρισματα προφητείας, προλέγουν τὰ μέλλοντα. Ἀκόμη ὑπάρχει στὸ βασίλειο τῶν ζώων δικαιοσύνη, συστήματα πολιτικά, νόμοι!³⁵.

Τέλος ὁ Ι. Χρυσόστομος σχολιάζει κατακρίνοντας καὶ τὴν περίφημη «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνος μὲ τοὺς καινούργιους καὶ παράξενους θεσμούς της. Ἡ Πολιτεία, κατὰ τὴν ἀποψή του, ὑπῆρξε δικό του, καθαρὰ προσωπικὸ του δημιούργημα, ἐνῶ ἀντίθετα τὴ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης τὴν παρέλαβε ἀπὸ ἄλλους. «Ὅμως ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ θεωρία του δὲν ἦταν παρὰ μία αἰσχρὴ νομοθεσία (τὰ πολλῆς αἰχρότητος γέμοντα ἐνομοθέτησε)³⁶.

Συγκεκριμένα, διευκρινίζει ὁ Ι. πατὴρ, στὴν Πολιτεία του νομοθέτησε οἱ γυναῖκες νὰ εἶναι κοινές, γυμνές οἱ παρθένες νὰ παλεύουν μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἐραστῶν τους, οἱ πατέρες καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ γεννιοῦνται νὰ εἶναι ὁλωνῶν. Θεωρία κάτι περισσότερο ἀνόητη, κατὰ τὸν Ι. Χρυσόστομο, ποὺ θὰ προκαλοῦσε, ἂν ἐφαρμοζόταν, κοινωνικὴ ἀναστάτωση καὶ ταραχῆ³⁷.

6. Τὶ κατόρθωσαν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ Ἀπόστολοι

Κατὰ τὸν Ι. Χρυσ. μηδαμινὰ ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων. Ἡ ἀκτινοβολία τῶν ἰδεῶν τους δὲν ἔφτασε σὲ πολλοὺς συνανθρώπους των. Πολὺ περιορισμένος παρέμεινε ὁ κύκλος τῶν μαθητῶν γύρω τους. Μάλιστα, κατὰ τὴ γνώμη του, οὔτε τὸν ἑαυτό του δὲν κατάφεραν νὰ πείσουν. Γιὰ παράδειγμα ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος ἀποκτώντας τεράστια περιουσία καὶ συλλέγοντας πολὺτιμα, ἀκριβὰ ἀντικείμενα ἔδειξε στοὺς μαθητές του, ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιφρονοῦμε τὰ ... χρήματα. Ἐπομένως συμπεραίνει, ἀφοῦ ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία του, ὅτι ἔγραψε τὸ ἔγραψε ἀπὸ κενοδοξία καὶ ὄχι γιὰτὶ πίστευε στὶς ἰδέες ποὺ διατύπωνε³⁸.

Πόσοι φιλόσοφοι, θὰ πῆ κάπου ἄλλοῦ ὁ Ι. Χρυσ.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 239 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

30. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, ὁμ. Β', ΑΑΠ 71, 282.

31. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, ὁμ. ΙΘ', 190D, ΑΑΠ 19.

32. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, ὁμ. Β', ΑΑΠ 71, 285.

33. Θρ. Ἱθ. Ἑγκ., ἀρθ. μετεμψύχωσης, 8, 1073.

34. Εἰς τὰς Πράξεις ὁμ. Δ', ΑΑΠ 76, 277.

35. ἐνθ' ἀν., 277-278.

36. ἐνθ' ἀν.

37. ἐνθ' ἀν.

38. Εἰς τὰς Πράξεις ὁμ. ΛΣΤ' ΑΑΠ 78, 294.

δέν θέλησαν νά εισαγάγουν στή ζωή τῶν Ἑλλήνων καινούργιες θεωρίες καί ιδέες, νέα κοσμοθεωρία. "Ὅπως ὁ Ζήνων, ὁ Πλάτων, ὁ Σωκράτης, ὁ Διαγόρας, ὁ Πυθαγόρας καί μύριοι ἄλλοι. Ποιό ἦταν ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ αὐτὴ τους τὴν προσπάθεια; Νὰ μὴ γνωρίζουν οἱ περισσότεροι οὔτε τὰ ὀνόματά τους!³⁹.

Βέβαια δέν διαφεύγει ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ ἱ. Χρυσόστομου, τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι εἶχαν ὁ καθένας τους τὴ Σχολή του μὲ ἓνα ὀρισμένο κύκλο μαθητῶν. Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ τὸ σχολιάζει ὡς ἐξῆς ὁ ἱ. πατήρ. Πρῶτον εἶχαν μαθητὲς ἐνὸσω ὅμως ζοῦσαν. Δεύτερον οἱ μαθητὲς τους ἦσαν πολὺ λίγοι. Τρίτον στὸν κίνδυνο ἐπάνω οἱ μαθητὲς ἐγκατέλειπαν τοὺς διδασκάλους καί ἔφευγαν⁴⁰.

Ἀντιθέτως πόσο λαμπρά, πόσο ἐνδοξα, πόσο ἐξοχα ὑπῆρξαν τὰ κατορθώματα τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου! Ποῦ νὰ συγκριθοῦν στὴν παιδεία, τὴ δύναμη τοῦ λόγου καί τὴν κοσμικὴ ἰσχύ μὲ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους. Ἐκεῖνοι ἦσαν ἄπειροι, χωρὶς εὐφράδεια, ἄνθρωποι ἀπλοῖ, ἀσχολοῦνταν μὲ τίς λίμνες καί τὰ ψάρια καί ὄχι μὲ τοὺς φιλοσοφικούς καί ὑψηλοὺς διαλόγους... ἐν τούτοις τὰ ἔβαλαν μὲ σοφιστές, ρήτορες, μὲ πλήθος φιλοσόφων, μὲ πλάνους καί γόητες καί τοὺς νίκησαν. Ἐνας Πλάτων, διακηρύσσει περήφανα ὁ ἱ. πατήρ, ποὺ τόσα πολλὰ ἐφλύαρησε, σταμάτησε, δέν ἀκούγεται πιά, ἐνῶ ὁ ἀγράμματος ψαρὰς ἀκούγεται σ' ὅλον τὸν κόσμον, σ' ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Ἀκόμη καί σ' αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους! Στους Πάρθους, στους Μήδους, στους Ἑλαμίτες, στους Ἰνδοὺς, στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. «Ποῦ νῦν τῆς Ἑλλάδος ὁ τύφος; ποῦ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὄνομα; ποῦ τῶν φιλοσόφων ὁ λῆρος; Ὁ ἀπὸ Γαλιλαίας, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ ὁ ἀγροῖκος πάντων ἐκείνων περιεγένετο»⁴¹.

Θαυμαστά καί ἀνεπανάληπτα τὰ ἔργα τῶν Ἀποστόλων! Ὁ ψαρὰς, ὁ τελῶνης, ὁ σκηνοποιὸς ἐπέτυχαν «φιλοσόφων ἐπιστομιζέιν γλῶσσαν, ρητόρων ἀπορρίπτειν στόματα, βασιλέων καί ἀρχόντων περιγίνεσθαι, βαρβάρων, Ἑλλήνων, παντὸς γένους κρατεῖν»⁴².

Οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, προσθέτει ὁ ἱ. πατήρ, κυρίευσαν ὀλόκληρη τὴν Παλαιστίνην καί δέν μπόρεσαν νὰ νικήσουν δώδεκα ἄνδρες, γυμνοὺς καί ἀοπλους. «Ἔω καινῶν καί παραδόξων πραγμάτων»⁴³.

Οἱ φιλόσοφοι, ἀκόμη, τονίζει ὁ ἱ. πατήρ, μάταια ἀγωνίζονταν σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ νὰ διαδώσουν τίς ιδέες τους. Δέν κατάφεραν νὰ συγκεντρώσουν παρά λίγους μαθητὲς δίπλα τους. Οἱ μαθητὲς ὅμως τοῦ Χριστοῦ «οἱ ἀλιεῖς καί τελῶναι ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν τὴν οἰκουμένην ἄπασαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπανήγαγον»⁴⁴.

Ὁ Πλάτων καί ἄλλοι φιλόσοφοι φιλοδόξησαν ν' ἀλλάξουν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων εἰσάγοντας ἓνα καινούργιο τρόπο ζωῆς. Ἡ φιλοδοξία τους ὅμως ἔμεινε ἀπραγματοποίητη. Ἀντίθετα ὁ Χριστὸς «οὐκ ἔγραψε

πολιτεῖαν μόνον, ἀλλὰ καί πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κατεφύτευσεν»⁴⁵.

7. Περὶ («ἐλληνοχριστιανικῶν») ἰδεῶν.

Εὐλόγο ἦταν ἡ διδασκαλία τοῦ ἱ. Χρυσόστομου περὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας νὰ προκαλέσῃ ἀντιδράσεις. Ὅταν χαρακτηρίζῃ («τριωβολιμαίους») (ἀξίας τριῶν ὀβολῶν, τιποτένιους), («κύνας») τοὺς εἰδωλολάτρεις φιλοσόφους καί «σκιά φιλοσοφίας» τὴν ἐλληνικὴ φιλοσοφία...⁴⁶. Ἡ ἀρχικὴ ἀντίδραση ἦταν ἡ λογικὴ ἐξήγηση ποῦ ἔδιναν οἱ ὑπέρμαχοι καί θερμοὶ θιασώτες τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐνοχλημένοι σοβαρὰ ἀπὸ τίς κατηγορηματικὲς αὐτὲς καί ἀπόλυτες ἀπόψεις τοῦ ἱ. πατρὸς, ὅτι δηλ. «δέν τὴν ἐνόησε, δέν τὴν κατάλαβε». «Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποῦ τὴν κατηγορεῖ τόσο σκληρὰ. Δέν τολμοῦσαν νὰ ποῦν ὅτι δέν τὴν διάβασε, ἀφοῦ σὲ ἀρκετὰ σημεῖα τοῦ λόγου του χρησιμοποιοῖ ἑδάφια ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία»⁴⁷.

Στους ἐλληνολάτρεις αὐτοὺς ἐπικριτὲς του ἔδινε ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τὴν ἐξῆς ἀπάντηση: «Ὅταν, λοιπόν, τοὺς λέμε αὐτὰ εἶναι παραμύθια καί γεμάτα ἀνοησίες, μᾶς λένε, δέν καταλάβετε ποτὲ νὰ μὴ καταλάβουμε τὰ μασκαράλκια σας! Καμμιά φορὰ! Δέν χρειάζεται πολὺ μυαλό, νὰ μάθουμε τί θέλει νὰ πῇ αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀσέβεια καί σύγχυση. Μήπως μιλάτε, ἀνόητοι, κορακίστικα σὰν τὰ μικρὰ παιδιά; Πράγματι εἴστε παιδιὰ ὅπως ἐκεῖνα!»⁴⁸.

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ ἱ. Χρυσόστομου σχετικὰ μὲ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους καί τὴ φιλοσοφία μᾶς ξενίζουν κάπως, μολονότι ἔχει ἤδη παρατηρηθῆ ὅτι ὑπῆρξε «ἀσυνήθιστα σκληρὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὸν ἐλληνισμὸ καί στὸ βιβλικὸ χριστιανισμὸ»⁴⁹ καί ὅτι (ἐνίοτε ἢ ἐπιθεσις (τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρων) κατὰ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας εἶναι δριμεῖα, προκαλεῖ δὲ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκπληξίν»⁵⁰.

45. Κατὰ Ἰουδαίων E, 631 A, AAI 5.

46. Εἰς Ἐφεσίους, ὁμ. KA', EΠE 21, 258-260. Πρβλ. «Οὐδὲν Ἑλλήνων ἀνοητότερον» Περὶ Παύλου καί ἐλέγχου, 118 D, AAI 33, 124.

47. A. Θεοδώρου, Μνημ. ἔργ. σ. 468.

48. Εἰς τὰς Πράξεις ὁμ. Δ', AAI 76, 278. Μάλιστα τὸ κείμενο αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐκφράζει τίς ἀπόψεις τοῦ ἱ. πατρὸς διότι κατὰ τὸν Quasten (Patrology σ. 440) κυκλοφόρησε χωρὶς καμμιά ἐπεξεργασία, ὅπως ἀκριβῶς ἐκφωνήθηκε. Ἀλλὰ μήπως καί παλαιότερα, στὴν Ἀντιόχεια, ὅταν εἶχε τὴν ἄνεση νὰ ἐπιμελεῖται τοὺς λόγους του, δέν εἶχε τίς ἴδιες ἀπόψεις, ὅταν γιὰ παράδειγμα, τὸν Λιβάνιο, μολονότι τὸν ἀναγνωρίζει ὡς δάσκαλό του («τὸν σοφιστὴν τὸν ἐμὸν» «Εἰς νεωτέραν χρεῦσασαν» 340 A, AAI 8) δέν τὸν στολιζέει μὲ τὰ πιδ ὑποτιμητικὰ ἐπίθετα: «θηρνωδῆ, σοφιστά, ληρόσοφε (φλύαρε, ἀνόητε), μωρό, ἄθλιε, ταλαίπωρε... Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, 567 A, 568 B, 569 B, AAI 4.

49. Oscar Cullmann, Χριστὸς καί χρόνος, Ἀθήνα 1980, Μετάφ. σ. 68.

50. N. Μαστοῦκα, Φιλοσοφία καί δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐπισ. Ἐπ. Θεολ. Σχ. Παν. Θεσ/νίκης, τ. 14 σ. 310. Ἀκόμη καί ὁ "Αγ. Ἰω. ὁ Δαμασκ., ποῦ ἐμαθῆτευσεν στὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται γιὰ τὴν ἀρχαία σοφία: «οὐκ ἐστὶ τοῦτο εἰ μὴ φλίναφος καί διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος· δαιμόνων εὕρημα σιστεῖνδον καί τῆς ἐλληνικῆς τερθρείας τεράτευμα». Αὐτόθι ὕποσ. 2.

39. Κατὰ Ἰουδαίων E' 631 A, AAI 5.

40. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας IO', 191 A-B, AAI 19.

41. Εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλ. Δ', AAI 76, 276.

42. Κατὰ Ἰουδαίων καί ἑθνικῶν 565 B, AAI 3.

43. Εἰς τὸ κατὰ Ματθ. ὁμ. OE', 726 E, AAI 68, 375.

44. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας IO' 191 B, AAI 19.

Ἄκομη ἡ περὶ ἑλληνικῆς φιλοσοφίας διδασκαλία τοῦ ἱ. Χρυσόστομου θέτει κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τάπητος τὸ θέμα τοῦ λεγομένου «ἑλληνοχριστιανικοῦ» πολιτισμοῦ ἢ «ἑλληνοχριστιανικῶν» ἰδεωδῶν, ἓνα θέμα ποῦ ἰδιαίτερα στὸ πρόσφατο παρελθὸν ἀπασχόλησε τὸν θρησκευόμενο καὶ γενικώτερα πνευματικὸ κόσμον τῆς χώρας μας. Δηλαδή ἡ διδασκαλία αὐτὴ μᾶς ὀδημεῖ ἀναπόφευκτα μπροστὰ στὸν εὐλογο προβληματισμό: εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουμε κάποια σύνδεση μιᾶς «δαιμονικῆς» (κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομο) προελεύσεως φιλοσοφίας μὲ μία οὐράνια, θεία φιλοσοφία, κάτι ποῦ θυμίζει τὴν ἀπορία τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴ Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του: «τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ;» (6,14,15).

Στὸ ἐρώτημα αὐτό, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἱ. Χρυσόστομο, ὑποστηρίζεται ὅτι ἀπὸ Χρυσόστομος δὲν ἐχθρεύεται τὸν Ἑλληνισμόν· δὲν φέρει ὅμως τοῦτον καὶ εἰς τοιαύτην ἀρμονικὴν σύζευξιν μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς ἔπραξαν ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερός Πατήρ — θὰ ἐλέγομεν — τηρεῖ ἐνδιάμεσον στάσιν μετὰ τῶν δύο ἀντιτιθεμένων τοποθετήσεων. Εἶναι καὶ φιλικὸς καὶ ἐχθρικός πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου του»⁵¹.

Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτη συμφωνία στὸ θέμα αὐτό. Ἐξάλλου ἡ λύση δὲν εἶναι εὐκόλη. «Ἀπαιτεῖται πολλὴ προσοχὴ ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τοῦ φιλοσοφικοῦ παράγοντος ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ τυχὸν παραγνώρισις τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης σχέσεως μετὰ τὴν φιλοσοφίας καὶ θεολογίας ὀδηγεῖ κατ' ἀρχὴν τὴν σκέψιν εἰς ἐπικίνδυνον πορείαν. Διότι ἡ ἐντασις μετὰ τὴν φιλοσοφίας καὶ ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως δὲν ἔπαυσεν ὑφισταμένη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁵².

Ἔτσι μερικοὶ ἐτάχθησαν μὲ τὴν ἀποψη ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς «παρέμειναν ἀσύγχυτοι εἰς τὴν ἐσωτέραν ὑφὴν των. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς ἐπακλειστέας κρίσεις κατὰ τὴν μακρὰν διαδρομὴν των. Διὰ τοῦτο ὁ ὅρος Ἑλληνοχριστιανικός πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον πρῶτος ἐπλασεν ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ παραπλανητικός» (Δ. Ζακυθινός)⁵³. Ἡ ἀκόμη πῶς κατηγορηματικὰ διεκήρυξαν ὅτι ἀπὸ Ἑλληνισμὸς ἀσύνδετος καὶ ἀναχώνευτος ἀπὸ τὸν Ὁρθόδοξο Χριστιανισμόν παραμένει ἀδύνατος, πτωχός, μυθικός, παγανιστικός, ἀτελής, μὲ ὅλα τὰ αἰσθητικά του κάλλη καὶ μὲ ὅλη τὴ σοφία του. Μόνον ἐνωμένος, ἀποκεκαθαρμένος καὶ ἐνωματωμένος καὶ ἀναχωνούμενος στὴν Ὁρθοδοξία, διασώζει ὅτι δὲν εἶναι γιὰ ἀπόρριψιν. Μόνος του, δὲν εἶναι δεκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὁ Ἑλληνισμὸς»⁵⁴.

Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὴν πρώτη αὐτὴ ἀποψη εἶναι δύσκολο νὰ δεχθοῦμε θεωρίες παλιῶν διδασκάλων,

ὅπως ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία «ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων ἐμφανίζεται ὡς ἱστορικῶς ἀναπόφευκτος. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι τὸ σύστημα ἐκεῖνο, ἢ μετὰ τὴν ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ χριστιανικῆς πίστεως σύνθεσις»⁵⁵. Καὶ εἶναι δύσκολο, διότι ὑποστηρίζεται, ὅχι ἀβάσιμα, ὅτι σὲ καμμία περίπτωσιν τὸ Εὐαγγέλιον δὲν μπορεῖ νὰ ἐπενδυθῆ μὲ κάποιο φιλοσοφικὸν σύστημα⁵⁶. Ἡ διότι ἀπὸ χριστιανισμὸς εἶναι τι τὸ πλήρες, τὸ τέλειον, τὸ αὐταρκές, τὸ ἀπόλυτον, καὶ δὲν χρῆζει συμπληρώσεων καὶ τελειοποιήσεων. Ὅτι τυχὸν καλὸν εἶχεν ὁ ἀρχαῖος κόσμος, τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, οὐχὶ ὡς δάνειον, ἀλλ' ἐγγενὲς καὶ εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν. Ἄς ἀρκώμεθα λοιπὸν εἰς μόνον αὐτὸν καὶ ἄς ἀφώμεν τὴν ἀλχημείαν τῶν συγκράσεων καὶ τῶν συνθέσεων, ἓνα μὴ ὑφ' ἡμῶν κενωθῆ ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ»⁵⁷.

Ἄλλα ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ἀποψη τοῦ θέματος τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν «ιδεωδῶν», πολὺ μετριοπαθέστερη, ὅπως διατυπώνεται κατωτέρω: «Ἀπὸ ἀποψιμορφῆς ὁ Χριστιανισμὸς υἱοθετεῖ καὶ ἀφομοιώνει τὸ ἀρχαῖο φιλοσοφεῖν ἑκατὸν τοῖς ἑκατόν. Ἀπὸ ἀποψιμορφῆς περιεχομένου ἢ στάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπέναντι στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψιν καὶ φιλοσοφία δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀρνητικὴ, οὔτε δουλικῶς θετικὴ ἢ φιλικὴ, ἀλλὰ κριτικὴ καὶ ἐκλεκτικὴ»⁵⁸.

Ἡ ἴδια πάλι ἀποψη πλατύτερα ὅμως καὶ πῶς σαφέστερα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐφ' ὅσον σήμερον ζενοῖ λαοὶ προβάλλουν τὰς «ἑλληνικὰς» ρίζας τοῦ πολιτισμοῦ των· ἐφ' ὅσον ὀμιλοῦμεν περὶ τῆς «ἑλληνικότητος» τῶν παραμεθορίων περιοχῶν μας· ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦμεν νὰ ὀμιλοῦμεν περὶ «Ἑλλάδος» περὶ «Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», περὶ «ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ» κττ., θὰ ἦτο ὅλως ἐξεζητημένη καὶ ἀκατανόητος ἡ ἐξ' ἐπόψεως ὀρθοδόξου καταπολέμησις τῆς ἐκφράσεως «ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη».

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκφρασις χρησιμοποιεῖται ἀπλῶς ὡς «τεχνικός ὅρος» (terminus technicus), ὁ ὁποῖος ὑποσημαίνει ἀπ' ἐνὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἥτις εἶναι ἡ ἐν τῷ ἑλληνικῷ γεωγραφικῷ καὶ πολιτιστικῷ χώρῳ ἐπικρατοῦσα μορφή τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἀπ' ἑτέρου τὸ γεγονός, ὅτι ἡ «ὀρθόδοξος πνευματικότης» ὡς «ἀνακεφαλαίωσις» τῶν «ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἐφ. α', 10) καθηγίασε ἐκλεκτὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα τοῦ προχριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅσα εἶναι τὸ ὑγιὲς «φιλοσοφεῖν», ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας, τὰ λογικὰ σχήματα καὶ ὄργανα τῆς ἐκφράσεως, ἡ προσδοκία τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ τὸ εἰδολογικὸν αἴτημα τῆς συνενώσεως πασῶν τῶν πτυχῶν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὀργανικὴν ὁλότητα ὑπὸ τὴν ἐνοποιὸν πνοὴν τῆς Θρησκείας, ἥτις πνοὴ καθίστα λ.χ.

55. Ν. Ι. Λούβαρι, Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, τ. Ι Ἐν Ἀθήναις ἔ.χ. σ. 145-146.

56. Β. Zenkovsky, Une philosophie chrétienne est-elle possible? Ἐυχαριστήριον, Τιμητικὸς Τόμος Ἀμβλκκ Σ. Ἀλιβιζάτου, Ἀθήναι 1958, σ. 534.

57. Ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Ι. Θεοδοροπούλου, Ἄρθρον Μελέταις Ἐπιστολαὶ τ. Α' Ἐν Ἀθήναις 1981, σ. 83.

58. Ε. Θεοδώρου, Ἀθήναι πόλις συνεχοῦς θεολογικῆς καὶ πολιτιστικῆς συμβολῆς ΕΚΚΛΗΣΙΑ 63 (1986) σ. 9.

51. Α. Θεοδώρου, Μνημ. ἔργ. σ. 469.

52. Ν. Ματσούκα, Μνημ. ἔργ. σ. 311.

53. ΕΚΚΛΗΣΙΑ 55 (1978) σ. 143.

54. Μοναχοῦ, Θεολόγου Διονυσίου, Ὁ Στρατηγὸς Μακρυγιάννης πατέρας καὶ δάσκαλος τοῦ Γένους, ἔ.χ. σ. 160.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΝΑΟ Κ/ΠΟΛΕΩΣ (*)

Τοῦ Πρωτοπρ. κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΦΑΡΑΣΟΓΛΟΥ

Οἱ Ἀρχιερεῖς μὲ ράσο καὶ ἐπανωκαλύμμαχο μόνον περιμένουν γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ τώρα μὲ σχῆμα παίρνουν «καιρὸ» ἀπὸ τὸν Πατριάρχη. Κίνηση ἀρχίζει μέσα στὸ Ἱερό Βῆμα. Πρέπει νὰ προλάβουν μέχρι τὸ Δοξαστικὸ ὄλοι νὰ ἴναι ἔτοιμοι. Ἐξω ἀκούονται γοργά, ζωηρὰ καὶ πανηγυρικά οἱ Αἶνοι. Οἱ Κανονάρχες στὸ καθῆκον στραμμένοι πρὸς τὸ Δάσκαλο μὲ τὸ βιβλίο στὸ χέρι ἀπαγγέλλουν τὶς λέξεις τους. «Ὁλα λάμπουν τώρα, «ἀστράφτει καὶ λάμπει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κεκοσμημένη». Οἱ Ὀφφικίαλοι καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πήραν τὶς θέσεις τους στὸ Παραθρόνιο καὶ στὰ Ἡγεμονικά. Ὅλοι ἀναμένουν τὸ θέαμα τῆς πομπῆς ποὺ θὰ ἐξέλθει σὲ λίγο, μὲ κορωνίδα τὸν Πα-

τριάρχη ντυμένο μὲ τὸν ἱστορικὸ σάκκο τῶν «σμάλτων»⁴⁵. Ἄλλοτε, τὴ μέρα αὐτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ἀμφίσηση τοῦ Πατριάρχη γινόταν στὸ σολέα μὲ τὴν εἰδικὴ τυπικὴ τάξη⁴⁶ καὶ ὁ Λαμπαδάριος ψάλλει κατὰ τὴν

45. Λέγεται «σάκκος τῶν σμάλτων» ἀπὸ τὰ πολλὰ σμάλτα — τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν — ποὺ ἔχει μέσα σὲ χρυσοκεντημένα πλαίσια μὲ πολλὴ τέχνη κατασκευασμένα. Ὁλος ὁ σάκκος εἶναι χρυσοκεντητός (Γεωργίου Α. Σωτηρίου, Κειμήλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθήνα: 1938, σελ. 41). Περὶ ποίων σάκκων φορεῖ ὁ Πατριάρχης, ἴδε Ἰακώβου Σωφρονιάδου (Ἰπογραμμάτως), Πατριαρχικὸ σάκκοι, Ἀνέκδοτον 1974, εἰς Βασιλεῖου Σταυρίδου, Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860 - Σήμερον, Θεσσαλονίκη 1978, τόμος 6', σελ. 147.

46. «Ἄμα τῇ ἐνάρξει τῆς δοξολογίας ὁ Μ. Ἀρχιεπίσκοπος ποιῶν σχῆμα εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱ. Βῆμα καὶ ἐνδύεται (Ἡ Ὁραία Πύλη εἶναι κλειστή). Εἰς τὸ τέλος τῆς Δοξολογίας ἀρ- χεται ὑπὸ τοῦ Δεξιοῦ Χοροῦ τὸ «τὸν Δεσπότην». Ἀμέσως ἀ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 255 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους — κατὰ τὰς διαπιστώσεις τοῦ Ἀπ. Παύλου — «κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους» καὶ ὠδήγει αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώνουν τὴν εὐλάβειάν των πρὸς τὸν Ἄγνωστον Θεόν» (Πράξ. ιζ' 22-23)⁵⁹.

8. Συμπέρασμα

Ἀπὸ τὴν παράθεση στὶς προηγούμενες σελίδες λίγων ἐδαφίων ἀπὸ ὀμίλιες τοῦ ἱ. Χρυσόστομου σχετικῶν μὲ τὴ στάση του ἀπέναντι στοὺς φιλοσόφους καὶ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐξάγεται ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς Πατὴρ καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ἐλάχιστη σημασία τοὺς ἔδινε. Ἀλλὰ, πρὸς ἀποφυγὴ παρεξηγήσεων, ὅχι κρίνοντας τὴν ἀρχαία φιλοσοφία ὡς αὐτόνομο, ἀνεξάρτητο πνευματικὸ δημιούργημα ἀλλὰ πάντοτε σὲ σχέσῃ μὲ τὴ Θεία Ἀποκάλυψη, τὴν οὐράνια φιλοσοφία τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτὸς ὁ θεόδοτος Νόμος τῆς Παλ. Διαθήκης, τὸν ὁποῖον ἔλαβαν οἱ Ἰουδαῖοι «εἰς διαταγὰς ἀγγέλων» (Πράξ. 7,53) δὲν χαρακτηρίζεται ὡς «σκιά» μπροστὰ στὸν ὀλοφώτεινο Ἥλιο τοῦ Εὐαγγελίου;

Ἴσως συγκρίνοντας ὁ ἱ. Χρυσόστομος φιλοσόφους καὶ Ἀποστόλους νὰ εἶναι ἰδιαίτερα δξὺς στὶς ἐκφράσεις του καὶ κάπως νὰ προκαλῆ τοὺς ἐραστὰς τῆς προγονικῆς μας σοφίας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ διαφεύγουν τὴν προσοχὴ μας οἱ συνθήκες καὶ οἱ ποιμαντικὲς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς του. Ὁ ἴδιος εἶχε ζήσει (κατὰ τὴν παιδική του ἡλικία) τὴν γεμάτη ἄγχος καὶ

νοσταλγία ἀσεβῆ προσπάθεια συγχρόνων του, μὲ ἐπικεφαλῆς Ἰουλιανὸ τὸν Παραβάτη, νὰ ἀναβιώσουν τὴν ἀρχαία θρησκεία εἰς βάρος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴν κάποια γοητεία ποὺ ἐπέδωκε νὰ ἀσκήση στὸ χριστιανικὸ πλήρωμα ὁ Ἰουδαϊσμός στὶς ἡμέρες του⁶⁰.

Ζῶντας, λοιπόν, ὁ ἱ. Χρυσόστομος μέσα σ' ἓνα τέτοιο πνευματικὸ περιβάλλον καὶ ὄντας γνήσιος μαθητῆς τοῦ πολυαγαπημένου του Διδασκάλου, τοῦ Ἀπ. Παύλου, ποὺ εἶχε πρὶν λίγους αἰῶνες διακηρύξει ὅτι «τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ» (Α' Κορ. 1,25), χρησιμοποίησε ὅλη τὴ θέρμη τῆς χριστιανικῆς του ψυχῆς, τὴ δύναμη τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν ἀπαράμιλλη χάρη τοῦ λόγου του γιὰ ν' ἀποδείξῃ περίτρανα, μὲ παρρησία καὶ καύχηση ἐν Κυρίῳ, τὴν μοναδικότητα τῆς χριστ. ἀλήθειας. Ἐτσι μὲ βαθύτατη συναίσθηση τοῦ ἱστορικοῦ του ρόλου κατεδάφισε μὲ τὸ ρωμαλεὸ λόγον του ὅσα εἰδῶλα τοῦ ἀρχαίου κόσμου φάνταζαν ἀκόμη στὰ μάτια τῶν συγχρόνων του.

Γιὰ τὸ τιτάνιο αὐτό, θεσπέσιο ἔργο του ἀσφαλῶς μόνον εὐγνωμοσύνη τοῦ ὀφείλουμε. Ἀκόμη καὶ μεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων.

(Τέλος)

59. Ε. Θεοδώρου, Τὰ «Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη» ΕΚΚΛΗΣΙΑ 60 (1983) σ. 58.

60. Μὲ δριμύτατες ἐκφράσεις ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας. «Ὁνομαζέει κάποιο χριστιανὸ ποὺ προσπαθοῦσε μὲ βία νὰ μπᾶσῃ κάποια χριστιανὴ στὰ ἄδυνα Ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς. Κατὰ Ἰουδαίων λόγον. Α' 591 Α ἐξ. ΑΑΠ 4. Γι' αὐτὸ καὶ μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητῆς τοῦ ἔργου του, παρερμηνεύοντας τὶς προθέσεις του, τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἀπρόδρομο τοῦ Ναζισμοῦ». βλ. Bishop Daniel, On divine Philanthropy, Θεολογία 54 (1983) σ. 579.

ἀμφίεση τὸ «Περίζωσαι» ἢ τὸ περίφημο «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται» τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη (ΙΒ' - ΙΓ' αἰ.), πού τὸ συντόμεισε ὁ Κωνσταντῖνος Πρωτοφάλης (1862) καὶ τὸ διασκεύασε ἀναλυτικὰ ὁ Θρασύδουλος Στανίτσας.

«Πρὶν τῆ Δοξολογία φάλλεται τὸ «Ὑπερευλογημένη» πάντα σὲ δευτέρο ἤχο.

«Δόξα σοι τῷ δεῖξαντι τὸ φῶς». Ἀνοίγει ἡ Ὁραία

νοίγεται ἡ Ὁραία Πύλη καὶ ἐξέρχονται οἱ γ' καὶ δ' Διάκονοι, ποιοῦσι σχῆμα πρὸ τοῦ Θρόνου καὶ λαμβάνουσι τὰς θέσεις αὐτῶν ἐκατέρωθεν τοῦτο. Κατόπιν ὁ α' μετὰ β' Διακόνου ὡσαύτως, ἅπαντες μετὰ δικηροτρικῆρων. Ἀμέσως ἐν συνεχεῖα ἐξέρχονται οἱ δύο Ἱερεῖς μετὰ ῥάσον καὶ ἐπανοικαλύμμαχον κρατοῦντες τὰς ἰ. Εἰκόνας διὰ νὰ λάβῃ καιρὸν ὁ Πατριάρχης. Εἰς ἀναγνώστης βαδίζων σεμνὰ μεταβαίνει εἰς τὴν οὐρανόν. Μόλις ἐξέλθωσιν οἱ Ἱερεῖς, ἐπισθὲν τῶν κλείει ἡ Ὁραία Πύλη. Εἰς τὸ «καὶ Ἀρχιερέα» ἡ Α.Θ.Π. κατέρχεται καὶ βαδίζει πρὸς τὸ ἰ. Βῆμα διὰ νὰ λάβῃ καιρὸν. Εἰς τὸ «Τῆς εὐσπλαγχνίας» ἀνοίγεται ἡ Πύλη. Μετὰ τὴν προσκύνησιν τῶν τεσσάρων Εἰκόνων οἱ Ἱερεῖς εἰσέρχονται διὰ τῆς Νοτίου καὶ Βορείου Πύλης καὶ ὁ Μ. Ἐκκλησιαρχὴς φέρει τὴν εἰκόνα τῆς ἑορτῆς, ἣν ἀφοῦ ἀσπασθῆ ὁ Πατριάρχης ἀπαγγέλλει τὴν εὐχὴν, εὐλογεῖ διὰ τοῦ τρικηρίου, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἰ. Βῆμα, ἀσπάζεται τὸ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀρχιδιάκονου προσαγόμενον Εὐαγγέλιον, λαμβάνουσι καιρὸν οἱ Ἄγιοι Ἀρχιερεῖς, ποιοῦντες σχῆμα, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ μέσον τοῦ Σωλέα ἔχων πάντοτε περὶ αὐτὸν τοὺς Διακόνους. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, τρεῖς Ἀναγνώσται, ἐξερχόμενοι σεμνῶς ἴστανται ἐκατέρωθεν τοῦ τόπου ὅπου θὰ σταθῆ ἡ Α.Θ.Π. Ὁ Πατριάρχης ἴστανται εἰς τὸ μέσον, δεξιὰ ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος, ἀριστερὰ ὁ β', καὶ οἱ γ' καὶ δ' εἰς τεσσάρων θημάτων ἀπόστασιν κατέναντι τοῦ Πατριάρχου, οἵτινες θυμῶσι ἐννεαίως τὸν Πατριάρχη. Ὁ γ' Διάκονος καλεῖ «Ἱερεῖς ἐξέλθετε», ὁ δ' ὡσαύτως, ὁ γ' ἐκ νέου, καὶ ἐξέρχονται οἱ Ἱερεῖς, προπροσνευμένου τοῦ Μ. Ἐκκλησιαρχοῦ, κρατοῦντος δίσκον, φέροντα τὰ τρία ἐγκόλπια καὶ τὴν Μίτραν, οἱ δὲ Ἱερεῖς κρατοῦσι τὴν Πατρ. στολὴν καὶ ἴστανται ὁ μὲν παρὰ τῷ Μ. Ἀρχιδιάκονῳ, ὁ δὲ παρὰ τῷ β' Διακόνῳ. Εἰς τὸ σημεῖο τούτου κλείει ἡ Ὁραία Πύλη. Εἰς τὴν στάσιν ταύτην ὁ Ἀρχιδιάκονος ἐκφωνεῖ «Εὐλόγησον Δέσποτα», ὁ Πατριάρχης «Εὐλόγητός ὁ Θεός» (Οἱ Ἀναγνώσται λαμβάνουσι τὰ ἄμφια, τὰ ὅποια ἀπεκδίδεται ὁ Πατριάρχης). Ὁ β' Χορὸς ἄρχεται φάλλειν τὸ «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται» καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεκδίδεται τὸν Μανδύαν, τὸ Ἐπανοικαλύμμαχον, τὸ ἐγκόλπιον καὶ ἀφοῦ μείνῃ μετὰ ἀντερῆ, ὁ γ' Διάκονος «τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», ὁ δ' «Κύριε ἐλέησον», ὁ γ' «Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ μου...», ὁ δ' «πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ...». Ὁὗτο συμπληρωμένων τῶν ἐγκωμίων ἐνδύεται ἡ Α.Θ.Π. ἅπαναν τὴν στολὴν μέχρι τῆς μίτρας, τῶν ἐγκολπίων, καὶ μέχρις ὅτου λάβῃ τὴν ποιμαντορικὴν Ράβδον, οἱ γ' καὶ δ' Διάκονοι παραμερίζουσι καὶ ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος καλεῖ «Ἀρχιερεῖς ἐξέλθετε». Ὁ β' ἐπίσης καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος ὡσαύτως. Ἀνοίγεται ἡ Ὁραία Πύλη (οἱ Ἀναγνώσται φέρουσι τοὺς δίσκους εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα). Ἐξέρχονται οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ λαμβάνουσι τὰς ἐκατέρωθεν τοῦ Πατριάρχου θέσεις αὐτῶν. Τότε ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος, λαθὼν τὰ δικηροτρικῆρα καὶ σταθεῖς κατέναντι τοῦ Πατριάρχου ἐκφωνεῖ «Ὅτω λαμφάτω τὸ φῶς» καὶ προσελθὼν δίδει εἰς τὸν Πατριάρχη τὰ δικηροτρικῆρα, «Ὅστις εὐλογεῖ, τὸν χορὸν φαλλόντων τὸ «Εἰς πολλὰ ἔτη». Κατόπιν δίδει ταῦτα εἰς τοὺς Διακόνους, ἐνθ' οἱ Χοροὶ φάλλουσι τὸ «Σήμερον σωτηρία». Ὁ Κλήρος λαμβάνει καιρὸν καὶ ἄρχεται ἡ Λειτουργία τοῦ Ν. Βασιλείου. (Γεωργίου Ὁρφάνιδου, Μ. Ἀρχιδιάκονος [νῦν πρ. Καρπάθου καὶ Κάσου] καὶ Εὐαγγέλιου Γαλάνης, Διακόνου τῆς Σεραῶς [νῦν Μητροπολίτου Πέργης], «Ἀατρεῖα», Ἄπασαι αἱ ἐν τῷ Ναφ' Ἀκολουθία, χοροστατούσης τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Ἀνεκδοτὸν 1954, εἰς Βασιλείου Σταυρίδου, Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860 — Σήμερον, Θεσσαλονικῆ 1978, τόμος β', σελ. 178). Ἐπίσης, δὲς σχετικὰ Μητροπολίτου Φιλιππων καὶ Νεαπόλεως Χρυσοστόμου, Ἱεροτελεστικόν, Ἀθήναι 1948, σελ. 252. Καί, Θρασύδουλος Στανίτσας, Μουσικὸν Τριώδιον, Ἀθήναι 1969, σελ. 337.

Πύλη ἀργὰ - ἀργὰ καὶ γίνεται ἡ ἐξοδος τῶν ἀρχιερέων μετὰ τὴν καθιερωμένη τάξιν τῶν πρεσβείων χειροτονίας, πρῶτα οἱ νεώτεροι καὶ τελευταῖος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Πραγματικὴ φαντασμαγορία τώρα στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, στὸ σολέα. Ὁ Μέγας Ποιμὴν τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τοὺς Ἄγιοις Ἀρχιερεῖς «τοὺς συγκροτοῦντας τὴν περὶ Αὐτὸν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον»⁴⁷. Εἶναι ἡ ἴδια Σύνοδος, ἡ συνέχεια τῆς Νικαίας καὶ τῆς Χαλκηδόνος Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Αὐτὰ τὰ Δόγματα, αὐτὰ, τὰ ἴδια Σύμβολα πρεσβεύει.

«Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἀρχίζει ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Τὰ Εἰρηνικά⁴⁸, τὰ Ἀντίφωνα, ἡ Μικρὰ Εἴσοδος⁴⁹ καὶ μπαίουν πάλι στὸ Ἅγιο Βῆμα — ὁ Πατριάρχης μετὰ τοὺς Συνοδικούς — γιὰ νὰ τελέσουν τὴν ἀναίμακτη Θυσία, νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ποτήριον καὶ νὰ μεταδώσουν καὶ στοὺς πιστοὺς τὰ Ἄχραντα Μυστήρια, νὰ γίνουν ὅλοι μιὰ ψυχὴ, μιὰ καρδιὰ καὶ νὰ φάλουν τὸ «Εἰς Ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν».

Ὁ Τρισάγιος Ὑμνος κορυφώνεται μετὰ τὸ «Κύριε, Κύριε ἐπίδελσον» πού λέγει τρεῖς φορές ὁ Πατριάρχης κρατώντας τὰ Δικηροτρικῆρα, σὰν ἄλλος Μωϋσῆς, πού κραταί στὰ χέρια τις δύο πλάκες τῆς Διαθήκης μετὰ τις Δέκα ἐντολές. Ὁ Πρωτοφάλης ἀπαντᾷ μετὰ σιγαλὴ φωνὴν κάθε φορὰ «Ἀμήν»⁵⁰. Στὸ μεταξὺ οἱ Ἄγγελοι ἀπὸ τὸν οὐρανόν, πού συμβολίζει τὸ Ἅγιο Βῆμα, φάλλουν τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός» τοῦ Βήματος. Εἶναι οἱ Δομιέστιχοι καὶ οἱ Κανονάρχες πού μπαίουν τὴν ὥρα αὐτὴ στὸ Ἱερό.

Μετὰ τὴν εὐλογία τῆς Καθέδρας, στὸ Δύναμις, ὁ Πατριάρχης ἀνεβαίνει στὸ Σύνθρονον ἔχοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ του τοὺς Ἄγιοις Ἀδελφούς του, τοὺς Συνοδικούς Ἀρχιερεῖς καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ φάλλουν τὸ «Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς», τὸ «Καὶ ἐπάκουσον ἡ-

47. Σὲ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Λειτουργία μόνον ὁ Πατριάρχης φορεῖ Μίτρα καὶ κραταί πατερῖτσα. Οἱ Ἄγιοι Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς φοροῦν ἐπανοικαλύμμαχον καὶ ἓνα ἐγκόλπιον καὶ κρατοῦν στὸ ἀριστερὸν χεῖρ τὴν ἀρχιερατικὴν φυλλάδα. Τὴν φυλλάδα τοῦ Πατριάρχου κραταί ὁ Μέγας Ἐκκλησιαρχὴς, πού στέκεται πίσω του στὸ σολέα μετὰ ῥάσον καὶ ἐπανοικαλύμμαχον. Ἐπίσης οἱ ἀρχιμανδρίτες μετὰ ἐπανοικαλύμμαχον καὶ οἱ διάκονοι μετὰ καλυμμαῦχι.

48. Ὁ Ἀρχιδιάκονος λέγει τὰ Εἰρηνικά, ὁ Δευτερεύων τὰ Α' «Ἐτι καὶ ἔτι» καὶ ὁ Τριτεύων τὰ Β' «Ἐτι καὶ ἔτι» ἐνθ' εἰσέρχεται στὸ ἱερό ὁ Δ' τῆς Σεραῶς.

49. Στὴ Μικρὰ Εἴσοδος προηγούνται οἱ λαμπαδοῦχοι, ὁ Τριτεύων μετὰ τὸν Διάκονο τῆς Σεραῶς μετὰ τὴν δικηροτρικῆρά του, ὁ Δευτερεύων μετὰ τὰ δύο δικηροτρικῆρα, ὁ Ἀρχιδιάκονος μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀκολουθοῦν ὁ Μ. Ἀρχιμανδρίτης καὶ οἱ λοιποὶ Ἱερεῖς.

50. Ἀγγέλου Βουδούρη, Οἱ Μουσικὸι Χοροὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς κάτω χρόνους, εἰς Ὁρθοδοξία 12 (1937) 129. Καὶ Ἀνάπτυον 1937, σελ. 9.

μῶν» καὶ τὴ φήμῃ τοῦ Πατριάρχῃ. Ὅταν ὁμοῦς τύχη νὰ λειτουργοῦν δύο ἢ τρεῖς Πατριάρχες μαζί, τότε δὲν ἀνεβαίνει στὸ Σύνθρονο, σὲ ἔνδειξῃ ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἰσότητος⁵¹. Στὸ Σύνθρονο τοποθετεῖται ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Στὸν Ἀπόστολο ὁ Τριτεῦων λέγει τὸ Πρόσχωμεν καὶ ἔπειτα θυμιάζει καὶ ὁ Πατριάρχης ἀφοῦ θγάλει τὴ μίτρα καὶ τὸ Μεγάλο Ὡμοφόριο, κάθεται στὸ Σύνθρονο καθὼς καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς κάθονται στὶς θέσεις τους δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὸ Σύνθρονο.

Ὁ Ἀρχιδιάκονος διαβάζει τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸν Ἀμβωνα. Προσφωνοῦν «Καὶ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι» καὶ «Πρόσχωμεν» ὁ Δευτερεύων καὶ ὁ Τριτεῦων ἐναλλάξ.

Μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸ λαὸ μετὰ τὸ Σταυρὸ καὶ ὁ Πρωτοφάλτης ψάλλει τὸ «Δόξα σοι Κύριε, δόξα σοι»⁵².

«Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους» ὁ Πατριάρχης. «Ἀμήν» ὁ Πρωτοφάλτης καὶ ἀρχίζει πρῶτα τὸ ἀπήχημα τοῦ Χερουδικοῦ στὸν ἦχο τὸν ὁποῖο πρόκειται νὰ ψάλλει. Ἀπήχημα ἀργό, ποῦ δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι μακρὸ δρόμο θὰ πορευθοῦμε, καθότι Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Λειτουργία εἶναι. Ἀργὸ Χερουδικό.

Ὁ Πατριάρχης μόλις ἀκούεται νὰ διαβάζει τίς μυστικὰς εὐχὰς «οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκιακαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς»⁵³. Σὲ λίγο ἀκούεται ὁ ἦχος τοῦ θυμιατοῦ, ποῦ ἀρχίζει νὰ θυμιάζει πρῶτα γύρω - γύρω τὴν Ἁγία Τράπεζα ἔχοντας πάντα ἀπέναντί του τοὺς τέσσερις διακόνους ποῦ κρατοῦν τὰ Δικηροτρίκηρα. Δὲν εἶναι Πατριάρχης μόνο, εἶναι καὶ Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Φοράει τὴν μίτρα μετὰ τὸν δικέφαλο ἀετὸ καὶ εἶναι ντυμένος μετὰ τὰ ἀρχιερατικὰ

51. «Γ'. Γνώριμον τοῖς πᾶσι ποιούμεν καὶ τοῦτο. Εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς ἐπικρατεῖ τάξις τοιαύτη ὅταν τύχη λειτουργῆσαι δύο τρεῖς Πατριάρχαι ὁμοῦ, ὁ τοπικὸς Πατριάρχης οὐ κάθεται ἐν τῷ ἱερῷ Σύνθρονῳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κάθεται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὴν ἀδελφικὴν δηλονότι ἀγάπην καὶ ἰσοτιμίαν. Ὅστω δὲ γίνεσθαι καὶ ὅταν λειτουργοῦν δύο ἢ τρεῖς Μητροπολίται ἢ καὶ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς καὶ ἡ τοιαύτη τάξις εἰς τὴν ἁγίαν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον». (Καλλινίκου Δελικάνη, Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα, τόμος 3ος, Κωνσταντινούπολις 1905, σελ. 141).

52. α) Ὅταν ἀκολουθεῖ κήρυγμα τότε λέγεται τὸ «Εἰς πολλὰ ἔτη» (Ἀγγέλου Βουδούρη, Οἱ Μουσικοὶ Χοροὶ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς κάτω χρόνους, εἰς Ὁρθοδοξία 12 (1937) 129. Καὶ Ἀνάπτυον 1937, σελ. 8). Ἐπίσης, λέγεται τὸ «Εἰς πολλὰ ἔτη» μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο κάθε φορὰ ποῦ θὰ τὸ διαβάσει ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης. Ὅπως π.χ. τὴν Μ. Πέμπτη, τὴν Μ. Παρασκευὴ καὶ τὴν Δευτέρα Ἀνάσταση.

β) Ὁ ἱεροκήρυξ μετὰ ἐπανακαλύμμαχο προτοῦ ἀνέβῃ στὸν Ἀμβωνα ἀπὸ τὴν Βόρεια Πύλην, τὴν ὥρα τοῦ Ἀποστόλου παίρνει «Καιρό», κάνοντας μετάνοια καὶ μιλά τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχῃ.

53. Μυστικὴ Εὐχὴ τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου.

του, τὰ ἀνεπανάληπτα ἔργα τέχνης τοῦ Πατριαρχικοῦ Σκευοφυλακίου. Ὁ Πρωτοφάλτης συνεχίζει τὸν Χερουδικὸ Ὑμνο μετὰ πάθος, μετὰ κλειστὰ τὰ μάτια, μεθυσμένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ ἄρωμα τοῦ θυμιατοῦ καὶ τῆς ὄλης ἀτμόσφαιρας.

Ὁ κόσμος παρακολουθεῖ μετὰ εὐλάβεια καὶ ἀναμένει τὴν Εἴσοδο τῶν Ἀγίων. Ἀναμένει ὁμοῦς ν' ἀκούσει καὶ τὸ «Τριάδι» καὶ τὸ «Πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν» γιὰ ν' ἀνέβῃ στὸν οὐρανὸ μαζί μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ Πρωτοφάλτη.

Οἱ Ἀρχιερεῖς μέσα στὸ Ἅγιο Βῆμα μνημονοῦν τὰ ὀνόματα μετὰ τὴ σειρά τους στὴν Ἁγία Πρόθεση.

Οἱ ξένοι — ἂν ὑπάρχουν — εἶναι ἐκθαμβοὶ ἀπ' ὅλα τὰ «γινόμενα καὶ δρώμενα», τρίβουν τὰ μάτια νὰ δοῦν καὶ νὰ ξαναδοῦν.

«Ὡς τὸν Βασιλέα» ὁ Λαμπαδάριος στραμμένος πρὸς τὸ ἀριστερὸ κλίτος, ὅπως καὶ ὁλος ὁ λαὸς, ὑποκλίνεται θαθεῖα γιὰ τὴν Μεγάλῃ Εἴσοδο τῶν Ἀγίων⁵⁴.

«Πάντων ἡμῶν» ὁ Ἀρχιδιάκονος ὄλο. Ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Μέγας Ἀρχιμανδρίτης ὄλο. «Τῆς Ἀρχιερωσύνης ἡμῶν» ὁ Ἀρχιδιάκονος καὶ παραδίδει τὸ Ἅγιο Δισκάριο στὰ χέρια τοῦ Πατριάρχῃ.

Ὁ Πατριάρχης διαβάζει τὰ Δίπτυχα. Πρῶτα μνημονοῦει «πάσης ἐπισκοπῆς», τοὺς Πατριάρχες καὶ Ἀρχιεπισκόπους, Ἀρχηγούς τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Τὴ στιγμὴ αὐτὴ εἶναι παρόντες καὶ αὐτοὶ νοερώς στὴ θεία Λειτουργία ποῦ τελεῖται. Τοὺς ἔχει φέρει κοντὰ ὁ φακὸς ποῦ λέγεται Ὁρθοδοξία, Κοινὸν Ποτήριον. Ἀφοῦ συμπληρώσει τὰ «μνήσθητι» μπαίνει μέσα καὶ παραδίδει τὸ Ἅγιο Δισκάριο στὸν πρῶτο «τῆ τάξι».

Ἐπειτα καὶ πάλι «Τῆς Ἀρχιερωσύνης» ὁ Μέγας Ἀρχιμανδρίτης καὶ παραδίδει στὰ χέρια τοῦ Πατριάρχῃ τὸ Ἅγιο Ποτήριον μετὰ τὰ χρυσοποικίλα καλύμματα. Τώρα μνημονοῦει «ὑπὲρ μακαρίας μνήμης» σὲ ἄλλο τόνο φωνῆς. Εἶναι σὲ ἄλλο κόσμιο οἱ κεκοιμημένοι. Στὸ τέλος παραδίδει τὸ Ἅγιο Ποτήριον στὸ δεῦτερο «τῆ τάξι».

«Ταῖς ἀγγελικαῖς» συνεχίζει ὁ Λαμπαδάριος καὶ ἀνεβαίνουν οἱ χοροὶ στὰ στασίδια τους. Εὐλογεῖ ὁ Πατριάρχης στὸ τέλος μετὰ τὸ Δίκηρον τὸ λαὸ καὶ ὁ Πρωτοφάλτης λέγει «Εἰς πολλὰ ἔτη».

(Συνεχίζεται.)

54. Στὴ Μεγάλῃ Εἴσοδο προηγούμενοι οἱ λαμπαδοῦχοι, ὁ Διάκονος τῆς Σειρᾶς μετὰ τὰ διακονικὰ ἐξαπτέρυγα, ἕνας ἐφημέριος μετὰ τὸ μικρὸ Ὡμοφόριο τοῦ Πατριάρχῃ, ὁ Δευτερεύων μετὰ τὸ θυμιατὸ καὶ τὸ δικέρι, ὁ Ἀρχιδιάκονος μετὰ τὸ ἅγιο Δισκάριο, ὁ Τριτεῦων μετὰ τὸ θυμιατὸ καὶ τὸ τρικέρι, καὶ ὁ Μ. Ἀρχιμανδρίτης μετὰ τὸ ἅγιο Ποτήριον.

55. Ὁρθοδοξία 13 (1938) 87.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μερικές σκέψεις, προτάσεις, οδηγίες κι ένα όραμα.

Τοῦ κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΕΡΟΥΣΗ

Α' ΜΙΚΡΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐπιτέλους, ἔστω καί τώρα —γιατί χάσαμε πολύτιμο καιρό— ἕνα ὄνειρο δεκαετιῶν, γίνεται πραγματικότητα: ἱδρύεται καί θά λειτουργήσει ὁ πρῶτος ραδιοφωνικός σταθμός τῆς Ἐκκλησίας.

Τά ἐρτζιανὰ κύματα ἀποδεσμεύτηκαν ἀπό τοὺς συνταγματικούς περιορισμούς καί ἀδέσμευτα πιά θά μεταδίδουν, ἀνά τοὺς αἰθέρες, τὰ λυτρωτικά μηνύματα τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοὺς θυζαντινοὺς, καταλυτικούς ἀναβαθμούς. Καθὼς καί τὸν ἀκαταπόνητο, εὐαγγελικό λόγο τῆς χαρᾶς, τῶν καλῶν νέων καί τῆς αἰσιοδοξίας.

Μέσα στήν πολυμορφία καί τῆ σύγχυση τῶν ἠλεκτρονικῶν ἤχων θά ἀκούγεται καί ἡ φωνή τοῦ Θεοῦ, ἀρθρωμένη ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη. Ἄλλὰ μὲ αἰσθητικὰ ἄψογο τρόπο, πνευματικό κύρος, σοβαρότητα καί ταυτόχρονα μὲ ἀδελφική οἰκειότητα καί ἀγάπη. Ἔτσι, ὥστε ν' ἀνοίγει τίς κλειστὲς πύλες τῶν καρδιῶν καί νὰ φέρνει τὴν εἰρήνην, τὴν παρηγοριά, τὴ σωστὴ πληροφόρηση καί προπαντὸς τὴ συντροφιά στίς μοναχικὲς ψυχές. (Δημ. Σ. Φερούση, Ἐκκλησία καί σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας, Ἀθήνα, 1970).

Τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἔργο τῆς νέας εὐθύνης γιὰ τὴν Ἐκκλησία πραγματοποιεῖται σὲ καιροὺς ἀποφασιστικῶν ἰδεολογικῶν καί πνευματικῶν συγκρούσεων. Καί καταγράφεται, ὡς ἐπίτευγμα, στήν ἄοκη, ποιμαντική δραστηριότητα τοῦ Προκαθημένου μας κυρίου Σεραφεῖμ, τοῦ ὁποίου γνωρίζω, ἀπὸ χρόνια πολλά, τὴν ἐπιθυμία ἱδρύσεως ραδιοφωνικοῦ πομποῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ νέα ὄθηση πού ἔδωσαν στὸ ραδιόφωνο τὰ FM καί τὸ διαρκῶς ἀυξανόμενο ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ, ἰδιαίτερα τῆς νεολαίας, γιὰ τὸ ἠλεκτρονικό αὐτὸ μέσο, ἀποτελοῦν μιὰ καλὴ εὐκαιρία, ἀλλὰ καί εὐθύνη ἐπικοινωνίας. Καί ἐπιπλέον προσφέρει ἄλλον ἕνα ἡγιή τρόπο δημιουργίας στελεχῶν καί ἄσκησης στὰ μέσα μαζικῆς δυνάμεις καί διαφώτισης.

Πρέπει, ὅμως, νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἡ μαγεία πού ἀσκοῦν τὰ ἠλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη. Τόσο, πού, ἐνῶ καλοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν κάποιους συγκεκριμένους καί ὑψηλοὺς σκοποὺς, συχνά, γίνονται τὰ ἴδια τὰ μέσα αὐτοσκοπός! Ἡ, ἀκόμα, ὄργανα ἀλλότριων ἐπιδιώξεων τοῦ προορισμοῦ τους

ἢ προσωπικῶν φιλοδοξιῶν. (Πόπης Διαμαντάκου, Τὰ ὀπτικοακουστικά μέσα στήν Εὐρώπη, «Καθημερινή», 7.6.88).

Βέβαια, τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπιλεγεί ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο, γιὰ νὰ διακονήσουν στὸν καιρὸ καί εὐαίσθητο αὐτὸ τομέα, θά εἶναι, ἀσφαλῶς, τὰ κατάλληλα. Καί πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους καί τὴν ἀνιδιοτέλειά τους, θά εἶναι καί δεδομένη ἡ ἱκανότητά τους νὰ προσαρμοστοῦν σ' ἕνα εἰδικό, ραδιοφωνικό ἦθος καί ὕφος καί σ' ἕνα ρυθμὸ δουλειᾶς ἐξαιρετικὰ ἰδιόμορφο, ὁ ὁποῖος δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τοὺς ἄλλους.

Ὅστόσο, παρόλες αὐτὲς τίς ἐπιλογές πρέπει μὲ ἐμφαση νὰ τονίσουμε, ὅτι δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ἀποτύχουμε. Τὸ ὅτι θά ἔχουμε τὴ δυνατότητα διαμέσου τῶν ἐρτζιανῶν κυμάτων νὰ δίνουμε τὸ στίγμα μας, καθημερινά, ἀποτελεῖ μεγάλη καί βαρεῖα εὐθύνη. Ὅτι θά ἐκπέμπει ὁ ραδιοσταθμὸς αὐτός, πρέπει νὰ εἶναι προσεγμένο αὐστηρά, σωστό, ἀλλὰ καί ζωντανό, ἄψογο. Θά ἔχει λαϊκὴ δομὴ. Καί θά δίνει λύσεις στήν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ ἀντίληψή της πρέπει νὰ εἶναι σαφὴς καί πειστικὴ καί νὰ ἀναφέρεται στὰ καυτὰ προβλήματα τοῦ παρόντος καί σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα ζωῆς. Ἐεκινᾶμε ἀργά καί πρέπει νὰ μιλήσουμε σὲ ἀκροατήριο πού ξέρεי ἤδη ν' ἀκούει. Καί πού, ἂν δὲν τοῦ δώσουμε τὸ κάτι ξεχωριστό, θά πνιγεῖ ἡ φωνή μας, ὅση ἐμβέλεια καί ἂν διαθέτει, μέσα στοὺς ἤχους τῶν 50 ραδιοσταθμῶν, οἱ ὁποῖοι θά ἐκπέμπουν, σχεδὸν τέλεια, τεχνικά. Καί θά καιροφυλακτοῦν νὰ καλύψουν τὸ 100ο σ' τῆς ἀκροατικότητας τοῦ χώρου.

Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ τυχαίνει νὰ εἶμαι ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες, πού δραματίστηκαν καί ἐργάστηκαν συστηματικά γιὰ νὰ φτάσει αὐτὴ, ἡ εὐλογημένη ὥρα (καί τὸ 1964 εἶχε ἀποφασίσει ἡ Ἱερά Σύνοδος τὴν ἱδρύση ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγηση καί μελέτη μας), θά ἤθελα, ὑπεύθυνα, νὰ καταθέσω κάποιες σκέψεις καί προτάσεις. Θά ἔλεγα, ὅτι τὴν κίνηση αὐτὴ τὴ θεωρῶ χρέος μου ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία καί στὸν ὑπὸ ἱδρύση καί λειτουργία ραδιοσταθμὸ. Ἐξάλλου, νομίζω, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀναγκαίας, μακρόχρονης προετοιμασίας, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πού θά σημειώσω, μποροῦν νὰ ὠφελήσουν.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1964 στὸν πρόλογο τῆς μελέτης μας

για την ίδρυση «Ραδιοσταθμού της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», σημειώναμε:

«Τὸ Ραδιόφωνο θὰ κάνει ἐλκυστικὸ καὶ εὐκολο τὸ λόγο καὶ τὴν πρόσκληση τῆς ἀγάπης. Οἱ μεγάλες μάζες, ποὺ προτιμοῦν τὸ παραμῦθι, τὸ εὐκολο καὶ ρυπαρὸ ἀκρόαμα, τὰ μπουζούκια καὶ τοὺς φτηνοὺς ὑπαινιγμοὺς, θὰ συγκινηθοῦν μὲ τὰ κατανοητὰ μηνύματα τοῦ Ἐθαγγελίου, τὰ σήματα, τὰ φιλικὰ ραδιοφωνικὰ γράμματα, ποὺ θὰ τὸν κατευθύνουν καὶ θὰ τοῦ γνωρίζουν ἕνα νέο σύστημα ζωῆς. Θὰ διαπεράσουν τὴν ἀδιαφορία τῆς καρδιάς του καὶ θὰ τὸν κάνουν νὰ σκεφτεῖ τὴν καινούργια πληροφορία, γιὰ μιὰ ἀληθινὴ ἐπικοινωνία ἀγάπης μὲ τοὺς συνανθρώπους του καὶ τὸ Θεό. Ἡ συνεχῆς, γλυκιὰ, παρήγορη καὶ ἐλπιδοφόρα φωνὴ τοῦ Ραδιοφώνου τῆς Ἐκκλησίας, θὰ κάνει τὸ πρῶτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποφασιστικὸ βῆμα, ποὺ θὰ φέρει τοὺς ἀκροατὲς πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς ζωῆς, στὴν καινούργια.

»Μὲ τὸ δικό της ραδιοφωνικὸ κύμα ἡ Ἐκκλησία θὰ πεῖ τίς μεγάλες ἀλήθειες τῆς, μὲ τρόπο ποὺ νοιώθουν καὶ καταλαβαίνουν οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι. Καὶ οὔτε τὸ δόγμα οὔτε ἡ μορφή οὔτε ἡ οὐσία τῆς Ὀρθοδοξίας θὰ βλαφτοῦν, ἀν πραγματικὰ μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ θάρρος σκορπίσουμε διαμέσου τῶν ἐρτζιανῶν κυμάτων τῆ φωνῆ τοῦ Χριστοῦ σὲ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς καὶ ἐκδιάσουμε κάθε κλειστὴ πόρτα!

»Κάθε ραδιοφωνικὸς τρόπος ποὺ θὰ μᾶς φέρνει πιὸ κοντὰ στὸ σκοπὸ μας, θὰ εἶναι ἀποδεκτὸς "τὰ πάντα τοῖς πᾶσι", ἀκόμα καὶ ἡ διαφήμιση!

»Ὁ διαφημιστὴς χειρίζεται ἢ μεταχειρίζεται τὰ μέσα μὲ σκοπὸ νὰ πείσει τοὺς καταναλωτὲς ν' ἀγοράσουν τὰ προϊόντα του! Δημιουργεῖ μιὰν ἀνάγκη ἢ μιὰ τάση, διαγείροντας τίς ἐπιθυμίες, ποὺ ὕστερα προσφέρεται νὰ ἐκανοποιήσει. Καὶ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸ ραδιοφωνικὸ τῆς πομπὸ μπορεῖ νὰ κάνει τὸ ἴδιο!... Μπορεῖ νὰ ἐκανοποιήσει μὲ ἐπάρκεια ὅλες τίς πνευματικὲς ἐπιθυμίες καὶ τίς ψυχικὲς ἐφέσεις τόσο, ὅσο οἱ διαφημιστὲς τῶν ὑλικῶν προϊόντων λέγοντας συνέχεια: "Ἐχετε δοκιμάσει τὸ Θεό;".

»Πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ θελήσουν νὰ ἀπαντήσουν; Πολλοὶ θὰ εἶναι κείνοι ποὺ ἀν πειστοῦν ἀπὸ τὴ "διαφήμισή" μας καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως μας θὰ συγκατατεθοῦν νὰ δοκιμάσουν τὸ Θεὸ στὴ λύση τῶν προβλημάτων τους».

Β' ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Καί, καταρχήν, νομίζω, ὅτι πέντε εἶναι οἱ τομεῖς συγκρότησης, ὀργάνωσης καὶ λειτουργίας τοῦ ραδιοσταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας:

α. Ὁ οἰκονομικὸς τομεὲς.

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι χρειάζεται μιὰ ἀξιόλογη δαπάνη γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν σύγχρονων ὀργάνων ἠχοληψίας καὶ μετάδοσης τῶν ἐκπομπῶν.

Ἐκτός, ὅμως, ἀπ' αὐτή, ποὺ δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη, χρειάζονται καὶ οἱ πάγιες καὶ οἱ ἔκτακτες δαπάνες διοίκησης καὶ λειτουργίας τοῦ ραδιοσταθμοῦ. Αὐτὲς κυρίως εἶναι τρέχουσες καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν ἀόριστες πηγές οὔτε νὰ εἶναι ἀναζητούμενες κάθε φορὰ. Ἄλλὰ νὰ εἶναι σταθερὲς καὶ βεβαιωμένες, ὅπως ἦταν τὰ πρῶτα χρόνια ἔκδοσης τῆς ἐφημερίδας «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια».

Γιὰ ἐνημέρωση μόνο καὶ ὄχι γιὰ σύγκριση, σημειώω ὅτι ὁ ραδιοσταθμὸς «Ἀθήνα 9,84» ἔχει ἔξοδα λειτουργίας τὸ μῆνα 20 ἑκατομμύρια δρχ. Τὸ «Κανάλι 1» τοῦ Πειραιᾶ 12,5 ἑκατομμύρια δρχ. Ὁ «Δίαυλος 10», τὰ ἴδια περίπου. Καὶ ὁ σταθμὸς «Ράδιο Καταναλωτῆς», μὲ 10 ἕως 12 ὥρες λειτουργίας τὴ μέρα, περίπου 2 ἑκατομμύρια δραχμῆς.

Οἱ σταθμοὶ αὗτοί, ἐκτός τοῦ τελευταίου, καλοπληρώνουν τὰ στελέχη τους, γιὰτὶ γνωρίζουν ὅτι ὁ ἐθελοντισμὸς, μόνιμα, δὲν εἶναι πάντα ὑπὲρ τῆς ποιότητας τοῦ προγράμματος καὶ κατακοιουθίαν τῆς ἀκροατικότητας. Καὶ μᾶς, μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ἔχουμε ἀκροατὲς καὶ ὄχι νὰ «στήσουμε» ἀπλῶς ἕνα ραδιοσταθμὸ.

β. Ὁ τεχνικὸς τομεὲς.

Ὁ τεχνικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ ραδιοσταθμοῦ, μολονότι εἶναι σοβαρὸ ζήτημα, ἐντούτοις δὲν δημιουργεῖ προβλήματα. Ὅσα περισσότερα χρήματα διαθέσουμε, τόσο πιὸ πολλὰ καὶ παραγωγικὰ τοῦ ἤχου ὄργανα μπορούμε νὰ προμηθευτοῦμε. Ἐξάλλου ὑπάρχει καὶ μιὰ μικρὴ ὑποδομὴ καὶ μελέτη. (Δημ. Σ. Φερούση, Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα, 1964).

Χρειάζεται, ὅμως, μιὰ αὐστηρὴ συντήρηση τῶν λεπτῶν ὀργάνων σὲ εἰδικούς χώρους, δίχως ὑγρασία καὶ μὲ συστηματικὴ παρακολούθηση.

Ἡ τοποθέτηση, ὕστερα, τοῦ ἰστοῦ (ἀντένας) καὶ τοῦ πομποῦ στὴ Μονὴ Πεντέλης, στὴν Ἁγία Βαρβάρα, στὸ Λυκαθηττὸ ἢ στὴ Μονὴ Πετράκη, εἶναι μιὰ ἄλλη, ξεχωριστὴ κατασκευὴ καὶ σοβαρὴ φροντίδα. Γιατί, ἐκτός ἀπὸ τὴ δαπάνη καὶ τὴν τεχνικὴ ἐπίδραση, χρειάζεται εἰδικὴ συντήρηση καὶ φρούρηση.

γ. Τὰ πρόσωπα.

Τὰ πρόσωπα —διοικητικοί, τεχνικοί, κειμενογράφοι, ἐκφωνητές, παραγωγοί, ραδιοσκηνοθέτες, ἠθοποιοί, ἰδιαίτερα παρουσιαστὲς— ἐκτός ἀπὸ τὴν προσεκτικὴ ἐπιλογὴ τους, θὰ πρέπει νὰ ἔχουν καὶ τὴν αἴσθηση,

ὄχι τῆς ἀπλῆς «ἀπασχόλησης» στὸ ραδιοσταθμὸ. Ἄλλὰ τῆ συνείδηση ὅτι ἐργάζονται «ἐπαγγελματικὰ» σ' ἕναν καίριο τομέα χρέους, μαρτυρίας, εὐγένειας καὶ πνευματικοῦ πάθους.

Διαμέσου τῶν ἐρτζιανῶν κυμάτων θὰ περνάει στὸ λαὸ ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψη. Θὰ δίδονται διέξοδοι στὰ καθημερινά, κατασκευασμένα ἀδιέξοδα καὶ στὴν κινδυνολογία. Θὰ ἀποκαλύπτονται τὰ ἀπέραντα λιβάδια τῆς ψυχικῆς τροφῆς καὶ τῆς ζωῆς. Καὶ σίγουρα αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ὁ ραδιοσταθμὸς θὰ εἶναι ἀκρόαμα λαϊκὸ, ἐκλαϊκευμένο. Καὶ ὄχι ἐλίτικο, ἀκαδημαϊκὸ, φιλοσοφικὸ καὶ θεολογικὸ. Καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μιλοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ραδιοφωνικὴ τέχνη καὶ αἰσθητικὴ, θὰ διαθέτουν καὶ φρέσκιες, καθαρὲς φωνές, ζωντανές, χαρούμενες καὶ πειστικές. Γιὰ τὴν τέχνη, ὅμως, καὶ τὴν τεχνικὴ, καθὼς τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴ δεοντολογία τοῦ ραδιοφώνου, καλὸ θὰ ἦταν γὰ γινόνταν καὶ ἕνα λιγούημερο, εἰδικὸ σεμινάριο. Γιὰ ὅσους, ὅμως, τελικὰ δὲν θὰ εἶναι «ἐπαγγελματίες» τοῦ ραδιοφώνου, μπορούμε γὰ ποῦμε ἀπὸ τώρα, κάποιες ἀρχές, ποὺ πρέπει γὰ τηρηθοῦν:

1. Τὸ ραδιόφωνο ἀπαιτεῖ σύντομο, σαφές, ἀπλὸ καὶ λιτὸ λόγο. Κατανοητὸ καὶ ὀλοκληρωμένο.

2. Μία ἀπὸ τίς βασικές, δεοντολογικὲς ἀρχές πρέπει γὰ εἶναι ἡ προβολὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔργου τῆς καὶ ὄχι ἡ προβολὴ προσώπων.

3. Ἀπαγορεύονται ὁ στόμφος, ἡ ρητορεία, ἡ ἔμφαση, οἱ μεγάλες κουβέντες καὶ οἱ ἀτελεῖς προτάσεις, οἱ ἠθικοπλαστικὲς ἀδολεσχίες καὶ οἱ θεολογικοὶ ἀκροβατισμοί.

4. Στὸ ραδιοσταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπεται ὁ αὐτοσχεδιασμός, ἡ μίμηση ἔκφρασης καὶ ρυθμοῦ ροῆς τῶν ἄλλων πομπῶν. Οὔτε, βέβαια, ἡ ἐκκοσμίκευση, ἡ προχειρότητα, ἡ «κεκτημένη» ταχύτητα καὶ ἡ ἀμέλεια. «Ἐρουργοῦμεν τὸν λόγον» (Γρηγόριος).

5. Οἱ ἀκροατὲς τοῦ ραδιοσταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας δὲν πρόκειται γὰ ἀποκοποῦν ἀπὸ τὴν ἀκρόαση τῆς ὑπόλοιπης ραδιοφωνίας. Καὶ βέβαια τῆς τηλεόρασης, τοῦ ποδόσφαιρου ἢ τοῦ διαβάσματος. Ἄλλὰ θὰ συνεχίσουν γὰ εἶναι «φίλοι» καὶ τῶν ἄλλων «συνηθειῶν» τους. Θὰ «ἐθιστοῦν», ὅμως, ν' ἀκοῦνε καὶ τὸ ραδιοφωνικὸ Πομπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἂν πρόκειται ν' ἀκούσουν τὸ «διαφορετικὸν λόγον». Τὸ κάτι «ἄλλο», ποὺ θὰ εἶναι, ὀπωσδήποτε, «ἄλατι ἠρτυμένο».

6. Γι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται λόγος ἀποσπασματικὸς, συνηθισμένος, ἰσπεδωτικὸς, ἄχρωμος, λαϊκίστικος, μονότονος, κακόγουστος, ἀπελιπσμένος, «στημένος», κουραστικὸς.

7. Παρόλο ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴν πατρίδα μας ραδιοφωνικὴ παιδεία οὔτε ἡ ἀναγκαῖα κατεύθυνση γιὰ τὰ πρῶτα θήματα, ἐντούτοις εἶναι ἀνάγκη στὸ χωρὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ραδιοφωνίας γὰ ἐπικρατήσῃ ἕνα ἄλλο ὕψος καὶ ἦθος. Αὐτὸ κερδίζεται μὲ τὴ μετριοπάθεια, τὴν εὐελιξία καὶ τὴ σπουδὴ. Μποροῦν, ὅμως, καὶ γὰ τὸ ἐμπνεύσουν ἢ γὰ τὸ ἐπιβάλλουν οἱ ἐκάστοτε ἰθύνοντες καὶ φρουροὶ τῆς δεοντολογίας τοῦ σταθμοῦ.

8. Ὅλες οἱ ἀνταποκρίσεις, ἂν ὑπάρχουν, τὰ φίτσερ, τὰ ρεπορτάζ, τὰ χρονικά, οἱ ἀναλύσεις, οἱ σχολιασμοί, ἴσως οἱ εἰδήσεις καὶ οἱ ἐπικαιρὲς μεταδόσεις, πρέπει γὰ ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς εὐπρέπειας καὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν συντελεστῶν.

9. Ἀποκλείεται στὸ ραδιόφωνο τῆς Ἐκκλησίας, ἂν καὶ συνηθίζεται στὴν ἀνεύθυνη ραδιοφωνία, τὸ φτηνὸ χιούμορ, ἡ σαχλαμάρα, τὰ παιχνίδια, ἡ εἰρωνεία, ἡ προσβολὴ τοῦ ἀκροατῆ, τὰ ἀστεϊάκια, ἡ ἀκυριολεξία, τὸ ἀναμικρὸ νόημα.

10. Ἐπιτρέπεται τὸ διαλεκτικὸ ὕψος, ὁ φυσικὸς λόγος, ἔστω καὶ μὲ λάθη. Ἐπιτρέπονται ἐπίσης κάποιες ἐπαναλήψεις τῶν κεντρικῶν ἰδεῶν τῆς ὁμιλίας ἢ τῆς ἐκπομπῆς. Ἐπιτρέπεται ἀκόμα ἡ ἐλεύθερη ἀπόδοση τῶν κειμένων καὶ ἀπαγορεύονται τὰ ὑποδουλωμένα διανοητικὰ σχήματα καὶ συστήματα. Φαίνεται πὼς ἡ ἀνοιξὴ τῆς ἐλεύθερης ραδιοφωνίας, ἔφερε καὶ ἀναξιοπιστία, λαϊκισμό, κρίση προσώπων καὶ ἀμηχανία. (Εὐθ. Γεωργίου, Τί ἔφερε ἡ ἀνοιξὴ τῆς ραδιοφωνίας, «24 Ὁρες», 27.6.88).

11. Ὁ φροντιστὴς πρέπει γὰ εἶναι ἄγρυπνος φύλακας τῶν ὅσων θὰ βγαίνουν στὸν ἀέρα. Κυρίως, ὅμως, ὁ αὐτοέλεγχος τῶν ραδιοσυγγραφέων καὶ τῶν παρουσιαστῶν, θὰ ἀποτελεῖ τὴ μεγαλύτερη ἐγγύηση τῆς ποιότητος τοῦ προγράμματος. (Δημ. Σ. Φερούση, Ἀποστολικὴ Διακονία, πενήντα χρόνια ἐπικοινωνία, 1936 - 1986, Ἀθήνα, 1986), (Σπ. Τσακνιά, Αὐτοσχεδιασμός καὶ αὐτοέλεγχος, «Καθημερινή», 29.5.88).

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ

Ι Ω Β

✦ Ἡ ζωὴ καὶ τὰ πάθη του ✦

(Τόμοι Α' καὶ Β')

Κυκλοφορεῖ ἀπὸ τίς ἐκδόσεις
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

Σελίδες 366 καὶ 302. Δραχ. 650 ἕκαστος.

ΥΠΕΡΑΓΟΡΑ “ΘΡΗΣΚΕΙΑ,,

Τοῦ π. **ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ**

Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ ὅρος New Age χρησιμοποιήθηκε στὴν Ἀμερικὴ σὰν συλλογικὸς ὅρος γιὰ νὰ δηλώσει μιὰ κίνηση ποὺ ἀπλώνεται παντοῦ καὶ κατακτᾷ μεγάλα τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ. Περιλαμβάνει πολλὲς τάσεις καὶ χρησιμοποιεῖ διάφορες τεχνικὲς, αὐτοεμπειρίας, διαλογισμοῦ, rebirthing (ἀναγέννηση), βιοενεργητικὸ τρόπο ζωῆς, φυσικὴ καὶ λαϊκὴ θεραπευτικὴ, οἰκοδομικὴ βιολογία, ἥλιακὴ ἐνέργεια, προστασία τοῦ περιβάλλοντος, ραδιοαίσθηση (ἀντίδραση σὲ ἀκτινοβολίες), μεταβίβαση σκέψεως, ἀποκρυφισμὸ κ.ο.κ. (New Age Forum, Πρόγραμμα — Seibranz, σ. 2).

Πρόκειται γιὰ «πολύμορφο ρεῦμα», ποὺ περιλαμβάνει συνδέσμους, ὀργανώσεις, ἄτομα καὶ ὑπόσχεται νὰ ὀδηγήσει στὴ «νέα ἐποχὴ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας». Τὸ ρεῦμα αὐτὸ περιλαμβάνει μιὰ «μοντέρνα ποικιλία τῆς γνώσεως», ποὺ ἀντιστρατεύεται τὴ μηχανιστικὴ σκέψη. Διακηρύττει τὴν ἁρμονία τοῦ κόσμου, μιὰ αἰσιοδοξία καὶ μιὰ θετικὴ ἀποψη τῶν πραγμάτων. Ἐκεῖ ἀνήκει ἓνα μῆγμα ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς, «ὀλικῆς θεραπείας», ἰδεῶν, τῆς «κινήσεως τοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (human potential movement), παραδοσιακῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν κ.ο.κ.

Ἡ κίνηση χρησιμοποιεῖ ὅλες τὶς ἀνατολικὲς τεχνικὲς γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ «φωτισμοῦ»:

Τὸ ζέν, τὴ γιόγκα, ἀσκήσεις ἀναπνοῆς, χοροῦ, μορφὲς θεραπευτικῆς, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ὀνομαζόμενὴ «ἀνθρωπιστικὴ ψυχολογία» ἢ τὴν «διαπροσωπικὴ ψυχολογία» (transpersonale), ποὺ ξεπερνᾷ τὴν παραδοσιακὴ ψυχανάλυση καὶ τὴν ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὰ ὕλιστικά τῆς στοιχεῖα. Ἀκόμη χρησιμοποιεῖ ὅλες τὶς δυτικὲς μορφὲς ἐσωτερισμοῦ, ποὺ ὑπόσχονται νὰ ἀνακαλύψουν τὸ μυστικὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸν πνευματισμὸ, τὸν ἀποκρυφισμὸ γενικώτερα, τὴν κίνηση τῶν ροδοσταύρων, τῶν θεοσοφιστῶν, τῶν ἀνθρωποσοφιστῶν καὶ ἐκεῖνες ποὺ ἀποβλέπουν στὶς μεγάλες ἐνοποιήσεις, ὅπως τὴν ἐνοποίηση τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς σκέψεως, τῶν

φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πνευματικότητος κ.ο.κ.

Στὸ ρεῦμα τῆς New Age κινοῦνται μὲ μεγάλη ἄνεση ὀνόματα ὅπως ὁ Khan καὶ ὀλόκληρος ὁ σουφισμὸς στὴ Δύση, ὁ Δάσκαλος τῆς Tai Chuan al Huanc, ὁ Rollig Thumber καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς Ἰνδιανικῆς θρησκείας, ὁ Carlos Kastaneta μὲ τὶς ἐμπειρίες του στὴν Mescaline, ἐκπρόσωποι τῆς «μητρικῆς θεότητας», προσωπικότητες τοῦ θιβητιανοῦ βουδισμού, ὅπως οἱ ἀποθανόντες Tsoogyam Trugpa καὶ Anagarika Govinda. Σὲ μᾶς τοὺς Ἕλληνες εἶναι πῶς γνωστὸς ὁ Ole Nydahl ἀπὸ τὰ συχνὰ ταξίδια του στὴ χώρα μας καὶ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ τηλεόραση(!), ὅπως καὶ ὁ Δαλαί Λάμα.

Ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα τοῦ Fritiof Capra καὶ David Bohm. Στὸ ρεῦμα τῆς «Νέας Ἐποχῆς» συναντοῦμε ἀκόμη «συαννάσιν τοῦ Μπαγκβάν Ράζνις καί, φυσικά, τὸ ὄνομα τοῦ David Spranger.

Ἡ «Νέα Ἐποχὴ» εἶναι ἓνας λαὸς τόσο χρωματιστός, ποὺ δὲν φθάνουν τὰ χρώματα τοῦ οὐράνιου τόξου νὰ τὸν προσδιορίσουν. Ἡ ἀπαίτησή της εἶναι «καθολικὴ». Ἐπιθυμεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ νέο προσανατολισμὸ στὴν πολιτικὴ σκέψη, στὴν κοινωνικὴ συμβίωση, στὴν πραγμάτωση τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, στὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντι στὸ περιβάλλον, στὴν ἀπόκτηση ἐνεργείας, στὴ διατροφή, στὶς ἀμοιβαῖες σχέσεις, στὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς. Ἀρχές, τρόποι σκέψεως, ἀξίες ποὺ ἴσχυσαν αἰῶνες τώρα, γκρεμίζονται μὲ τόσο γοργὸ ρυθμὸ, ποὺ προκαλεῖ σύγχυση (New Age Forum, σ. 1).

Τὰ ἀνωτέρω δείχνουν πὼς ἐδῶ δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μιὰ κλειστὴ ὁμάδα, ἀλλὰ μὲ σύνδρομο, μὲ ἓνα σωτηριολογικὸ μοντέλο αὐτόματης σωτηριολογίας. Ἔτσι τὸ νέο ρεῦμα δὲν ἀπειλεῖ ἀπλῶς ὀλόκληρο τὸ δυτικὸ πολιτισμὸ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Τρεῖς «Ἑλλάδες» νεκρές.

ΠΟΙΝΙΚΗ δίωξη γιὰ παράβαση τοῦ νόμου περὶ νόθεσίας ἄσκησε ὁ εἰσαγγελεὴς Ἀθηνῶν πρόσφατα, ἐναντίον 6 ἀτόμων ποὺ φέρονται ὡς συμμετείχαν σὲ ὑπόθεση ἐμπορίας βρέφους τὸ ὁποῖο «πουλήθηκε» ἀντὶ 750.000 δραχμῶν. Κάτι τέτοιες σιγμὲς καλὸ θὰ εἶναι νὰ ἐρχοῦναι στὸ μυαλό, ὅσων προβαίνουν στὸ ἀχαρakterιστο διάδημα τῆς ἀμβλώσεως.

Δίγους μῆνες πρὶν, στὸ κεντρικὸ πάρκο τῆς πρωτεύουσας τῶν Η.Π.Α. διαδηλωτὲς ἔστησαν 4.400 ξύλινους σταυρούς, ἰσάριθμους μὲ τὶς ἀμβλώσεις ποὺ γίνονται κ ἄ θ ε μ ἔ ρ α στὴν ὑπερατλαντικὴ αὐτὴ χώρα. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἔγινε γιὰ νὰ σιγματισθεῖ ἡ 15ῃ ἐπέτειος ἀπὸ τότε ποὺ ἐκδόθηκε ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση γιὰ τὴν ὑπόθεση «Ρόου καὶ Οὐαίρντ» μὲ τὴν ὁποία νομιμοποιήθηκαν οἱ ἀμβλώσεις στὶς Η.Π.Α. Μ' ἕνα πρόχειρο ὑπολογισμὸ βλέπουμε ὅτι 24.090.000 ἄνθρωποι δὲν εἶδαν τὸ φῶς μέσα σ' αὐτὰ τὰ 15 χρόνια... Σχεδὸν τρεῖς Ἑλλάδες δηλαδή!

—Τί θὰ γίνεῖ ἀν ὁ Οὐρανὸς —ὁ πάντα μακρόθυμος— ἀποφασίσει νὰ τιμωρήσει γιὰ τὸ αἷμα τους;

Ὁ πύραυλος, οἱ πλημμύρες ἢ πόσο ἀσήμαντοί εἶμαστε!

ΔΥΟ ΕΙΔΗΣΕΙΣ: Ἀνεπιτυχὴς ἦταν ἡ προσπάθεια ἐκτόξευσης μειωρολογικοῦ δορυφόρου στὸ Διάστημα, μὲ πύραυλο Ἰνδικῆς κατασκευῆς, ποὺ παρουσίασε βλάβη λίγα λεπτὰ μετὰ τὸ ξεκίνημά του ἀπὸ βάση ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη Μανδράς. Πέρουν τὸ Μάρτιο οἱ Ἰνδοὶ εἶχαν κάνει παρόμοια ἀποτυχημένη ἐκτόξευση.

Σκοιώθηκαν 54 ἄτομα ἀπὸ χαλάζι στὴ ΒΔ ἐπαρχία τῆς Κίνας Γκανσοῦ. Σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς ἐπαρχίας, ὅπως ἔγραψε ἡ ἐφημερίδα «Δαϊκὴ Ἡμερησία», ἡ βροχὴ, παρόλο ποὺ κράτησε μόνο δύο ὥρες, δημιούργησε ἐκτεταμένους πλημμῦρες. Ἐξαιτίας τῶν καιρικῶν συνθηκῶν τὸν Ἰούλιο στὴν Κίνα ἔχασαν τὴ ζωὴ τους περισσότερα ἀπὸ 1500 ἄτομα, ἄλλα λόγῳ τῶν πλημμυρῶν καὶ ἄλλα λόγῳ τοῦ καύσωνα.

Ὅπως θὰ παρατήρησες, φίλε ἀναγνώστη, τὰ δύο

γεγονότα εἶχαν διαφορετικὴ... φορὰ. Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ, δίχως ἀποτέλεσμα. Τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ πρὸς τὴ γῆ, μὲ ἀποτέλεσμα δραματικὸ. Πόσες ἄραγε φορὰς ἔχουμε τὴν εὐλικρίνεια νὰ παραδεχτοῦμε τὴν ἀσημαντότητά μας ἀπέναντι στὸν Οὐρανὸ; Πόσες φορὰς θυμόμαστε τὸν ποιητικὸ Γρηγόριο ποὺ χαρακτηριστικὰ λέει: «Ὅραθ ἔσμεν οὐχ ἰσιτάμενον φάσμα τι μὴ κρατούμενον· πῆσις ὀρνέου παρεχόμενον· ναῦς ἐπὶ θαλάσσης ἴχνος οὐκ ἔχουσα· ἄνθος καιρῷ φαινόμενον καὶ καιρῷ λυόμενον...».

ΕΟΚ: Κάπνισμα STOP!

ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΛΕΘΡΙΕΣ συνέπειες τοῦ τσιγάρου, πάλιν καὶ πολλάκις γράψαμε καὶ στατιστικὲς δημοσιεύσαμε μὲ πολλὰς καὶ ποικίλες ἐδκαιρίες. Τὸ καλοκαίρι κατὰ κανόνα τὸ τσιγάρο ἀναφέρεται σὰν αἷτιο —ὅπου εἶναι πραγματικὰ— προκαίᾳς τῶν δασῶν. Ὅντας λοιπὸν στὸ τέλος τοῦ φετινοῦ καλοκαιριοῦ, ἀξίζει ν' ἀφιερώσουμε ἕνα σχόλιο στὴν ἀν μὴ τι ἄλλο ἀνθυγιεινὴ συνήθεια. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν θὰ παρουσιαστοῦμε τιμητὲς —αὐτὸ τὸ κάνουμε πάντα— τῆς συνήθειας. Θὰ ποῦμε μιὰ κουβέρτα καλὴ. Παρήγορη ὁπωσδήποτε:

Ἀπὸ τὶς 31 Δεκεμβρίου 1990 θ' ἀναγράφεται στὰ πακέτα (σύμφωνα μ' ἐντολὴ τῆς ΕΟΚ) «τὸ τσιγάρο βλάπτει τὴν ὑγεία σας». Αὐτὸ γίνεται ἀπὸ παλιὰ στὴν Ἀμερικὴ, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ καπνοβιομηχανία κρίθηκε ὑπεύθυνη γιὰ τὸ θάνατο καπνίστριας ἀπὸ καρκίνου τοῦ πνεύμονα. Ὁμοσπονδιακὸ δικαστήριον τοῦ Νιὸν Τζέρσεϋ ἐπιδίκασε ἀποζημίωση 400.000 δολλαρίων στὸν Ἀντόνιο Σιπολόνε, ποὺ εἶχε μνηύσει τὴν καπνοβιομηχανία «Διγκέτ» μετὰ τὸ θάνατο τῆς γυναίκας του ποὺ κάπνιζε 40 ὀλόκληρα χρόνια. Ἄς ἐπανέλθουμε. Γιατί ἄραγε ἡ ΕΟΚ βάζει σὰν ὁρόσημο τὴν 31 Δεκεμβρίου 1990; Ὅχι βέβαια πὼς δὲν εἶναι παρήγορο κι αὐτό. Γιατί ὅμως νὰ περιμένονγε τὴν 31.12.1990; Τὰ τσιγάρα ὡς τότε δὲν θὰ ἔχουν ἐπενέργεια βλαπτικὴ; Γιατί πάντοτε πρέπει κάποιοι ἄλλοι νὰ μᾶς ὑποβάλλουν καὶ νὰ μᾶς ἐπιβάλλουν μιὰ κίνηση σωστή; Γιατί δὲν τολμοῦμε α priori ρηξικέλευθες πράξεις ποὺ σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἐννοοῦν ἑμᾶς;

ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ - ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

(έκπαιδευτικῶν, γραμματέων Κοινοτήτων, διοικητικῶν κ.λπ.) οἱ ἀποδοχῆς ρυθμίζονται μὲ τις τελευταῖες τροποποιήσεις πού ἐπέρχονται στό Ν. 1505 γιά τὸ «ἐνιαῖο μισθολόγιο». Σύμφωνα μὲ τὸ ψηφισθὲν νομοσχέδιο, οἱ Ἐφημέριοι πού κατέχουν καὶ ἄλλη ἔμμισθη θέση, θὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν ὑπαλληλική τους θέση ὅλες τις ἀποδοχῆς τοῦ μισθολογικοῦ κλιμακίου τῆς κατηγορίας στὴν ὁποία ἀνήκουν. Ἀπὸ τὴν ἐφημεριακὴ τους θέση (στὴν ὁποία θὰ ἐξελίσσονται κανονικὰ σὲ ὅλα τὰ μισθολογικὰ κλιμάκια) θὰ λαμβάνουν μόνο τὸ βασικὸ μισθὸ τοῦ οἰκείου μισθολογικοῦ κλιμακίου τοῦ νόμου 1505 καὶ τὸ χρονοεπίδομα, μὲ θάση τὴν ἐφημεριακὴ τους ὑπηρεσία καὶ μὲ τοὺς περιορισμοὺς πού ἰσχύουν γιά τὰ ὄρια ἀποδοχῶν. Ὁ νέος νόμος προβλέπει καὶ τὰ ἐξῆς:

«2. Γιά τὴν ἐξέλιξη στὰ μισθολογικὰ κλιμάκια τῆς ὑπαλληλικῆς τους θέσης λαμβάνεται ὑπόψη καὶ ἡ μὴ παράλληλη ἐφημεριακὴ ὑπηρεσία τους, ἐφ' ὅσον μεταφέρεται ἀπὸ τὸ Τ.Α.Κ.Ε. στό Δημόσιο.

Ἡ ἐφημεριακὴ αὐτὴ ὑπηρεσία δὲ λαμβάνεται ὑπόψη γιά χορήγηση χρονοεπιδόματος ἀπὸ τὴν ἐφημεριακὴ θέση.

»3. Εἰδικὰ, οἱ ἐφημέριοι - μισθωτοὶ μὲ σχέση ἐργασίας ἰδιωτικοῦ δικαίου, λαμβάνουν ἀπὸ τὴν ἐφημεριακὴ τους θέση ὅλες τις ἀποδοχῆς τοῦ μισθολογικοῦ κλιμακίου τῆς κατηγορίας πού ἀνήκουν, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ὑπαλληλικὴ τους θέση λαμβάνουν μόνο τὸ βασικὸ μισθὸ τοῦ οἰκείου μισθολογικοῦ κλιμακίου τοῦ Ν. 1505/1984 τῆς κατηγορίας πού προσλαμβάνονται (προκειμένου περὶ τῶν προσωρινῶν ἀναπληρωτῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ μισθολογικοῦ κλιμακίου) καὶ τὸ χρονοεπίδομα τοῦ ἰδίου νόμου μὲ θάση τὴν ὑπηρεσία τους ὡς ὑπαλλήλων καὶ μὲ τοὺς περιορισμοὺς πού ἰσχύουν γιά τὰ ὄρια ἀποδοχῶν.

»4. Ἐπὶ πλέον ποσὰ πού ἔχουν καταβληθεῖ σὲ Ἐφημερίους - ὑπαλλήλους, ἀπὸ τὴν ἰσχύ τοῦ Ν. 1505/1984 μέχρι τὴν ἐναρξὴ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, λόγω τῆς ἀσάφειας τῶν ἰσχυουσῶν περὶ τούτου διατάξεων, δὲ ν ἄ ν α ζ η τ ο ὕ ν τ α ι».

ΣΥΝΑΞΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ - ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 16 - 17 Ἰουλίου στὴ γυναικεία ἰ. Μονὴ ἀγίου Νικολάου Γαλατάκη Εὐθείας, μὲ μέριμνα τοῦ Σεβ. Χαλκίδος κ. Χρυσοστόμου. Οἱ ὑποψήφιοι Ἀναγνώσται - Κληρικοὶ παρακολούθησαν ἐνδιαφέρουσα

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου

ὀμιλία τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. Παύλου Ἰωάννου, ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Μαντουδίου καὶ συμμετεῖχαν σὲ λατρευτικὲς εὐκαιρίες, ἐνῶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ἐπεκονώνησε καὶ προσωπικὰ μὲ ὅλους τοὺς νέους καὶ συζήτησε θέματα πού τοὺς ἀπασχολοῦν. Ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται συστηματικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια.

ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἔχει ἤδη ἐτοιμάσει τὸ ἀπαιτούμενο ἔντυπο ὕλικό (κατηχητικὰ βοηθήματα, σημειωματάρια, δελτία ἐγγραφῆς, σήματα, εἰκόνες καὶ ἀφίσα 50X70 ἑκατ. σὲ τετραχρωμία).

Οἱ εὐλαβ. Ἐφημέριοι μποροῦν νὰ προμηθευθοῦν —μέσω τῆς Ἱ. Μητροπόλεως των— τὸ ἀναγκαῖο ὕλικό, πού εἶναι χρήσιμο στό ἔργο τους. Ἡ στήλη μας εὐχεται, ἡ νέα περίοδος νὰ εἶναι εὐλογημένη παρὰ Κυρίου γιά τοὺς κατηχητὰς καὶ τοὺς κατηχητόπαιδας.

«ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑΛΛΑΓΗΣ»

εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἐνημερωτικοῦ τριμηνιαίου δελτίου πού ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν «Ὁρθόδοξη Ἀκαδημία Κρήτης» (730 06 Κολυμπάρι Χανίων). Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ὁ κ. Ἀλέξανδρος Παπαδερὸς, πού διευθύνει καὶ τὴν Ὁρθόδοξη Ἀκαδημία.

Πρόκειται γιά ἐξαιρετικὰ προσεγμένο, ἀπὸ ἄποψη περιεχομένου καὶ ἐμφανίσεως, περιοδικό, τὸ ὁποῖο παρὰ τὴ λιτότητά του ἐντυπωσιάζει μὲ τὸ πνεῦμα πού τὸ διακρίνει, ἐνῶ παρέχει πλήρη ἐνημέρωση γιά τις πλούσιες δραστηριότητες τῆς Ἀκαδημίας. Εἰδικὰ στό τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ 9 (Ἀπρίλιος 1988) τὸ «Ὀδοιπορικὸ τῆς Ἀσίας» (σελ. 67-80), δίδει ἀνάγλυφη καὶ ζωηρὴ εἰκόνα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κ. Ἀλεξ. Παπαδερὸυ σὲ χώρες τῆς Ἀσίας (ἀπὸ 7.1 ἕως 15.3. 88).

Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ τοῦ περιοδικοῦ εἶναι 200 δρχ. καὶ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ διαβάσουν οἱ εὐλαβ. Ἐφημέριοι. (Τηλέφωνο περιοδικοῦ 0824 - 22.245).

ΝΕΟΙ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΙ ΤΟΥ TAKE

—Βογιατζάκης Γ., ἱερέυς, Γ6, ἔτη ὑπὴρ. 35, σύνταξη 67.590, ἐφάπαξ 1.444.055.

—Κουτσαντωνάκης Ἀνδρ., ἱερέυς, Β4, ἔτη ὑπὴρ. 35, σύνταξη 74.469, ἐφάπαξ 1.516.479.

—Μπέλλος Δημ., ἱερέυς, Γ6, ἔτη ὑπὴρ. 35, σύνταξη 67.590, ἐφάπαξ 1.402.159.